

Nr 136

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till skollag m. m.;
given Stockholms slott den 30 mars 1962.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att
dels antaga härvid fogade förslag till skollag,
dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås i anslutning till förslagen i propositionen nr 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m., att den nuvarande skolstyrelselagen ersättes med en skollag, upptagande — jämte föreskrifter som nu återfinns i skolstyrelselagen — bl. a. vissa grundläggande regler berörande den enskildes förhållande till den offentliga undervisningen och skolorna under skolstyrelsens förvaltning.

De i skolstyrelselagen upptagna bestämmelserna har med endast ett fåtal jämkningar av saklig eller formell innebörd överförts till den nya lagen.

I fråga om kommunernas principiella ansvar och befogenheter motsvarar förslaget i stort sett vad redan nu gäller; dock har kommunerna uttryckligen ålagts att främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i påbyggnadsskolorna till grundskolan.

Vad angår skolstyrelsens kompetensområde innebär de nya reglerna, att de i propositionen nr 54 föreslagna kommunala fackskolorna och de nuvarande högre tekniska läroverken ställes under styrelsens förvaltning. I anslutning till förslaget om de tekniska läroverkens inordnande under skolstyrelsens förvaltning föreslås inrättande vid länsskolnämnderna av ett rådgivande organ, benämnt tekniskt råd och bestående av minst tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter.

Rådet skall ha till uppgift att sörja för undervisningens anknytning till näringslivet och anpassning till den tekniska utvecklingen.

För interkommunal samverkan på skolväsendets område föreslås i förenklings-syfte en nyordning såtillvida, att för varje slag av skolor i kommunerna skall genom statlig myndighets försorg och efter kommunernas hörande fastställas elevområden, från vilka skolorna har att mottaga elever. Elevområde må fastställas att omfatta — utom skolkommunen — en eller flera andra kommuner eller delar därav. I den mån skolkommunen på grund härav har att mottaga elever från annan kommun skall ersättning utgå, varom kommunerna äger träffa överenskommelse. Kan kommunerna inte enas, skall ersättning utgå med för olika slag av skolor och för elev och läsår eller kurs räknat av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar fastställda schablonbelopp. I den mån schablonbelopp inte bestämts fastställs ersättningen liksom hittills av länskolnämnden. Utöver den form av samverkan, som består i att kommun för undervisning mottager barn från annan kommun, ger inte förslaget regler för interkommunal samverkan i vidare mån än att länskolnämnden i vissa fall kan ålägga kommuner att samverka beträffande förvaltningen av skola.

I lagförslaget upptages i nära anslutning till nuvarande bestämmelser grundläggande regler om barnens och ungdomens rätt till undervisning i grundskolan och påbyggnadsskolorna till denna samt om undervisningen i dessa skolor. Bl. a. fastslås förbudet mot kroppslig bestraffning och kränkande behandling av eleverna samt principen om avgiftsfri undervisning. Med en mindre jämkning har också nuvarande bestämmelser om befrielse från deltagande i kristendomsundervisning och i morgonsamling upptagits i lagförslaget. I anslutning till vissa bestämmelser om grundskolans organisation fastslås principen om det fria valet av studieväg; det skall sålunda ankomma på föräldrarna att välja studieväg efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

Den nioåriga skolplikten, varpå grundskolan bygger, föreslås bli reglerad i lag liksom även normerna för skolpliktens fullgörande. Skolpliktstiden skall enligt förslaget liksom i försöksskolan normalt motsvara levnadsåldern 7—16 år. I anslutning till en regel om befogenhet för skolstyrelsen att medge skolpliktig befrielse från det sista skolpliktsåret understrykes, att denna möjlighet bör användas med stor återhållsamhet och endast då befrielsen med hänsyn till barnets bästa finnes vara den lämpligaste lösningen. Liksom hittills skall skolplikt kunna fullgöras i privata skolor eller genom enskild undervisning. Beträffande sådana privata skolor, vilka inte åtnjuter statsunderstöd, fordras att skolan av skolstyrelsen godkänts för ändamålet. För sådant godkännande förutsättes bl. a. att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans.

Den nya skollagen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1962.

Förslag

till

Skollag

Härigenom förordnas som följer.

I kap. Inledande bestämmelser

1 §.

Den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen av barn och ungdom har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.

2 §.

Varje kommun skall, efter vad i denna lag och särskilda författningar närmare bestämmes,

- a) sörja för undervisningen av barn i grundskola,
- b) främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i följande slag av skolor, nämligen kommunal yrkesskola och fackskola samt statligt och kommunalt gymnasium, ävensom
- c) i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt ej handhavandet därav ankommer på annan.

3 §.

I varje kommun skall finnas en skolstyrelse och en skolchef.

Då skolväsendet i kommunen omfattar mindre än sju klasser eller eljest särskilda skäl äro därtill, må skolöverstyrelsen på framställning av kommunens fullmäktige besluta, att skolchef ej skall finnas.

4 §.

I varje län finnes såsom statsmyndighet för skolorna en länskolnämnd.

För Stockholms stad utövas länskolnämndens uppgifter av myndighet, som sägs i 5 §.

5 §.

Närmast under Konungen utövas högsta inseedet över skolorna och därtill hörande verksamhet av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning, var inom sitt verksamhetsområde, i den ordning Konungen förordnar.

6 §.

Med skola avses i denna lag skola, som sägs i 2 § a) och b), om ej annat är särskilt angivet.

Vad i denna lag sägs om föräldrar skall, om vårdnaden om barnet ej tillkommer föräldrarna eller en av dem, i stället avse den under vars vårdnad barnet står.

Beträffande undervisningen av blinda, döva och vissa psykiskt efterblivna gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 kap. Om skolstyrelsen

7 §.

Skolstyrelsen är styrelse för grundskolan och därtill hörande verksamhet.

Finnes i kommunen skola, som sägs i 2 § b), skall skolstyrelsen vara styrelse även för den skolan och därtill hörande verksamhet.

På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att skolstyrelsen skall vara styrelse även för annan skola än som avses i första och andra styckena.

8 §.

På framställning av kommunens fullmäktige må Konungen besluta, att för skola, som sägs i 2 § b), skall finnas särskild styrelse.

Beträffande sådan styrelse skola gälla de bestämmelser, som meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

9 §.

Skolstyrelsen skall beakta den allmänna utvecklingen på skolväsendets område, följa skolväsendets tillstånd inom kommunen och taga erforderliga initiativ för att bereda barn och ungdom i kommunen tillfredsställande utbildning.

Skolstyrelsen skall vidare

a) i den mån sådant ej tillkommer annan, ombesörja de angelägenheter avseende skolväsendet i kommunen, vilka äro att hänföra till förvaltning och verkställighet,

b) tillse, att verksamheten vid skolorna fortgår enligt gällande föreskrifter, och sörja för samordning av och enhetlighet i verksamheten,

c) främja pedagogiska försök och lärarnas fortbildning samt

d) verka för samarbete mellan hem och skola.

10 §.

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32 § och 34—37 §§.

Fråga om att förvägra elev befrielse enligt 27 § eller inträde i skola på grund

av bestämmelserna i 44 och 45 §§ skall prövas av skolstyrelsen, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar.

Skolstyrelsen har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på styrelsen.

11 §.

Skolstyrelsen äger att från kommunens styrelse och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av skolstyrelsens uppgifter.

Skolstyrelsen bör samarbeta med myndigheter och andra, vilkas verksamhet berör styrelsens.

12 §.

Skolstyrelsen äger för vård och förtecknande överlämna styrelsens protokoll och övriga till dess arkiv hörande handlingar till kommunens styrelse, i den mån handlingarna ej erfordras för det löpande arbetet.

13 §.

Ledamöter och suppleanter i skolstyrelsen väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock ej vara under sju.

Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

14 §.

I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i skolstyrelsen, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § kommunallagen är stadgat om fullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller skolchefen i kommunen utses till ledamot eller suppleant i styrelsen.

Beträffande skolstyrelsen skall i övrigt vad i 33—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse äga motsvarande tillämpning. Om val av ordförande och vice ordförande skall jämväl länskolnämnden underrättas.

15 §.

Om kommunens fullmäktige så besluta, äger skolstyrelsen uppdraga åt särskild inom styrelsen bildad avdelning eller åt ledamot av styrelsen eller åt skolchefen, annan skolledare eller särskild i kommunens tjänst anställd befattningshavare

att å styrelsens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges beslut. Skolstyrelsen må dock ej annorledes än genom samfällt beslut pröva fråga om meddelande eller återkallande av godkännande enligt 34 § eller göra framställning eller avgiva yttrande till fullmäktige.

Beslut, vilket fattats på grund av uppdrag som sägs i första stycket, skall anmälas vid styrelsens nästa sammanträde.

16 §.

Vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna skall skolchefen närvara samt äga rätt att deltaga i överläggningarna men ej i besluten och att få sin särskilda mening antecknad till protokollet.

Angående rätt för annan än skolchef att sålunda deltaga vid sammanträde, som i första stycket sägs, förordnar Konungen.

17 §.

Ansvarar skolstyrelsen för undervisning i yrkesbetonade ämnen, skall styrelsen utse ett eller flera yrkesråd med uppgift att biträda styrelsen i frågor rörande dylik undervisning.

Yrkesråd skall bestå av minst tre ledamöter. I yrkesråd skola företagare och anställda vara företrädde.

18 §.

Vad i 12—14 §§ stadgas äger icke avseende å skolstyrelsen i Stockholms stad. Beträffande nämnda skolstyrelse skola 50 §, 51 § 1 mom. och 52 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning med iakttagande av att antalet ledamöter ej må understiga sju samt att skolchefen ej må utses till ledamot eller suppleant.

Skolchefen i Stockholms stad äger utse en honom underställd skolledare att i sitt ställe deltaga i sammanträde på sätt i 16 § första stycket sägs.

3 kap. Om skolchefen

19 §.

Skolchefen åligger

a) att biträda skolstyrelsen i dess verksamhet och närmast under styrelsen vara ledare av skolväsendet i kommunen,

b) att, i den mån sådant enligt 15 § uppdrages åt honom, fatta beslut å styrelsens vägnar samt

c) att taga befattning med de ärenden och i övrigt fullgöra de uppgifter, vilka enligt särskilda författningar eller skolstyrelsens beslut ankomma på honom.

20 §.

Om olika slag av skolchefer och andra skolledare förordnar Konungen.

4 kap. Om länskolnämnden

21 §.

Länskolnämnden skall ha inseende över skolorna i länet och därtill hörande verksamhet.

Därjämte har nämnden att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor och vid sjukvårdsanstalter och barnhem.

22 §.

Länskolnämnd utgöres av sju för fyra år utsedda ledamöter, som äro bosatta inom länet och i övrigt fylla av Konungen angivna villkor.

Av ledamöterna utses en av skolöverstyrelsen, en av överstyrelsen för yrkesutbildning, en av länsstyrelsen och fyra av landstinget.

Finnas inom länet två landstingskommuner, utser vardera landstinget två ledamöter. Omfattar länet en eller två städer, som icke tillhöra landstingskommun, utses tre ledamöter av landstinget och en ledamot av fullmäktige i staden eller städernas fullmäktige i samråd.

För varje ledamot utses en suppleant. Därvid skall vad ovan i denna paragraf stadgas äga motsvarande tillämpning.

5 kap. Om undervisningen

23 §.

Varje barn, för vilket gäller skolplikt enligt 30 §, äger rätt att få undervisning i grundskolan.

24 §.

Grundskolan omfattar nio årskurser, betecknade 1—9 och fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium, vart och ett om tre årskurser.

Inom grundskolan anordnas dels olika studievägar, avpassade efter barnens studieinriktning, dels ock specialundervisning för sådana barn, vilka ha svårt att följa den vanliga undervisningen eller anpassa sig till verksamheten i skolan.

För barn, som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet ej kunna deltaga i vanligt skolarbete, anordnas särskild för dem lämpad undervisning.

25 §.

Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.

26 §.

Lärare och annan personal i grundskolan ha att där främja trivsel och arbetsglädje, söka vinna elevernas förtroende och respektera dem såsom självständiga

människor. Kroppslig bestraffning eller kränkande behandling av elev må ej förekomma.

Elev skall visa aktning och lydnad för personalen samt eftersträva ett gott förhållande till övriga elever.

27 §.

Elev i grundskolan skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisning i kristendomskunskap, om eleven tillhör trossamfund, som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Är elev befriad från undervisning i kristendomskunskap eller tillhör elev ej svenska kyrkan, skall han på föräldrarnas begäran befrias från att delta i morgonsamling med religiöst inslag.

28 §.

För undervisningen i grundskolan må avgift ej uttagas.

29 §.

Barn och ungdom, som äro bosatta i riket och som fylla föreskrivna inträdesfordringar, äga i mån av tillgång på plats få undervisning vid skola, som sägs i 2 § b).

Fordringar för inträde i skola som nu sagts må betingas endast av utbildningens syfte. Om undervisningen och verksamheten i övrigt skola bestämmelserna i 26, 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning; dock må beträffande yrkesskola undantag göras från tillämpningen av 28 § i den omfattning Konungen förordnar.

6 kap. Om skolplikt m. m.

30 §.

För barn, som är bosatt i riket, gäller skolplikt.

Skolplikt inträder med början av höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år, och upphör, om den ej fullgjorts dessförinnan, med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller sexton år.

31 §.

Skolpliktiga barn skola delta i undervisningen i grundskolan, om ej annat följer av vad nedan i detta kapitel sägs.

32 §.

Barn, som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mognad, må tillåtas att börja skolgång i grundskolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

Har skolpliktigt barn ej nått den mognad som fordras för att delta i undervisningen i grundskolan, må dess skolgång med föräldrarnas medgivande uppskjutas ett år.

Om intagning i vissa fall vartannat år av elever i grundskolan gäller vad Konungen därom förordnar.

33 §.

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

34 §.

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrives på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs, som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

35 §.

Beredes barn i hemmet eller annorstädes enskild undervisning, som väsentligen motsvarar grundskolans, skall barnet befrias från skolgång.

Barn, som befriats från skolgång, må kallas till provning. Uteblir barnet utan giltigt förfall eller finnes vid provningen, att barnet ej fått tillfredsställande undervisning, och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall skolgång åläggas barnet.

36 §.

Skolplikten är fullgjord, då eleven tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola, som sägs i 33 och 34 §§, eller då eleven vid särskild provning styrker sig äga motsvarande kunskaper.

Äro med hänsyn till elevens bästa särskilda skäl därtill, må medgivas att hans skolgång utan hinder av vad i första stycket sägs avslutas med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år.

37 §.

Har elev i grundskolan ej före skolpliktens upphörande tillfredsställande genomgått årskurs 9, må skolgången fullföljas, om han finnes kunna tillgodogöra sig undervisningen.

38 §.

Föräldrar till skolpliktigt barn skola övervaka, att barnet fullgör sin skolgång.

39 §.

Fullgör skolpliktig elev i grundskolan ej sin skolgång och beror underlåtenheten på tredska av föräldrarna, äger länskolnämnden vid vite förelägga föräldrarna att hålla eleven i skolan. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär. Följes ej föreläggandet, må nämnden utdöma vitet. Detta må ej förvandlas till frihetsstraff.

Har åtgärd enligt första stycket ej åsyftad verkan eller äro eljest synnerliga skäl därtill, äger länskolnämnden förordna, att eleven skall hämtas till skolan med biträde av polismyndighet. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär.

Vad i denna paragraf sägs skall ej äga tillämpning beträffande deltagande i undervisning, som avses i 24 § tredje stycket.

7 kap. Om elevområden m. m.

40 §.

För varje skola skall finnas elevområde. Om så erfordras, må särskilt elevområde finnas för del av skola.

Elevområde skall omfatta den kommun som handhar skolans förvaltning. Om så erfordras för att åstadkomma en ändamålsenlig organisation av skolväsendet, skall i elevområde ingå jämväl en eller flera andra kommuner eller delar därav.

41 §.

Om elevområden beslutar länskolnämnden, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar. Innan beslut meddelas, skall nämnden inhämta yttranden från kommunerna.

Berör frågan kommuner i olika län och kunna länskolnämnderna icke enas eller berör frågan Stockholms stad, skall ärendet hänskjutas till Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

42 §.

Har Konungen enligt 41 § första stycket förordnat, att länskolnämnden ej skall besluta om elevområde, ankommer beslutanderätten på Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

43 §.

Till elevområde hör den som är kyrkobokförd inom kommun, som ingår i elevområdet, om ej annat följer av vad i andra stycket sägs.

Vistas barn i kommun, som ingår i elevområde för grundskola, skall barnet anses tillhöra elevområdet,

a) om barnet skall kyrkobokföras inom kommunen, men sådan åtgärd ej hunnit vidtagas,

b) om barnet ej är kyrkobokfört eller saknar stadigvarande vistelseort,
c) om barnet är intaget i barnhem eller liknande anstalt inom kommunen eller inackorderats eller eljest för längre tid vistas i enskilt hem därstädes och undervisningen ej ombesörjes av annan, eller

d) om eljest med hänsyn till barnets bästa särskilda skäl äro till att barnet under vistelsen mottages för undervisning.

Vad nu sagts skall, i det fall elevområde omfattar del av kommun, i stället avse den del som ingår i elevområdet.

44 §.

Barn skall mottagas i den grundskola, till vars elevområde barnet finnes höra. Äro särskilda skäl därtill, skall i grundskola mottagas barn, som ej tillhör skolans elevområde.

45 §.

I skola, som sägs i 2 § b), mottagas bland de inträdessökande, vilka fylla inträdesfordringarna, i första hand de som tillhöra skolans elevområde samt de för vilka skolan eljest av särskilda skäl är den lämpligaste.

I andra hand mottagas övriga behöriga inträdessökande, dock ej den som enligt första stycket skall mottagas i annan skola av samma slag, om plats kan beredas honom där.

46 §.

1 mom. Har kommun på grund av föreskrift i 44 eller 45 § för undervisning mottagit elev, som ej är kyrkobokförd inom kommunen eller, såvitt avser elev i grundskolan, ej vistas där under förhållanden som i 43 § sägs, är kommunen berättigad till ersättning för kostnaderna för undervisningen.

Ersättningen skall utgivas av den kommun, inom vilken eleven är kyrkobokförd; dock skall, om elev som mottagits i grundskola vistas i annan kommun under förhållanden som i 43 § sägs, denna kommun svara för ersättningen.

2 mom. Ersättning enligt 1 mom. skall, om kommunerna ej överenskomma om annat, utgå med belopp, som fastställas av länskolnämnden enligt av Konungen utfärdade anvisningar.

Har Konungen eller den myndighet Konungen förordnar beträffande viss undervisning fastställt ersättningsbelopp för elev och läsår eller kurs räknat, skall i stället det beloppet tillämpas. I händelse av tvist mellan kommunerna om vilket belopp som skall gälla, ankommer det på länskolnämnden att efter framställning bestämma ersättningen.

47 §.

Äro särskilda skäl därtill, äger länskolnämnden förordna, att för förvaltningen av sådan skola eller del därav, vars elevområde omfattar mera än en kommun, skall av kommunerna bildas kommunalförbund. Kunna kommunerna därvid icke enas om förbundsordningen, beslutar länsstyrelsen efter hörande av länskolnämnden.

8 kap. Om kommunens skyldigheter

48 §.

Kommun har att anordna grundskola av den omfattning, som erfordras för mottagande av barn enligt vad i 44 § sägs, samt bestrida de kostnader härför, vilka ej täckas av andra medel.

49 §.

Har kommun anordnat kommunal skola, som sägs i 2 § b), skall kommunen svara för de kostnader för skolan, vilka ej täckas av andra medel.

50 §.

Finnes i kommun statlig skola, som sägs i 2 § b), åligger det kommunen att för skolan hålla mark, lokaler och inventarier samt i övrigt ombesörja förvaltningen av och bestrida kostnader för skolan enligt vad därom stadgas.

9 kap. Särskilda bestämmelser

51 §.

Mottages i skola, som ej enligt denna lag eller särskilda föreskrifter står under statlig myndighets inseende eller inspektion, elever under 21 års ålder, äger den centrala statsmyndighet, till vars arbetsområde skolan närmast hör, inspektera skolan, om särskild anledning därtill förekommer.

Finnes vid inspektion uppenbart, att allvarliga missförhållanden råda inom skolan, och vinnes ej rättelse genom hänvändelse till skolans ledning, äger myndigheten att vid vite förbjuda fortsatt verksamhet.

52 §.

Är elevhem knutet till skola, som på grund av andra föreskrifter än de i denna lag meddelade står under inseende av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning, skall jämväl elevhemmet stå under överstyrelsens tillsyn.

53 §.

Över beslut av skolstyrelsen i fall, som sägs i 10 § första och andra styckena, må besvär anföras hos länskolnämnden.

Om besvär över skolstyrelsens beslut i sådana mål och ärenden, vilka styrelsen eljest har att handlägga på grund av föreskrifter i särskilda författningar, gäller vad i dessa författningar för varje fall finnes stadgat.

I övrigt gäller vad om besvär över beslut av kommunal nämnd är stadgat i kommunallagen eller, såvitt avser Stockholms stad, kommunallagen för Stockholm.

54 §.

Över beslut av länskolnämnden och överstyrelserna må, där ej annorlunda är stadgat, besvär anföras hos Konungen enligt de bestämmelser Konungen meddelar.

55 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

56 §.

Denna lag skall, med de undantag som följer av vad nedan sägs, träda i kraft den 1 juli 1962.

Genom den nya lagen upphäves skolstyrelselagen den 21 december 1956 (nr 614).

Där i lag eller eljest förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den senare bestämmelsen i stället gälla.

57 §.

Från och med den 1 juli 1962 skall den försöksverksamhet med obligatorisk nioårig enhetsskola, som kommun anordnat efter medgivande av Konungen, upphöra och ersättas med grundskola.

58 §.

Kommun, som vid lagens ikraftträdande ej bedriver försöksverksamhet med obligatorisk nioårig enhetsskola, skall anordna grundskola senast med ingången av läsåret 1968/69. Anordnande av grundskola före nämnda läsår sker efter medgivande av Konungen eller den myndighet Konungen förordnar.

Grundskola anordnas med början i årskurserna 1—5 och utbygges med en årskurs för varje därpå följande läsår. Folkskolans motsvarande årskurser skola samtidigt upphöra. Fortsättningsskolan skall upphöra från och med det läsår, då grundskolan utbygges med årskurs 8.

59 §.

Finnes i kommun, som enligt vad i 58 § sägs anordnat grundskola, statlig eller kommunal realskola eller realskollinje inbyggd i folkskolan, må i sådan skola eller linje ej intagas elever i årskurs, som motsvarar i kommunen införd årskurs av grundskolan.

Finnes i kommunen kommunal flickskola eller praktisk kommunal realskola, bestämmer Konungen, från vilken tidpunkt intagning i sådan skola skall upphöra.

60 §.

Äro särskilda skäl därtill, må Konungen på framställning av kommun medgiva omorganisation i annan ordning än i 58 och 59 §§ är stadgat.

61 §.

Har grundskola anordnats i kommun eller medgivande lämnats till dess anordnande, må elevområde för skolan eller del därav fastställas att helt eller delvis

omfatta jämväl annan kommun utan hinder av att den kommunen ännu ej medgivits att anordna grundskola.

62 §.

I den mån grundskola ej anordnats i kommun, skola motsvarande årskurser av folkskola och fortsättningsskola bibehållas i kommunen och stå under skolstyrelsens förvaltning. Styrelsen skall jämväl förvalta i kommun kvarvarande statlig realskola och högre kommunal skola. Beträffande skolor som nu sagts skola bestämmelserna i denna lag i tillämpliga delar gälla i den mån ej Konungen annorlunda förordnar.

I kommun, vari folkskolan och fortsättningsskolan ej avvecklats, skall beträffande skolplikt och dess fullgörande gälla vad Konungen därom förordnar.

Har samebarn tillfredsställande genomgått nomadskola, skall barnet, utan hinder av att skolan ej omfattat nio årskurser, anses ha fullgjort sin skolplikt.

63 §.

Tjänstgöringstiden för ledamöter och suppleanter av skolstyrelse, som utsetts enligt skolstyrelselagen, skall ej ändras på grund av ikraftträdandet av förevarande lag, och sådan styrelse skall anses som skolstyrelse enligt denna lag.

64 §.

De ytterligare föreskrifter, som må vara erforderliga i samband med införandet av den nya lagen, meddelas av Konungen.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, frågor angående *lagstiftning rörande det allmänna skolväsendet m.m.* samt anför därvid följande.

Tidigare denna dag har i proposition nr 54 upptagits frågor angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. på grundval av förslag, som framlagts av 1957 års skolberedning bl. a. i dess betänkande *Grundskolan* (SOU 1961: 30) och i *Förslag angående skolstadga* (stencilerat).

Beträffande skolberedningen och dess arbete samt remissbehandlingen av beredningens förslag får jag hänvisa till den översikt härutinnan som lämnats i nämnda proposition.

I nämnda betänkande har skolberedningen föreslagit, att de grundläggande bestämmelserna rörande det allmänna skolväsendet upptages i en lag, benämnd skollag, samt avgivit förslag till sådan lagstiftning. Därjämte har beredningen behandlat vissa frågor rörande författningssystemet på skolväsendets område. Jag anhåller nu att få taga upp dessa spörsmål till behandling.

A. Huvudgrunderna för skollagen

Gällande bestämmelser och deras tillkomst m. m.

Skolstyrelselagen

I skolstyrelselagen den 21 december 1956 (nr 614) fastslås kommunernas principiella ansvar och befogenheter på skolväsendets område. Sålunda skall, enligt 1 §, varje kommun, efter vad i lagen och särskilda författningar närmare bestämmes, sörja för undervisning av skolpliktiga barn (obligatorisk undervisning) och i övrigt vårda skolväsendet i kommunen, såvitt icke handhavandet därav tillkommer annan.

Enligt 4 § skall i varje kommun finnas en skolstyrelse och som huvudregel (5 §) gäller att skolstyrelsen skall vara styrelse för — utom det obligatoriska

skolväsendet — i kommunen befintlig högre kommunal skola, kommunal yrkeskola, allmänt läroverk, statligt eller kommunalt allmänt gymnasium eller kommunalt handelsgymnasium. På framställning av fullmäktige i kommunen må Kungl. Maj:t besluta, att skolstyrelsen skall vara styrelse jämväl för annan läroanstalt än nu sagts. I 7 och 8 §§ meddelas föreskrifter om skolstyrelsens uppgifter och i 10—15 §§ om dess organisation. Att biträda skolstyrelsen i vissa frågor kan eller skall styrelsen enligt 16 och 17 §§ utse skolråd och yrkesråd. Sålunda skall, om skolstyrelsen ansvarar för förberedande yrkesutbildning eller annan yrkesundervisning, ett eller flera yrkesråd utses för att biträda styrelsen i frågor rörande dylik undervisning. Yrkesråd skall bestå av minst tre ledamöter, vilka skall äga god kännedom om ortens arbetsliv i allmänhet och om det yrke eller de yrken, som rådets verksamhet avser. I yrkesråd skall företagare och anställda vara företrädare.

I 9 § föreskrives som huvudregel att det i varje kommun skall finnas en skolchef varjämte upptages vissa allmänna bestämmelser om skolchefens åligganden.

Om samverkan mellan kommuner på skolväsendets område meddelas regler i 2 §. Erfordras samverkan mellan två eller flera kommuner för att i kommunerna eller någon av dem åstadkomma en ändamålsenlig organisation av skolväsendet eller till detta hörande verksamhet, åligger det kommun att delta i sådan samverkan, såvitt ej därav följer påtagligt men för skolväsendet i kommunen. Om dylik samverkan och om fördelningen av kostnader i anledning av gemenskapen bör kommunerna träffa erforderliga överenskommelser. Kan kommunerna ej enas om samverkan, äger länskolnämnden efter överläggning med kommunerna besluta i saken och nämnden må därvid förordna, att viss kommun skall för undervisning mottaga barn från annan kommun eller eljest handha uppgift för annan kommuns räkning. Är särskilda skäl därtill, må länskolnämnden förordna, att kommunerna, i den omfattning nämnden bestämmer, skall samverka i kommunalförbundets form. Om enighet ej kan uppnås beträffande förbundsordningen, skall länsstyrelsen besluta därom efter samråd med länskolnämnden.

Föreligger oenighet rörande kostnadsfördelningen i det fall att kommun skall handha uppgift för annan kommuns räkning, ankommer det enligt sistnämnda stadgande på länskolnämnden att besluta därom med iakttagande av de allmänna anvisningar Kungl. Maj:t utfärdar. Sådana anvisningar har den 5 juni 1959 utfärdats genom cirkulär till skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länskolnämnderna och rikets kommuner.

I 3 § föreskrives att för varje kommun skall finnas en organisationsplan, upprättad och fastställd enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar. De bestämmelser, som med stöd härav utfärdats och som återfinnes i 3 kap. allmänna skolstadgan, innebär bl. a. att i organisationsplan skall upptagas i vad mån samverkan med annan kommun skall äga rum beträffande skolväsendet eller till detta hörande verksamhet, att förslag till plan skall upprättas av skolstyrelsen samt att planen skall fastställas av länskolnämnden, som därvid äger besluta om avvikelser från förslaget.

I övrigt ges i skolstyrelselagen vissa regler om befrielse från eller nedsättning av terminsavgift vid skola, som hör till skolstyrelsens förvaltningsområde (18 §), om besvär (19 §) och om tillämpningsföreskrifter (20 §).

Skolstyrelselagens tillkomst var ett led i den reformverksamhet på skolans område, som bedrivits alltsedan 1940-talet. 1946 års skolkommission upptog i sitt principbetänkande (SOU 1948: 27 s. 427—439) frågorna om kommunalisering av skolväsendet, om centrala och regionala skolmyndigheter, om skolans lokala organisation och fackliga ledning samt om lärartillsättningen. Dessa frågor behandlades vid 1950 års riksdag i en särskild proposition. Där föreslogs att enhets-skolan skulle vara en statsunderstödd kommunal skola, varvid framhölls att detta alternativ var det från praktisk synpunkt enda möjliga. Beträffande gymnasiet ställdes avgörandet om en eventuell kommunalisering på framtiden. I propositionen lämnades även en redogörelse för övriga av de ovan nämnda av skolkommissionen behandlade frågorna, men några definitiva förslag framlades icke, då ytterligare utredning i olika hänseenden ansågs erforderlig. Propositionen bifölls av riksdagen (Prop. 1950: 133; Särsk. utsk. utl. nr 3; Rskr 403).

Den nämnda utredningen anförtroddes åt 1951 års skolstyrelseutredning, som i september 1955 framlade betänkande om skolväsendets lokala och regionala ledning samt lärartillsättningen (SOU 1955: 31). Betänkandet har legat till grund för den proposition, som lett till 1956 års riksdagsbeslut om kommunala skolstyrelser och interkommunal samverkan på skolväsendets område (skolstyrelselagen), om förstärkning av skolväsendets lokala fackliga ledning och om länskolnämnder (Prop. 1956: 182; KSU 1; Rskr 420).

Beträffande regleringen i skolstyrelselagen av interkommunal samverkan bedömdes det av såväl departementschefen som utskottet som oundvikligt att utfärda tvångsföreskrifter på detta område, men samtidigt framhölls att tvång borde användas med återhållsamhet och i regel endast som en sista utväg att få till stånd en förnuftig skolorganisation, därest förutsättningar eljest ej skulle föreligga för en godtagbar lösning. I frågan hur kostnaderna skulle fördelas mellan samverkande kommuner anförde departementschefen:

Naturligtvis måste det få vara kommunernas ensak, hur de sinsemellan fördelar kostnaderna, då samverkan grundas på helt frivilliga överenskommelser, men för undvikande av tvistigheter torde det vara av stort värde att anvisningar finns utarbetade, vilka kan tjäna till ledning, då avtal skall träffas. För de fall åter, då mellaninstanserna måste gripa in och förordna om kostnadsfördelningen, är det nödvändigt, att det finns fasta normer att lägga till grund för besluten.

Jag förutsätter liksom skolstyrelseutredningen att, då samverkan sker utan att kommunalförbund bildas, någon av kommunerna ensam blir huvudman för den gemensamma anordningen och genom sina organ administrerar denna. Frågan blir således, efter vilka grunder den kommun, som mottager barn från en eller flera andra, skall ersättas av dessa andra, vars barn drager nytta av den gemensamma anordningen. För egen del anser jag, att den enda regel, som kan ge ett rättvisande resultat, är att den mottagande kommunen äger uppbära

ersättning för de verkliga merkostnader den åsamkats genom elever från andra kommuner. Några generella ersättningsbelopp per elev och år eller dylikt torde med hänsyn till de synnerligen stora variationer i samarbetets omfattning, som kan förutses, icke kunna komma i fråga. Enligt min mening bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ombesörja, att anvisningar rörande fördelningen av kostnader mellan kommuner, som samverkar på skolans område i annan form än genom kommunalförbund, utarbetas enligt principen att kommun, som mottager elever från annan, av denna skall äga uppbära ersättning för sina havda verkliga merkostnader.

I fråga om kostnadernas fördelning anförde utskottet:

Ett väsentligt spørsmål är självfallet fördelningen av kostnaderna mellan samverkande kommuner. Departementschefen förordar, att den mottagande kommunen skall uppbära ersättning för de verkliga merkostnaderna, som åsamkats genom elever från andra kommuner. Utskottet har i princip intet att erinra mot en dylik beräkningsgrund, men förutsätter, att om så skulle befinnas lämpligare det bör vara Kungl. Maj:t obetaget att tillämpa annan beräkningsgrund, t. ex. medeltalsberäkningar eller andra schablonmässiga metoder. Utskottet anser det värdefullt, att anvisningar avseende kostnadsfördelningen mellan kommuner, som samverkar på skolans område i annan form än genom kommunalförbund, utarbetas genom Kungl. Maj:ts försorg. Utskottet vill, i anslutning till vad utskottet nyss anför, framhålla önskvärdheten av att dessa anvisningar göres enkla och lättillämpade i avseende å beräkningsmetoderna.

Vad gäller skolstyrelsens kompetensområde upptog ej propositionen med förslag till skolstyrelselag de högre tekniska läroverken bland de skolor, som föreslogs skola stå under skolstyrelsens förvaltning. Vid behandlingen i riksdagen väcktes motionsledes (motion II:808) frågan om att hänföra jämväl dessa läroverk under skolstyrelsen. Utskottet anförde i denna fråga:

Utskottet finner vissa skäl tala för det i motionen II: 808 framförda yrkandet, att även de tekniska gymnasierna skall ingå under skolstyrelsen. Som motionärerna framhållit svarar nu kommunerna för byggnader och inventarier till dessa läroanstalter. I detta hänseende föreligger sålunda överensstämmelser med de allmänna läroverken. Icke sällan är också dessa gymnasier i lokalhänseende samordnade med kommunala tekniska yrkesskolor. Därest nu de kommunala handelsgymnasierna kommer att inordnas under skolstyrelsen, synes skäl tala för att detsamma sker även beträffande den gren på yrkesundervisningen, som de högre tekniska läroverken representerar. Som motiv för att dessa skolor skall lämnas utanför den gemensamma skolstyrelsen har anförts, att de icke har en så lokalt betonad elevrekrytering som övriga skolor. Utskottet, som finner denna invändning motiverad, anser sig icke kunna tillstyrka motionen i denna del. Utskottet vill emellertid framhålla, att förhållandena i detta hänseende snabbt kan komma att ändras i den mån bl. a. det vid 1956 års riksdag fattade beslutet om utbyggnaden av det tekniska skolväsendet genomföres. Utskottet, som finner det fördelaktigt om även de högre tekniska läroverken kunde inordnas under den gemensamma skolstyrelsen, utgår emellertid från att Kungl. Maj:t följer utvecklingen och vid lämplig tidpunkt efter erforderlig utredning framlägger de förslag som kan anses påkallade. Tills vidare torde det vara till fyllest, att Kungl. Maj:t fattar beslut beträffande dessa läroanstalters inordnande under skolstyrelsen på framställning i varje särskilt fall.

Vissa bestämmelser i annan författning

Kommunernas förpliktelser på skolväsendets område regleras, såsom framgått av det föregående, inte närmare i skolstyrelselagen utan mera ingående bestämmelser härom finnes för närvarande i ett flertal andra författningar, nämligen i de stadgor eller författningar, som reglerar de särskilda skolformerna. I *folkskolestadgan den 23 maj 1958 (nr 399)* är upptagna åtskilliga sådana regler. Här stadgas i 208 §, att det åligger kommun att anordna erforderliga obligatoriska skolor, tillhandahålla skolorna ändamålsenligt planerade tomter samt erforderliga och lämpliga lokaler jämte inredning, inventarier, möbler och undervisningsmaterial samt svara för skollokalernas uppvärmning, belysning och städning. Kommunen är enligt 212 § skyldig att kostnadsfritt tillhandahålla elever vid folkskolor och försöksskolor sådan materiel, som erfordras för undervisningen i olika ämnen. I 213 § ålägges kommunen att bestrida alla kostnader för det obligatoriska skolväsendet i kommunen, i den mån dessa icke täckes av statsbidrag, bidrag från annan kommun eller andra medel. 214 § ger regler om de avlöningsförmåner kommunen har att utge till rektorer och andra lärare.

Har kommun inrättat annan kommunal skola, får kommunen i princip svara för kostnaderna för denna. I *stadgan den 23 maj 1958 (nr 342) för högre kommunala skolor* har givits bestämmelser om sådan skolas ekonomiska förvaltning. Enligt stadgans 64 § skall högre kommunal skola till sitt förfogande ha erforderliga lokaler jämte inredning, inventarier och möbler. Vidare skall boksamling för lärare och elever finnas i skolan. 67 § ålägger kommunen att bestrida alla kostnader för skolan i den mån de icke täckes av statsbidrag, bidrag från annan kommun eller annan inkomst. Liknande regler ges för de kommunala gymnasierna. I *kungörelsen den 2 juni 1961 (nr 350) med vissa bestämmelser om kommunala allmänna gymnasier* stadgas i 23 §, att kommun, som upprättat gymnasium, skall tillhandahålla för undervisningen och för rektorsexpeditionen erforderliga och lämpliga lokaler jämte inredning, inventarier och möbler ävensom bibliotek och annan undervisningsmateriel. I 24 § samma kungörelse ges en bestämmelse, som ålägger kommunen att bestrida alla kostnader för gymnasiet, vilka ej täckes av andra medel. Om kommunens skyldigheter att inrätta tjänster vid gymnasiet samt att utge ekonomiska förmåner till personalen stadgas dessutom i 25 §.

I *yrkesskolestadgan den 30 juni 1955 (nr 503)* återfinnes bestämmelser om kommuns förpliktelser beträffande lokaler och inredning m. m. för yrkesskolor. Som allmänt villkor för statsbidrag till sådan skola gäller enligt 6 § *kungörelsen den 31 maj 1957 (nr 480) om statsbidrag till yrkesskolor*, att skolans huvudman förbundit sig att svara för de med skolans anläggning och drift förenade kostnaderna i den mån dessa icke täckes av statsbidrag eller andra inkomster.

När kommun är huvudman för handelsgymnasium, ankommer det jämlikt 58 § *kungörelsen den 2 juni 1961 (nr 362) med vissa bestämmelser angående handelsgymnasier* på kommunen att svara för alla de kostnader för gymnasiet, vilka

ej täckes av andra medel. 59 § i kungörelsen ger bestämmelser rörande skyldigheten att inrätta tjänster och utge ekonomiska förmåner.

Vid upprättande av statligt läroverk slöts före 1958 överenskommelse mellan staten och vederbörande läroverkskommuner rörande fördelningen av kostnaderna för läroverkets drift och förvaltning. De åligganden, som till följd av dessa överenskommelser föll på kommunerna, var noga specificerade och skilde sig i vissa avseenden från varandra. I proposition (nr 115) till 1958 års riksdag föreslogs att de särskilda åtagandena skulle ersättas med generella regler med angivet innehåll. Sedan propositionen godkänts av riksdagen utfärdades de bestämmelser i *läroverksstadgan den 17 mars 1933 (nr 109)*, som fortfarande gäller och som alltså numera generellt reglerar läroverkskommunernas åligganden gentemot staten. Nu stadgas sålunda i 198 § läroverksstadgan att det åligger skolstyrelsen i läroverkskommunen att ombesörja läroverkets ekonomiska förvaltning. I 199 § ges regler om att läroverkskommunen kostnadsfritt skall tillhandahålla läroverket tomt och lokaler jämte inredning, inventarier och möbler. Vidare skall enligt stadgandet kommunen bestrida kostnaden för belysning, uppvärmning, yttre renhållning, utgifter rörande läroverksfastigheten samt försäkringsavgifter.

1958 års reform rörde inte de tekniska gymnasierna. För dessa gäller fortfarande det gamla systemet med särskilda åtaganden av kommunerna. I stadgan *den 6 juni 1919 (nr 365) för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier* säges i 99 § endast, att vederbörande kommun skall tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler. De åligganden, som kommunen därutöver kan ha, framgår av de särskilda överenskommelserna med staten.

Reglerna om allmän skolplikt och om rätt för barnen att åtnjuta undervisning i den obligatoriska skolan återfinnes för närvarande i *folkskolestadgan*. Enligt 9 § gäller allmän skolplikt för barn, som är bosatta i riket, och i 10 § stadgas, att varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är skyldigt att delta i dylik undervisning, om ej annat följer av 14—17 §§.

Enligt 12 § inträder allmän skolplikt från och med höstterminen det kalenderår, då barnet fyller 7 år. Barn som vid läkarundersökning och prövning i övrigt befinnes väl skolmoget må dock efter skolstyrelsens medgivande börja skolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller 6 år. För barn, som vid skolpliktens inträde inte är skolmoget, må skolstyrelsen uppskjuta skolgången ett läsår, om ej målsman motsätter sig detta. Allmän skolplikt omfattar enligt 13 § som regel det antal årskurser som är obligatoriskt i barnets hemkommun eller, om barnet inte är kyrkobokfört, i den kommun där det vistas.

Genom bestämmelserna i 14, 15 och 16 §§ öppnas möjlighet att fullgöra skolplikt i annan skola än den obligatoriska, offentlig eller enskild, eller genom privat undervisning. Som förutsättning för fullgörande av skolplikten i annan skola uppställs bl. a., att undervisningen väsentligen skall motsvara undervisningen i obligatorisk skola, samt att, om fråga är om skola som inte åtnjuter statsunder-

stöd, skolan godkänts av skolstyrelsen. Den som nöjaktigt inhämtat årskurs 8 i obligatorisk skola kan under vissa förutsättningar medgivas att fullgöra sin återstående skolplikt i yrkesskola. Inträde i enskild skola i sådan årskurs, som motsvarar årskurs ett eller högre av den obligatoriska skolan, får ej utan medgivande av skolstyrelsen ske före skolpliktens inträde, därvid prövningen sker efter samma grunder som angivits i 12 §. Godkännande av enskild skola förutsätter att skolan förestås av person, som är känd för hederlig vandel och äger erforderlig skicklighet för undervisningen. Såvitt gäller skolpliktiga barn skall godkänd skola stå under skolstyrelsens tillsyn och godkännande skall återkallas, om verksamheten inte bedrivs på tillfredsställande sätt och rättelse inte kan åvägbringas. Fullgörande av skolplikt genom privatundervisning förutsätter medgivande av skolstyrelsen. Styrelsen äger kalla barn, som av denna orsak befriats från skolgång, till prövning inför lämplig person, som styrelsen utsett. Hörsammas ej kallelse och föreligger ej laga förfall eller finnes vid prövning att barnet inte fått tillfredsställande undervisning, skall styrelsen, om rättelse inte kan vinnas på annat sätt, ålägga barnet skolgång. Enligt 17 § är den som på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning skyldig delta i annan för honom lämpad undervisning.

Skolplikt är enligt 18 § fullgjord, då elev genomgått den högsta för honom obligatoriska årskursen i den obligatoriska skolan och därvid eller vid särskild prövning erhållit vissa minimibetyg eller då elev, som medgivits att fullgöra sista årskursen i yrkesskola, nöjaktigt genomgått den avsedda kursen i nämnda skola. Utan hinder av vad nu sagts må skolstyrelsen, om särskilda skäl äro därtill, medgiva elev, vars skolplikt omfattar 8 eller 9 årskurser i den obligatoriska skolan, att avsluta sin skolgång med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller 15 år. I varje fall upphör skolplikten enligt 20 § senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår då barnet fyller 16 år, eller, om skolplikten omfattar endast 7 årskurser, senast med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller 15 år.

I 21 § stadgas att sådan elev i obligatorisk skola, som ej före skolpliktens upphörande genomgått alla i kommunen obligatoriska årskurser, äger genomgå återstående kurser, om han har förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen.

Tillsynen över att de skolpliktiga fullgör sin skolgång eller eljest får undervisning ankommer enligt 22 § på skolstyrelsen. I 23 § stadgas att målsman eller annan, som har skolpliktigt barn i sin vård, skall övervaka att barnet besöker skolan. I 24 § meddelas bestämmelser om vissa tvångsmedel mot försumlighet att fullgöra skolplikt i obligatorisk skola. Underlåter elev i sådan skola att fullgöra skolgången och vinnes ej rättelse, äger länskolnämnden på anmälan från skolstyrelsen, om underlåtenheten beror på tredska av den som har eleven i sin vård, vid vite förelägga den tredskande att regelbundet hålla eleven i skolan. Beslutet går i verkställighet utan hinder av besvär. Följes ej föreläggandet, må nämnden utdöma vitet. Detta kan ej förvandlas till frihetsstraff. Har vitesföreläggande ej åsyftad verkan eller är eljest synnerliga skäl därtill, äger länskol-

nämnden förordna att eleven skall hämtas till skolan med biträde av polismyndighet. Beslut härom går i verkställighet utan hinder av besvär. Beträffande skolpliktig elev vid icke obligatorisk skola skall enligt 25 § skolans ledning, om eleven utan giltigt förfall är frånvarande i större utsträckning, anmäla förhållandet till skolstyrelsen i elevens hemkommun. Skolstyrelsen har att pröva, om eleven skall åläggas fullgöra skolplikten i obligatorisk skola.

De regler om skolplikt, för vilka nu redogjorts, är utfärdade av Kungl. Maj:t efter bemyndigande av 1958 års A-riksdag (Prop. 1958: 93; SU: 89; Rskr 214). Vid behandling i riksdagen av nämnda proposition upptogs till prövning i anledning av motionsledes framförda yrkanden frågan om skolpliktsreglernas upptagande i en av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt stiftad lag.

Statsutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande härom följande:

Den i motionerna I: 352 och II: 453 framförda uppfattningen, att skolplikten och därmed sammanhängande spörsmål bör regleras i lag och inte i en i administrativ ordning utfärdad författning finner utskottet vara värd beaktande. Utskottet vill emellertid framhålla, att det på skolväsendets område finns andra i administrativ väg reglerade förhållanden än det nu berörda, som kan tänkas bära regleras genom en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. 1951 års skolstyrelseutredning torde ha varit inne på denna tankegång då den i sitt betänkande (SOU 1955: 31, s. 506) uttalade, att den övervägt, om tidpunkten då vore inne att skapa en lag med ett vidare innehåll än den av utredningen föreslagna skolstyrelselagen — en allmän skollag. Enligt utredningens mening borde dock förhållandena på skolväsendets område ytterligare stabiliseras, innan en sådan lag utarbetades.

Det föreliggande förslaget till bestämmelser om skolplikt, vilka inte, som motionärerna synes antaga, skall brytas ut och sammanföras i en särskild författning utan alltjämt ingå i en skolstadga, innehåller åtskilligt, som inte bör ha lagsform. Då vidare bestämmelser, som reglerar andra förhållanden på skolväsendets område än skolplikten, kan tänkas bära intagas i en skollag, vilken dock inte bör utformas förrän större stabilitet nåtts på skollagstiftningens område, finner utskottet det olämpligt, att ett lagförslag rörande enbart skolplikt i nuvarande läge utarbetas och förelägges riksdagen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på det av motionärerna aktualiserade spörsmålet och att Kungl. Maj:t, då de nu under arbete varande skolförfattningarna kan bättre överblickas och förhållandena på skolväsendets område vunnit fastare form, tar under övervägande att förelägga riksdagen förslag om en allmän skollag, innehållande bestämmelser angående bl. a. skolplikten.

Frågan om skolpliktsreglernas upptagande i lag behandlades jämväl av 1959 års riksdag i anledning av en inom andra kammaren väckt motion, nr 430. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 6) hemställde andra lagutskottet, att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I utlåtandet anförde utskottet följande:

Den av motionären väckta frågan är av konstitutionell natur; motionären begär en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan av innebörd, att bestämmelserna om skolplikt, vilka nu är spridda i ett flertal författningar och mestadels beslutade av Kungl. Maj:t ensam, skall sammanföras i en av Konungen och riksdagen

gemensamt stiftad lag om skolplikt. Motivet för hemställan är främst, att bestämmelserna om skolplikt griper in i medborgarnas personliga frihet.

Gränsen mellan området för Konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsmakt jämlikt 89 § regeringsformen och området för den samfälliga lagstiftningen är långtifrån skarp. I största utsträckning anses emellertid numera gälla, att ingrepp genom beslut av administrativ myndighet i medborgarnas personliga frihet kan företagas endast med stöd av samfällt stiftad lag. Så är fallet med lagar som medgiver frihetsberövande på grund av ett från samhällets synpunkt icke önskvärt, ehuru icke kriminaliserat levnadssätt eller beteende. Exempelvis är lagen om nykterhetsvård och lagen om socialhjälp, vilka båda möjliggör tvångsintagning på anstalt, stiftade av Konungen och riksdagen gemensamt. Samma är förhållandet med lagen angående lösdrivares behandling. Även ingrepp av mera generell natur regleras i stor utsträckning genom samfälliga lagstiftningar. Gällande bestämmelser om värnplikt, civilförsvarsplikt och tjänsteplikt är sålunda upptagna i lagar, stiftade av Konungen och riksdagen gemensamt.

De nu behandlade lagstiftningsområdena rör i huvudsak vuxna. Men också barnavårdslagen och 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, vilka båda möjliggör långtgående ingrepp mot barn och ungdom, har stiftats av Konungen och riksdagen gemensamt.

Skolplikten för barn i allmänhet har däremot aldrig fastslagits i samfällt stiftad lag utan, ända från den första folkskolestadgan som utfärdades år 1842, allenast i stadgor beslutade av Kungl. Maj:t ensam. Innan de nu gällande bestämmelserna om skolplikt för barn i allmänhet tillkom genom den nya folkskolestadgan den 23 maj 1958, begärde Kungl. Maj:t emellertid — utan att formellt tillerkänna riksdagen medbestämmanderätt — riksdagens bemyndigande att utfärda dem.

Skolplikten för fjällsamers barn har, liksom för barn i allmänhet, genomgående föreskrivits av Kungl. Maj:t ensam inom ramen för den ekonomiska lagstiftningsmakten.

Då dövstumsundervisningen år 1889 fick sin första författningsmässiga reglering, ansåg Kungl. Maj:t, att bl. a. huvudstadgandet om skolplikt skulle antagas jämväl av riksdagen. Riksdagen fordrade emellertid, att alla bestämmelserna i den av Kungl. Maj:t föreslagna författningen skulle tillhöra den gemensamma lagstiftningens område. Kungl. Maj:t gav efter för riksdagens krav, och dövstumsundervisningen kom att vara reglerad i samfällt stiftad lag fram till år 1938. Numera är emellertid alla bestämmelser om dövstumundervisningen meddelade av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Likartat är förhållandet med skolplikten för blinda; regleringen genom samfälligt lag bestod här från år 1896 till år 1952.

En väsentlig anledning till att skolplikten för de flesta kategorier av barn är reglerad genom administrativa författningar är uppenbarligen, att skolgången uppfattats mera som en förmån än som en skyldighet. Enligt utskottets mening kan likväl motionärens uppfattning om skolplikten såsom ett ingrepp i den personliga friheten icke anses sakna fog. Särskilt sedan den nioåriga obligatoriska skolan blivit genomförd, torde många föräldrar och barn uppfatta skolplikten under senare delen av skoltiden som ett avsevärt hinder med bl. a. kännbara ekonomiska verkningar. Utskottet anser därför övervägande skäl tala för att skolplikten — i enlighet med allmänt antagna grundsatser inom andra lagstiftningsområden — regleras i samfällt stiftad lag.

I den ovan lämnade redogörelsen har omtalats, att 1958 års A-riksdag hade

att pröva två likalydande motioner med samma syfte som den förevarande. Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande (nr 89) i ämnet, att uppfattningen, att skolplikten och därmed sammanhängande spörsmål borde regleras i lag och inte i administrativ författning, var värd beaktande. Utskottet fann emellertid olämpligt, att ett lagförslag rörande enbart skolplikt i nuvarande läge utarbetades och förelades riksdagen. Därvid anförde utskottet, att det kunde tänkas, att även bestämmelser, som reglerade andra förhållanden på skolväsendets område, borde intagas i en skollag, men att en sådan inte borde utformas förrän större stabilitet nåtts på skollagstiftningens område. Statsutskottet tillstyrkte därför icke motionerna men hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville giva till känna vad utskottet anfört. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet sålunda hemställt.

Ehuru andra lagutskottet, enligt vad ovan anförts, funnit övervägande skäl tala för att skolplikten regleras i samfällt stiftad lag, vill utskottet icke förorda, att riksdagen nu intager annan ståndpunkt än 1958 års A-riksdag i frågan om omedelbar lagstiftning angående skolplikt. Härvid fäster utskottet avgörande vikt vid att de nuvarande bestämmelserna om allmän skolplikt, ehuru formellt beslutade av Kungl. Maj:t, likväl till sin utformning prövats av riksdagen.

Då vidare Kungl. Maj:t genom skrivelse från 1958 års A-riksdag fått anledning att uppmärksamma den i motionen avsedda frågan, bör motionen enligt utskottets mening icke föranleda någon åtgärd.

Skolberedningens förslag och remissyttranden

1. Skollagens huvudsakliga innehåll

Skolberedningen

Skolberedningen anför, att förhållandena på skolväsendets område vinner fastare form i och med att slutlig ställning toges till grundskolan och den nuvarande försöksperioden upphör. Därför anser beredningen tiden vara inne att — liksom skett i övriga skandinaviska länder — i lags form reglera de principiellt viktiga frågorna om det offentliga skolväsendet.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i det av beredningen framlagda förslaget till skollag anför beredningen:

I lagen bör i första hand inrymmas i stort sett de bestämmelser som erfordras för att reglera förhållandena mellan å ena sidan den enskilde medborgaren, å andra sidan samhället-skolan. Detta innebär, att lagen främst får uppta de centrala bestämmelserna om grundskolan och dess ändamål, om rätten till undervisning i anslutning till 1952 års tilläggsprotokoll till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt om skolplikten.

Men även andra frågor av stor vikt för skolväsendet, för övrigt i nära anslutning till den ovan redovisade principen, bör regleras genom av riksdagen fastställd lag. Hit hör främst de skyldigheter, som åvilar kommunerna i fråga om undervisningsväsendet. Skolstyrelselagen reglerar denna fråga mycket knapphändigt. I dess 1 § står endast, att varje kommun skall sörja för undervisningen av skolpliktiga barn och i övrigt vårda skolväsendet i kommunen. Den nya lag, som beredningen nu föreslår, bör i detta hänseende reglera huvuddragen av kommunernas skyldigheter beträffande de skolformer, som sorterar under skolstyrelserna. Beträffande kommunernas skyldighet att samverka på skolväsendets om-

råde lämnas däremot i skolstyrelselagen fylligare bestämmelser. Det väsentligaste av motsvarande föreskrifter bör helt naturligt också intagas i den nya lagen.

Om den nya lagen skall kunna ge en allmän överblick över den yttre organisationen av vårt offentliga skolväsen, bör den även i sina huvuddrag reglera skolväsendets centrala och regionala ledning. Sådana bestämmelser föreslås därför få inflyta i lagen. — Skolstyrelselagens bestämmelser om skolans lokala ledning (skolstyrelse och skolledare) bör givetvis också inflyta i den nya lagen.

Remissyttranden

Förslaget att i en skollag upptaga bestämmelser om de principiellt viktiga frågorna rörande det offentliga skolväsendet har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser, som yttrat sig i frågan, och många instanser har uttryckligen hälsat denna lösning med tillfredsställelse. Vad beredningen anfört om det huvudsakliga innehållet i skollagen har i stort sett också bemötts positivt vid remissbehandlingen.

2. Kommunernas skyldigheter

Skolberedningen

Skolberedningen konstaterar, att till de frågor av stor vikt för skolväsendet, som bör upptagas i den nya skollagen, hör kommunernas skyldigheter ifråga om undervisningsväsendet. Beredningen anser, att i den nya lagen bör regleras huvuddragen av kommunernas skyldigheter beträffande de skolformer, som sorterar under skolstyrelserna. Utifrån dessa utgångspunkter upptar beredningen därför vissa bestämmelser härom i sitt förslag till skollag (26—31 §§). Sålunda föreslås ett allmänt stadgande om kommuns plikt att vårda skolväsendet i kommunen och att främja dess utveckling. Bestämmelser, som ålägger kommunen att anordna grundskola och att främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i högre skolor, som lyder under skolstyrelsen, förordas vidare. Kommun ålägges enligt förslaget i princip att svara för att den, som inte kan gå i grundskolan, får annan lämplig undervisning. Vidare upptar förslaget regler om kommunens skyldigheter att för alla här ifrågavarande skolformer tillhandahålla mark, lokaler, inredning, inventarier och möbler. För grundskolan och kommunala skolor föreslås ett uttryckligt åläggande för kommunen att svara för att skolorna får bibliotek och tidsenlig utrustning för undervisningen och att i övrigt bestrida de kostnader, som inte täckes av andra medel. I förslaget har beredningen också intagit en bestämmelse om att kommunen i skälig omfattning kostnadsfritt skall tillhandahålla elev vid grundskolan materiel, som fordras för en tidsenlig undervisning.

I förslaget till skolstadga har åtskilliga bestämmelser upptagits under rubriken »Kommunernas skyldigheter». Här finnes regler om förfarandet vid skolbyggnadsföretag, om upplåtelse av skollokaler, om skyldigheten att inrätta tjänster och att utbetala löneförmåner till lärare i kommunernas tjänst samt om kommunernas skyldigheter beträffande lokaler för och administration av vissa statliga skolor.

Remissyttranden

Beredningens förevarande förslag har inte mött några invändningar vid remissbehandlingen.

3. Regleringen av interkommunal samverkan*Skolberedningen*

Inledningsvis lämnar beredningen en kort redogörelse för de principiella riktlinjer för den hittillsvarande skolplaneringen, som uppdragits av skolöverstyrelsen och vilka i detalj redovisats i överstyrelsens publikation »Aktuellt från Skolöverstyrelsen» 1959:9. De vid planeringen uppkomna skolorganisatoriska problemen hänför sig nästan uteslutande till högstadiet. Beredningen erinrar om att anvisningarna rekommenderar, att man i regel eftersträvar att få högstadier med ett befolkningsunderlag som ger omkring 75 barn per årskurs. Därigenom säkerställs möjligheten att erhålla tre parallellklasser varigenom eleverna på högstadiet kan erbjudas ett rikare val av studiealternativ. Därtill kommer en rad andra faktorer: en så stor skola kan förses med specialsalar med differentierad utrustning, den kräver så många lärare att olika ämnen kan bli sakkunnigt representerade och den utövar större dragningskraft på kompetenta lärare.

Sedan beredningen undersökt huru stort elevunderlag som skulle fordras för den högstadiekonstruktion som beredningen föreslår, konstaterar beredningen att genom elasticiteten av denna konstruktion det angivna minimumet av 75 barn syntes vara tillräckligt och att beredningens förslag därför inte i och för sig kan sägas leda till ett i förhållande till nuläget ökat *behov av kommunal samverkan*. Beredningen framhåller att behovet av sådan samverkan betydligt ökat under senare år. Men huruvida ökningen på skolområdet, vilken hittills till övervägande del inte föranletts av försöksverksamheten med enhetsskola utan varit en följd av den nya skyldigheten för alla kommuner att på vissa villkor delta i kostnaderna för icke-obligatoriska skolor, har varit mera märkbar än på vissa andra kommunala förvaltningsområden, torde vara ovisst. Den hittills bedrivna högstadieplaneringen bygger till stor del på samarbete kommuner emellan. Under erinran om att år 1959 inte mindre än 82 % av rikets samtliga kommuner hade mindre än 7 000 invånare — frånräknas städerna stiger procenttalet till 91 — anför beredningen, att med den nuvarande planläggningen för den nio-åriga skolan i varje fall mer än 80 % av samtliga kommuner skulle nödgas etablera ett interkommunalt samarbete för att lösa sina grundskoleproblem.

Rörande de nuvarande *formerna för samverkan* — civilrättsliga avtal mellan kommunerna eller kommunalförbund — anmärker beredningen att avtalsformen är den helt dominerande. Objektet för samverkan i avtalsform kan vara skiftande, men vanligast och viktigast är mottagandet av elever för undervisning, vilket förekommer såväl inom det obligatoriska som inom det icke-obligatoriska skolväsendet. Hittills har samarbetet dock till övervägande del gällt de icke-obligatoriska skolorna. Avtalet blir som regel av den innebörden, att den ena

kommunen åtager sig att ombesörja åtgärden för den andra partens räkning. Gäller samarbetet anställandet av en gemensam befattningshavare, exempelvis skolsköterska eller skolpsykolog, kan även samma huvudtyp av avtal begagnas. Så kan också ske i fråga om andra gemensamma nyttigheter, t. ex. upprättande av ett filmarkiv för flera kommuner. Dock kan samverkan i sådant fall också ske antingen genom bildande av ett särskilt rättssubjekt, en filmförening, eller genom ett avtal om att kommunerna skall handha verksamheten gemensamt via ett särskilt tillsatt förvaltningsorgan, vars beslut dock måste betraktas såsom fattade av de särskilda kommunerna var för sig genom dessas med delegerad beslutanderätt utrustade representanter i organet. Kommunalrättsligt är den typ av »gemensamt förvaltningsorgan» som dylika avtal kan sägas åstadkomma i hög grad dubiös, eftersom vid allt avtalsmässigt samarbete var och en av de samverkande parterna kommunalrättsligt sett bibehåller sin beslutanderätt i den fråga avtalet gäller. Vill de samverkande kommunerna åstadkomma ett i verklig mening gemensamt förvaltningsorgan för det ändamål man etablerat interkommunal samverkan om, får de hänvisas till att bilda kommunalförbund.

Beredningen konstaterar att den interkommunala samverkan såsom den hittills bedrivits — och särskilt sådan i form av avtal — är förenad med vissa olägenheter från administrativ synpunkt. Slutes avtal mellan två kommuner, varigenom den ena kommunen förbinder sig att för undervisning mottaga barn från den andra kommunen, är det principiellt otillfredsställande, att endast den förstnämnda kommunen, alltså den kommun där skolan är belägen, får ett direkt inflytande på skolans förvaltning och på det delvis gemensamma skolväsendets utformning mera allmänt. För de kommuner som sänder sina högstadies elever till skolor i andra kommuner innebär det avtalsmässiga samarbetet att de ställs utan medbestämmanderätt i fråga om en inte minst från kommunalekonomisk synpunkt mycket viktig sektor av den verksamhet som obligatoriskt åvilar kommunerna. Den från praktisk synpunkt mest påtagliga nackdelen är att samarbetet förutsätter ett ganska omständligt och tidsödande förhandlingsförfarande. Inte sällan blir dessa förhandlingar mellan kommunerna mycket långdragna och segslitna, främst när det gäller de ekonomiska villkoren för samarbetet. I de fall en kommun måste ingå avtal med flera andra kommuner om mottagande av elever därifrån, vilket i praktiken blir en mycket vanlig samarbetssituation, kan avtalsproceduren bli ganska besvärlig och tillkrånglad. Diskussioner kan småningom också uppstå om tolkningen och tillämpningen av avtalen samt förnyade förhandlingar påfordras vid avtalstidens slut, varvid hela proceduren måste sättas i gång på nytt.

På denna punkt har beredningen stannat för att föreslå en lösning, som innebär en radikal förenkling av förfarandet beträffande den viktigaste och kvantitativt helt dominerande formen av interkommunal samverkan, nämligen mottagande av elever för undervisning. Beredningens förslag i dessa avseenden återfinnes i 20—25 §§ samt 33 och 34 §§ i beredningens förslag till skollag.

Beredningens förslag innebär att *elevområde* skall av statlig myndighet, före-

trädesvis länskolnämnden, fastställas för alla skolor under skolstyrelsens förvaltning. Beslut härom av länskolnämnd får fattas först sedan denna haft överläggningar med berörda kommuner eller inhämtat deras yttranden. Genom fastställandet av elevområde blir i huvudsak angivet, vilka elever skolkommunen är skyldig att ta emot. I såväl grundskola som andra skolor skall nämligen i första hand mottagas elever, som är kyrkobokförda inom elevområdet. Härtill kommer ett par kompletterande stadganden innebärande skyldighet för kommunen att jämväl i vissa andra fall mottaga elever. Den kommun som på grund av föreskrifterna i nämnda paragrafer mottagit elev från annan kommun äger av denna uppbära ersättning. Som en konsekvens av denna ordning föreslås länskolnämndens rätt att ålägga kommuner att bilda kommunalförbund begränsad till att avse förvaltningen av skola eller del därav, vars elevområde omfattar mera än en kommun.

Som motivering för detta förslag anför beredningen, att det innebär att det nuvarande civilrättsliga avtalsförfarandet blir helt överflödigt och att därmed förknippade administrativa och praktiska olägenheter elimineras. Beredningens förslag får ses mot bakgrunden av att för flertalet skolformer redan nu allmänt torde fastställas elevområden, ehuru dylika författningsmässigt icke är obligatoriska. Anledningen till att skolkommunen ändock önskar få elevområde fastställt i organisationsplanen är, att detta utgör den första förutsättningen för att mottagande kommun skall kunna få ersättning av de sändande kommunerna. Vidare bör ihågkommas att de avtalsförhandlingar om dylikt samarbete som hittills förekommit men nu förutsättes bli slojade, varit illusoriska i den meningen, att kommunerna inte haft frihet att ensamma bestämma över vare sig inriktningen, arten eller omfattningen av samarbetet. Kommunerna kan nämligen enligt gällande bestämmelser inte ingå avtal om samverkan, stridande mot vad därom sägs i den av länskolnämnden fastställda organisationsplanen för skolväsendet i kommunen. I praktiken är det alltså redan nu länskolnämnden, som bestämmer vilken kommun som skall mottaga elever från viss annan kommun.

I fråga om den *ersättning* som kommun på grund av de föreslagna bestämmelserna bör äga uppbära föreslår beredningen, att ersättningen skall — därest kommunerna inte överenskommer annat — utgå med visst av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar för varje skolform fastställt belopp per elev och år. Beredningen förutsätter att beloppen fastställas efter samråd med kommunförbunden och på grundval av medeltalsberäkningar och att utgångspunkten liksom för närvarande bör vara de kommunala nettokostnaderna för driften av skolan. Vid beloppens fastställande bör enligt beredningens mening beaktas en omständighet, som talar för att ersättningen blir något lägre än vad nettokostnadsprincipen föranleder. Härvid åsyftar beredningen det förhållandet, att det är en fördel för skolkommunen att ha skolan inom sitt område samt att den avlämnande kommunen inte har något inflytande på skolans skötsel. Beredningen är övertygad om att en sådan förenkling och schablonisering — vartill motsvarighet

för övrigt ju finnes på statsbidragsgivningens område — skall visa sig värdefull och från kommunalt håll betraktas som ett betydande framsteg i förhållande till nuvarande situation, då mycken tid och kraft förspilles på interkommunala förhandlingar och diskussioner, vilka ofta blir både irritationsskapande och nära nog fruktlösa. Visserligen kan en schablonisering av ersättningsbeloppen aldrig åstadkomma full rättvisa i alla samarbetsituationer. Det ligger i schabloniseringens natur att vissa kommuner — bland såväl de mottagande som de sändande — kan komma att känna sig missgynnade. Schematiskt uträknade genomsnittsansättningar kan i det enskilda fallet ibland kanske tyckas ge en viss överkompensation; i andra fall åter slår schematiseringen åt motsatt håll och leder till en underkompensation. Fördelarna med enhetliga belopp är dock enligt beredningens mening uppenbara. Förfarandet blir inte bara enklare, det eliminerar också den irritation som kan uppstå om ersättningsbeloppen för olika skolor i en och samma skolform inom t. ex. ett län blir mycket olika. Dylika variationer kan till och med tänkas innebära en viss risk för att kommunerna låter påverka sig av ekonomiska faktorer, när de skall ta ställning till vilken skolas elevområde de önskar tillhöra. Så bör givetvis inte vara fallet; skolplaneringen skall ske med hänsynstagande till vad som från pedagogisk och skolorganisatorisk synpunkt är mest ändamålsenligt.

Beträffande *annan samverkan* än mottagande av elever innebär beredningens förslag en ökad kommunal bestämmanderätt. På detta område kan den nya situationen snarast rubriceras som en helt obeskuren kommunal avtalsfrihet. Hittills har dylik samverkan indirekt reglerats av länskolnämnden via organisationsplanen. I fortsättningen kommer denna samverkan enligt beredningens förslag inte längre att fordra länskolnämndens godkännande. Den lämnas helt oreglerad. Kommunerna kan på dessa samarbetsområden sluta vilka avtal de vill. De kan bestämma samarbetets såväl inriktning som omfattning eller med andra ord själva välja avtalsparter, själva överenskomma om både objektet och de ekonomiska villkoren för samarbetet.

Såsom beredningens förslag till reglering av interkommunal samverkan utformats bortfaller, anför beredningen, den betydelse *organisationsplanerna* hittills haft i detta avseende, och beredningen föreslår därför, att bestämmelser om sådana planer inte upptages i den nya lagen.

Avslutningsvis betonar beredningen, att med den genomgripande nykonstruktion och förenkling beredningen på denna punkt föreslår bortfaller också till avsevärd del den synpunkten, att det interkommunala skolsamarbetets betydande omfattning i och för sig utgör ett argument för en kommunindelningsreform.

Remissyttranden

Beredningens förslag om *formerna för interkommunal samverkan* på skolans område tillstyrkes eller godtages i huvudsak av flertalet av de remissinstanser, vilka yttrat sig i denna fråga. Av de flesta kommuner som berört frågan redovisas en positiv inställning.

Att förslaget om elevområden innebär en avsevärd administrativ förenkling ägnad att undanröja de olägenheter, som varit förknippade med hittillsvarande mera tungrodda system med avtal mellan kommunerna såsom huvudform, vitsordas av åtskilliga länskolnämnder liksom av *länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Kronobergs län samt Svenska stadsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening, Läroverkslärarnas riksförbund och Sveriges skoldirektörsförening*. Svenska stadsförbundet uttalar i sitt yttrande att förbundet finner förslaget i stort sett välgrundat och ger sin principiella anslutning till detsamma. En liknande inställning intages av *skolöverstyrelsen*.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller, att förslaget fått ett gynnsamt mottagande hos kommunerna och att det torde bli lätt att tillämpa.

Av fem av *länskolnämnderna* reses den principiella invändningen mot beredningens förslag, att detta innebär en viss risk för att den kommunala självbestämmanderätten urholkas, eftersom sådan kommun, som skall lämna barn till en annan kommuns skola, kommer att få en tämligen uttunnad medbestämmanderätt i fråga om skolans utformning; i sämsta fall kan dess medverkan inskränkas till ekonomiska mellanhavanden av mer eller mindre automatisk typ. Det framstår därför som nödvändigt att detta problem löses, enär skolväsendet eljest kan gå förlustig den värdefulla faktor, som det kommunala engagemanget i skolfrågorna hittills utgjort.

I vissa yttranden fästes uppmärksamheten på frågan om sambandet mellan förslaget och den pågående kommunindelningsreformen. *Länskolnämnden i Kalmar län* instämmer i beredningens uttalande, att genom den av beredningen föreslagna ordningen bortfaller till avsevärd del den synpunkten, att det interkommunala skolsamarbetets betydande omfattning i och för sig skulle utgöra ett argument för en kommunindelningsreform. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har funnit beredningens förslag inte endast innebära en påtaglig administrativ förenkling utan även vara till väsentligt gagn i ett vidare sammanhang. Genom denna smidiga form för samverkan kan nämligen framdeles uppkommande kommunindelningsfrågor förväntas över lag bli föremål för önskvärd allsidig bedömning och ej, såsom eljest kunnat befaras, stundom avgöras med skolproblemens lösande som primär riktpunkt. Om i ett visst fall det lämpliga elevområdet inte skulle sammanfalla med det naturliga samsamarbetsområdet behöver m. a. o. detta inte ge anledning till skapandet av en artificiell storkommunbildning. *Riksförbundet landsbygdens folk* finner det naturligt, att planeringen av grundskolan sker oberoende av om en kommunreform genomföres eller ej. Såväl detta förbund som *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* finner gästkommunernas bristande inflytande över skolans utformning vara oförenligt med principen om en i verklig mening kommunal skola.

Mot det nyss berörda, av beredningen gjorda uttalandet har å andra sidan flera remissinstanser rest invändningar. Sålunda uttalar *länskolnämnden i Malmöhus län* att dess slutsats i ämnet blir den rakt motsatta. *Länsstyrelsen i Öster-*

götlands län, som anser att skolväsendets organisation inte blir av lika stor betydelse för frågan om en ny kommunindelning, finner beredningens uttalande betydligt överdrivet. Om flera kommuner skall ha medinflytande beträffande skolväsendet i ett område, blir visserligen detta ofta administrativt mycket tungrott. Men länsstyrelsen finner det inte tillfredsställande att man undandraget en kommun medinflytande beträffande skolor, som är avsedda för barn från kommunen. Det synes därför önskvärt att ett högstadieområde såvitt möjligt ej omfattar flera kommuner, men länsstyrelsen anser givet, att man vid en kommunindelningsreform även måste taga hänsyn till en mängd andra faktorer än de skolorganisatoriska. Enligt *länsstyrelsens i Kristianstads län* mening må beredningens uttalande i och för sig vara riktigt men samtidigt bortfaller också det inflytande på skolväsendets ordnande, som de gästande kommunerna rimligtvis borde ha. Att skolväsendet är en kommunal angelägenhet måste förutsätta, att samtliga kommuner inom ett elevområde bör äga åtminstone viss medbestämmanderätt i skolfrågorna. Det måste enligt länsstyrelsens uppfattning på ett eller annat sätt tillskapas möjlighet att tillförsäkra kommunerna ett visst mått av sådant medbestämmande, och länsstyrelsen anser, att detta bäst skulle kunna ske genom en kommunsammanslagning. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anmärker, att de lämnande kommunernas medbestämmanderätt blir en fiktion och att deras roll inskränker sig till att betala för samverkan, på vilken de kommunalrättsligt saknar inflytande. Enligt länsstyrelsens mening synes det med nuvarande kommungränser omöjligt att finna en acceptabel lösning på detta problem. Även *Svenska landskommunernas förbund* vänder sig mot beredningens berörda uttalande och anför, att man inte kan anlägga det betraktelsesättet, att skolan skulle vara enbart en kameral uppgift för kommunerna. Förbundet understryker det i en reservation till beredningens betänkande gjorda uttalandet, att vill man i fortsättningen ha en kommunal skola i egentlig mening så får inte kommunernas samverkan begränsas till att betala fastställda schablonbelopp. Även om till följd av en kommunreform stora kommunala enheter skapas och skolplaneringen därigenom underlättas, framhåller *länsstyrelsen i Norrbottens län*, kommer dock beträffande detta län kommunikationsförhållanden och andra faktorer alltjämt att påkalla interkommunalt samarbete beträffande den obligatoriska skolan. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser, att full kongruens mellan nyskapade större kommuner och för skolorna lämpade elevområden knappast kommer att kunna uppnås.

För att den kommunala självbestämmanderätten skall bli bättre tillgodosedd föreslår *länsstyrelsen i Örebro län*, att länskolnämnden vid bestämmande av elevområden ej skall äga frånga av kommunerna uttalade önskemål, med mindre en ur pedagogisk och skolorganisatorisk synpunkt lämplig skolplanering i annat fall uppenbarligen skulle försvåras.

Några av länsstyrelserna uttalar önskemål om en bättre samordning av skolplaneringen med den allmänna kommunala samhällsplaneringen på länsplanet. *Länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län* påpekar, att det på en del håll

visat sig brista härvidlag, stundom så att skolintressena fått en alltför stor dominans och att en ändrad kommunindelning föregripits. Den förstnämnda länsstyrelsen finner önskvärt, att skolorganisationen inordnas i de nya administrativa enheter eller grupper, som kan bli följden vid genomförandet av en kommunreform. Visserligen — anför samma länsstyrelse — ger de föreslagna samarbetsnämnderna inte formellt de elevavlämnande kommunerna något medinflytande över skolans förvaltning, men en sådan ordning kan i praktiken väntas komma att underlätta samarbetet även i skolfrågor. Såväl de båda nu nämnda länsstyrelserna som *länsstyrelsen i Kopparbergs län* framhåller angelägenheten av att skolplaneringen samordnas med eller anknytes till en allmän kommunal nyindelning. Liknande tankegångar kommer till synes även i yttrandena från *länsstyrelserna i Hallands län* och *i Göteborgs och Bohus län*.

I yttrandena av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län*, *i Värmlands län* och *i Södermanlands län* påpekas nödvändigheten, att i planeringsfrågorna etableras kontakt mellan länskolnämnden samt länsstyrelsen och andra av samhällsplaneringen i länet berörda organ. Det förstnämnda yttrandet, vari ifrågasättes om det blir tillräckligt för en god lösning av samordningsproblemen, att enbart samråd äger rum mellan länsstyrelsen och länskolnämnden, ger uttryck åt den tanken att, i varje fall beträffande lokaliseringen av större skolbyggnation, länsstyrelsen såsom den högsta planeringsmyndigheten i länet även formellt bör medverka vid skolmyndigheternas beslut. Formen för denna medverkan bör enligt länsstyrelsens mening utredas.

Skolöverstyrelsen anser begreppet elevområde böra knytas till varje skolenhet i stället för som enligt förslaget varje skolform i kommunen, så att elevområdet, såvitt avser grundskolan, skall kunna utgöra grundval för den beräkning av antalet klasser, som skall ske med tillämpning av de nya bestämmelserna om delningstal för upprättande av parallellklasser. Detta skulle enligt överstyrelsens mening även kunna vara till fördel för byggnadsplaneringen. Överstyrelsen föreslår vidare, under motivering att reglerna om elevområden inte syntes avse kommunernas skyldigheter i egentlig mening, att dessa regler överföres till skolstadgan. I sammanhang härmed vill överstyrelsen ifrågasätta, om inte ett stadgande om organisationsplaner bör bibehållas i lagen. Synpunkter av delvis enahanda innehåll beträffande anknytning till skolenheten framföres jämväl av *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening* och *Svenska fackläraryörebund*.

Några remissinstanser, *länskolnämnderna i Värmlands län*, *Göteborgs och Bohus län* och *i Hallands län*, ifrågasätter om inte elevområde bör kunna fastställas att omfatta del av den kommun, som handhar skolans förvaltning.

Beredningens förslag att ersättning kommuner emellan för mottagande av elever skall, om kommunerna inte överenskommer annat, utgå med schablonbelopp, fastställda av statlig myndighet, biträdes i princip av det alldeles övervägande flertalet av de remissinstanser, vilka yttrat sig i frågan, nämligen av tolv *länskolnämnder*, fem *länsstyrelser*, *Sverige skoldirektörsförening*,

Svenska stadsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Federationen Sveriges allmänna folkskollära rförening och Läroverkslärarnas riksförbund. I allmänhet framhålles i yttrandena, att förslaget medför uppenbara fördelar bl. a. därigenom att irritation och segslitna tvister mellan kommunerna alldeles elimineras. Några av dessa remissinstanser påpekar dock den med anordningen förenade olägenheten, att ersättningen ibland medför överkompensation och ibland underkompensation, och att svaga kommuner kommer att drabbas jämförelsevis hårt. Från något håll framhålles, att schablonbeloppen bör utarbetas med hänsyn till faktiskt föreliggande skiljaktigheter i kostnadshänseende mellan olika regioner.

I fråga om principerna för beräkningen av schablonbeloppen betonar *Svenska stadsförbundet* helt allmänt, att utgångspunkten bör vara en på kommunernas verkliga kostnader baserad medeltalsberäkning. Därefter fortsätter förbundet:

Skolberedningen har uppenbarligen tänkt sig att schabloniseringen skulle kunna drivas så långt att man för varje skolform finge ett riksmedeltal, ett för hela riket gällande enhetsbelopp. Detta torde emellertid stöta på så stora praktiska svårigheter — framför allt med hänsyn till de betydande regionala variationerna i fråga om byggnadskostnader — att tanken måhända får uppges; någon form av zonindelning med skilda belopp för varje zon torde sannolikt bli nödvändig. Men även sådana regionvis gällande ersättningsbelopp måste grunda sig på något slags genomsnittsberäkningar; det får anses ligga i schabloniseringens natur. Förbundet vill således starkt understryka beredningens förslag att utgångspunkten för schabloniseringen bör vara de kommunala nettokostnaderna för driften av skolan och att beloppen bör fastställas på grundval av medeltalsberäkningar.

Länsstyrelsen i Örebro län anser, att den omständigheten att man genom det föreslagna systemet aldrig kan nå full rättvisa är ägnad att skapa irritation och att ersättningarna därför liksom hittills bör fastställas av länskolnämnden. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* finner anmärkning från rent kommunalekonomisk synpunkt kunna riktas mot förslaget.

Svenska landskommunernas förbund anför, att förbundet biträder själva grundtanken att söka åstadkomma en förenkling av kommunernas ekonomiska mellanhavanden vid interkommunal samverkan. Däremot kan förbundet inte godtaga de av skolberedningen löst skisserade principerna för fastställandet av schablonbeloppen. Förbundet motiverar sitt ställningstagande sålunda:

Frågan torde i praktiken vara betydligt mera komplicerad än vad beredningen vill göra gällande. Man behöver här endast peka på hur de kommunala skolkostnaderna varierar avsevärt mellan olika delar av landet. I anslutning härtill må erinras om att den ursprungliga tanken beträffande de interkommunala ersättningsbeloppen var, att dessa skulle avse endast de merkostnader som skolkommunen åsamkas genom elever från andra kommuner (prop. 182/1956). Även om denna metod av praktiska skäl torde vara svår att tillämpa, kvarstår som ett faktum att den i regel skulle inneburi relativt låga ersättningsbelopp. Genom de anvisningar som Kungl. Maj:t utfärdade år 1959 har en förskjutning ägt rum på så sätt, att ersättningarna i stället grundas på nettokostnaderna för driften av skolan, vilket regelmässigt ger högre ersättningsbelopp än vad merkostnads-

principen skulle inneburet. Det finns skäl att hålla detta i minnet då frågan om ersättningsbeloppens storlek nu återkommer i skolberedningens betänkande. En förutsättning för att dessa ersättningsfrågor skall kunna regleras enhetligt torde vara, att ersättningsbeloppen blir av en sådan storleksordning att de inte överstiger självkostnaderna i skolkommuner med förhållandevis låga skolkostnader. Därjämte måste tas hänsyn till de fördelar i olika avseenden som skolkommunen har genom att skolan är förlagd till kommunen. De kännbara ekonomiska påfrestningar, som den genom skolstyrelselagen införda ersättningskyldigheten inneburet för ett mycket stort antal kommuner, talar överhuvudtaget för att ersättningsbeloppens storlek begränsas. Dessa kommuner tillhör samtidigt i regel den kategori av kommuner på landsbygden, som påvisligen har mycket hög utdebitering för skolväsendet. För att en lösning efter nu angivna riktlinjer inte i sin tur skall bli ekonomiskt betungande för skolkommunerna, bör dessa kompenseras av statsmedel för de elever som mottages från andra kommuner. Av praktiska skäl bör en sådan compensation utformas schablonmässigt. Om ersättningsbeloppen i stället enligt nuvarande regler skall fastställas på grundval av de faktiska nettokostnaderna i respektive skolkommun, är det — — — nödvändigt att hemkommunen därvid erhåller statsbidrag till en del av sina utgifter för dessa elever med skolgång i annan kommun. Ett dylikt statsbidrag bör då vara fixerat till ett visst belopp per elev och utgå till de elevavlämnande kommuner, vars skattekraft ligger under medelskattekraften i riket.

Skulle det visa sig att frågan om enhetliga ersättningsbelopp inte går att lösa, anser förbundet vidare att de av Kungl. Maj:t år 1959 utfärdade anvisningarna måste kompletteras med en bestämmelse, innebärande att vid ersättningsbeloppens fastställande skall tas tillbörlig hänsyn till de fördelar i olika avseenden som skolkommunen har genom att skolan är förlagd till kommunen. Det är nämligen främst avsaknaden av en dylik bestämmelse i Kungl. Maj:ts anvisningar som hittills i åtskilliga fall har försvårat uppgörelserna kommunerna emellan.

Liknande synpunkter anföres av *Riksförbundet landsbygdens folk* och *Svenska landsbygdens kvinnoförbund*.

4. Skolstyrelsens kompetensområde

Tidigare reformförslag

I en inom ecklesiastikdepartementet i januari 1961 utarbetad *promemoria* föreslogs att de högre tekniska läroverken skulle fr. o. m. den 1 juli 1961 inordnas under de kommunala skolstyrelserna. Inledningsvis påpekas i promemorian, att den omständigheten att dessa läroverk inte såsom de allmänna läroverken står under skolstyrelsens förvaltning medfört svårigheter vid gymnasieplaneringen i stort bl. a. därigenom att en enhetlig planering försvårats av att olika myndigheter har att handlägga dessa frågor. Det erinras om att svårigheterna ytterligare accentueras genom den väntade ansvällningen av gymnasieorganisationen och eventuellt upprättande av blandgymnasier med linjer från flera gymnasieformer (jfr 1961 års statsverksproposition, 8 ht, s. 256 f.). Som ett annat skäl för förslaget anges att den nuvarande särregleringen i många

kommuner med flera gymnasieformer i viss mån lägger hinder i vägen för ett sådant samarbete mellan gymnasierna, att tillgängliga resurser beträffande lokaler och lärarpersonal utnyttjas på bästa sätt. Vidare påpekas att den utbyggnad av gymnasieorganisationen på den tekniska sidan, som efter 1956 redan skett — 10 nya gymnasier — och som kan förväntas äga rum främdeles, innebär att utvecklingen går mot en mera lokalt betonad elevrekrytering.

Det skäl som ibland anförts för bibehållande av särskilda styrelser vid de tekniska läroverken, nämligen att kontakt och samarbete med näringslivet garanteras genom att till ledamöter i styrelserna ofta utses representanter för industrier, föranleder i promemorian det uttalandet, att nödvändig kontakt och samarbete givetvis måste bibehållas, även om läroverken underställes skolstyrelserna. Samverkansfrågorna får därvid också sitt särskilda forum i sådant yrkesråd, som enligt 17 § skolstyrelselagen skall utses, då skolstyrelsen ansvarar för yrkesundervisning.

I promemorian upptages också frågan, hur kommunernas skyldigheter och deras medverkan beträffande de högre tekniska läroverkens förvaltning bör regleras. Kommunernas skyldigheter grundar sig på speciella åtaganden för varje särskilt läroverk. Ehuru dessa åtaganden numera är i stort sett ensartade, kunde det ifrågasättas om inte hithörande frågor borde regleras på samma sätt som skett beträffande de allmänna läroverken. Ett ställningstagande i detta avseende synes emellertid böra anstå i avvaktan på ytterligare förslag, som torde komma att framläggas av nu arbetande utredningar. De förvaltningsuppgifter, som i förevarande sammanhang bör överföras på kommunens skolstyrelse, bör således — utöver vad som följer av skolstyrelselagens och allmänna skolstadgans tillämpning — vara desamma som nu ankommer på de särskilda styrelserna.

Skolberedningens förslag

Skolberedningen har föreslagit att såsom frivillig påbyggnad på grundskolan skall kunna inrättas *kommunala tvååriga fackskolor* med anknytning till olika linjer i grundskolan. Beredningen anser självfallet, att dessa fackskolor inordnas under skolstyrelsen. Därjämte föreslår beredningen, att två skolformer, vilka hittills fallit utanför skolstyrelsens kompetensområde, skall ställas under skolstyrelsens förvaltning, nämligen de *högre tekniska läroverken* och *nomadskolorna*.

I fråga om nämnda läroverk anför beredningen, att dessa numera hör så intimt samman med övrig gymnasial utbildning, att de i fråga om den lokala ledningen bör samordnas med de andra gymnasierna. Beredningen erinrar om att de tekniska läroverken i samband med skolstyrelselagens antagande vid 1956 års riksdag inte inordnades under lagen endast av det skälet, att de inte hade en så lokalt betonad elevrekrytering som övriga i lagen upptagna skolor. Riksdagen framhöll emellertid, att förhållandena i detta hänseende snabbt kunde förändras. Under senare år har flera tekniska läroverk tillkommit och ytterligare ett antal

torde komma att inrättas, varigenom elevrekryteringen blir mera lokalt betonad än tidigare. Vid den pågående gymnasieplaneringen måste man enligt beredningens mening vidare ta hänsyn till behovet av såväl allmänna och tekniska gymnasier som handelsgymnasier. Arbetet försvåras emellertid av att de tekniska läroverken ej kan inordnas i den kommunala samverkan som förutsättes i 2 § gällande skolstyrelselag. Beredningen erinrar också om att på senare tid förslag väckts om att anordna tekniska linjer inom de allmänna gymnasiernas ram under motivering bl. a., att förefintliga knappa resurser i fråga om lärare och lokaler därigenom bättre skulle kunna utnyttjas samt att de olika gymnasielinjerna för elever och målsmän skulle framstå som mera likvärdiga alternativ. De i tekniskt läroverk ingående tekniska fackskolorna bör enligt beredningens förslag också inordnas under skolstyrelsen.

I samband med att de tekniska läroverken inordnas under skolstyrelsen bör enligt beredningens förslag vid länskolnämnderna inrättas ett rådgivande organ, tekniskt råd. Detta förslag syftar till att trygga skolornas anknytning till industrin och näringslivet i övrigt. Att så sker anser beredningen vara av betydelse främst för att skolorna skall kunna stå i oavbruten kontakt med den tekniska utvecklingen. Det tekniska rådet föreslås skola bestå av tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, vilka bl. a. skall ha god industriell erfarenhet i ledande befattning eller i övrigt god kännedom om teknisk utveckling och forskning.

I fråga om förslaget att inordna nomadskolorna under skolstyrelsen ansluter beredningen till ett av 1957 års nomadskolutredning avgivet betänkande om samernas skolgång (SOU 1960: 41). Förslag på grundval av nämnda betänkande har underställts innevarande års riksdag i särskild proposition (nr 51), till vilken torde få hänvisas.

Remissyttranden över promemorian

Över den förutberörda promemorian har efter remiss yttranden inhämtats från skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna och länskolnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Västmanlands samt Västernorrlands län, 1957 års skolberedning ävensom gymnasieutredningen.

Skolöverstyrelsen har vid sitt remissvar fogat yttranden från Stockholms skoldirektion. Dessutom föreligger dels av överstyrelsen för yrkesutbildning infordrade yttranden från styrelserna för de högre tekniska läroverken, dels ock genom länskolnämndernas försorg inhämtade yttranden från de kommunala skolstyrelserna i kommuner med högre tekniskt läroverk.

Tillfälle att yttra sig har beretts Svenska stadsförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges industriförbund, vilka samtliga inkommit med yttranden.

Därjämte har yttranden avgivits av stadskollegiet i Hälsingborg, Högre tekniska läroverkens rektorsförening, Tekniska läroverkens lärarförbund, Tekniska läroverkens ingenjörsförbund och Tekniska läroverkens elevförbund.

Förslaget att inordna de tekniska läroverken under skolstyrelsen tillstyrkes i princip av *skolöverstyrelsen, länsstyrelsen i Västmanlands län, läns skolnämnderna i Malmöhus, Östergötlands och Västmanlands län, Stockholms skoldirektion, skolstyrelserna i Malmö, Västerås, Skövde, Norrköping och Hälsingborg, skolberedningen, gymnasieutredningen* samt *Svenska stadsförbundet. Länsstyrelsen i Stockholms län* och *styrelsen för högre tekniska läroverket i Gävle* förklarar att de inte vill motsätta sig förslaget.

I yttrandet av *överstyrelsen för yrkesutbildning* framhålles att behovet av nära kontakt med industrien inte tillräckligt betonats och att den föreslagna konstruktionen för att bibehålla industriens intresse och inflytande är orealistisk. Överstyrelsen förordar en sådan kompletterande utredning att det nya systemet skall kunna tillämpas från och med den 1 juli 1962.

Att gymnasieplaneringen försvåras genom de tekniska läroverkens nuvarande ställning och att en fortsatt utveckling mot mer regional-lokal rekrytering kan förväntas vitsordas av *skolöverstyrelsen*, som dessutom föreslår att vid varje tekniskt läroverk inrättas ett särskilt tekniskt råd med företrädare för företagare och anställda för handläggning främst av frågor av pedagogisk art. Flera av de övriga tillstyrkande remissinstanserna understryker, att behovet av samordning ökat och att det för genomförande av planeringen är nödvändigt med en enhetlig lokal ledning av de olika gymnasieformerna. *Skolstyrelsen i Skövde* anser med hänvisning till erfarenheterna från yrkesskolväsendet, att riskerna för minskat stöd från industrien överdrivits.

Skolberedningen erinrar om att genom dess förslag om inrättande av kommunala fackskolor, av vilka vissa är avsedda att meddela teknisk utbildning, behov uppkommer av nära samarbete även mellan dessa skolor och de tekniska läroverken.

Av *gymnasieutredningen* föreslås inrättande i varje län av ett till länskolnämnden knutet tekniskt utbildningsråd, avsett att bli ett forum, där den tekniska sakkunskapen, representerad av såväl företagare som anställda inom industrien, får göra sig gällande vid planläggningen av den tekniska utbildningen.

Av de remissinstanser, som ställer sig avvisande till förslaget, framhåller flertalet att detsamma ej tryggar den intima kontakt mellan läroverken och näringslivet, som är en förutsättning för att undervisningen skall kunna anpassas efter förändringarna inom det tekniska området. Ej heller, menar man, kan intresset från näringslivets sida att på olika sätt, exempelvis genom upplåtelse av lokaler eller tillhandahållande av lärarkrafter, stödja läroverken vidmakthållas. Påståendet att elevrekryteringen tenderar att bli lokalbetonad finner man överdrivet och gör i stället gällande att läroverken även fortsättningsvis kommer att ha karaktären av läns skolor och beträffande vissa linjer riksskolor. Slutligen ges uttryck för den uppfattningen att erforderlig samordning av gymnasieplaneringen kan åstadkommas med nuvarande ordning. Synpunkter av i huvudsak angivna innebörd framföres av tjugu *särskilda styrelser* för högre tekniska läro-

verk, *Arbetsmarknadsstyrelsen*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Högre tekniska läroverkens rektorsförening*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Tekniska läroverkens ingenjörförbund* och *Sveriges industriförbund*.

Avstyrkande är även *länsstyrelsen i Östergötlands län*, som anser någon åtgärd ej böra vidtagas i avvaktan på en lösning av frågan om vidareutbildning av tekniker, och *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Sistnämnda länsstyrelse framhåller bl. a. som en brist i förslaget att detsamma inte innefattar någon reglering av kommunernas skyldigheter och deras medverkan beträffande förvaltningen. I anslutning till liknande uttalanden framhåller även andra avstyrkande remissinstanser, däribland åtskilliga *särskilda styrelser*, *skolstyrelsen i Linköping*, *stadskollegiet i Hälsingborg*, *Sveriges akademikers centralorganisation* och *Sveriges industriförbund*, att ställning till en reform i föreslagen riktning inte kan tagas förrän en mera ingående utredning verkstälts eller den pågående gymnasieutredningens resultat avvaktats.

I det avstyrkande yttrandet av *tekniska läroverkens elevförbund* ifrågasättes om inte de högre tekniska läroverken borde ställas under förvaltning av landstingen i stället för kommunala organ.

Remissyttrandet över skolberedningens förslag

Skolberedningens förslag om de högre tekniska läroverkens inordnande under skolstyrelsen har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen av beredningens betänkande. Direkt tillstyrkande yttranden har avgivits av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, *Svenska stadsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund*. Länsstyrelsen understryker samtidigt vikten av att de högre tekniska läroverken får en direkt anknytning till näringslivet genom att i kommuner, där sådant läroverk finnes, särskilt kommunalt yrkesråd utses för läroverket i enlighet med 45 § i beredningens förslag till skollag.

Avvisande till beredningens förslag ställer sig *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Tekniska läroverkens lärarförbund*, *Tekniska läroverkens ingenjörförbund*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, vilka samtliga hänvisat till vad i ämnet anförts i yttrandena över förutnämnda promemoria.

Beredningens förslag att inordna de kommunala fackskolorna under skolstyrelsens förvaltning har inte föranlett erinran.

Förslaget om inrättande av tekniskt råd vid länskolnämnderna har bemötts positivt av nästan samtliga de instanser, som yttrat sig härom.

Klart tillstyrkande uttalanden görs av *länsstyrelserna i Stockholms* och *Västmanlands län* samt *Sveriges industriförbund*. Förbundet anser, att om studieinnehållet på den tekniska linjen skall te sig meningsfullt måste utbildningen göras anpassbar till de snabbt skiftande förhållandena inom industrin. Med ett sådant betraktelsesätt skärpes kravet på ett nära samarbete mellan skola och näringsliv. Detta bör inte minst taga sig uttryck i att näringslivet beredes

tillfälle att öva inflytande på utbildningens utformning och innehåll och detta önskemål synes kunna tillgodoses genom de tekniska råden.

Andra remissinstanser har tillstyrkt, att tekniska råd inrättas, men samtidigt framlagt förslag om vissa ändringar i skolberedningens förslag. Sälunda anser *överstyrelsen för yrkesutbildning och länskolnämnden i Malmöhus län*, att länskolnämnderna inte endast bör ha möjlighet att höra rådet i frågor, som berör rådets verksamhetsområde, utan de skall också vara skyldiga vidtagna åtgärden. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser, att en representant för yrkesinspektionen bör ingå i rådet, och *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, att rådet bör inrymma sakkunskap från hantverk och industrier av mindre format. *Länsskolnämnden i Örebro län* ifrågasätter om inte rådet bör givas ett vidgat verksamhetsområde. Övrig yrkesutbildning är i lika stort behov av kontakt med näringslivet inom länet anser nämnden och därför bör rådet bestå av förslagsvis sju medlemmar.

5. Regleringen av skolplikten

Skolberedningen

Skolberedningen erinrar om att 1950 års riksdag i samband med det stora skolbeslutet fattade principbeslut om *en nioårig skolplikt* och att det i beredningens direktiv utsagts, att den nioåriga skolplikten skall vara grundvalen för det nya skolsystemet. Enligt direktiven har beredningen ej heller haft att syssla med spörsmålet om vid vilken tidpunkt barnen bör börja sin skolgång. Efter att ha understrukt att frågan om barnens skolmognad bör underkastas fortsatt vetenskaplig forskning förordar beredningen, att normalåldern för skolgångens början alltjämt sättes vid sju år och att skolåldern inte höjes över normalt sexton år, dvs. den nioåriga skolplikt som hittills tillämpats under försöksverksamheten. Barn, som konstateras vara tidigt skolmogna, bör dock enligt beredningens förslag liksom hittills efter medgivande av skolstyrelsen kunna få börja skolgången vid sex års ålder. Vidare föreslår beredningen, att sent utvecklade barn alltjämt skall kunna få sin skolgång uppskjuten till åttaårsåldern, men pekar samtidigt på önskvärdheten av att barn, som inte är skolmogna, omhändertages i skolmognadsklasser eller genom individualiserande undervisningsmetoder beredes lämplig miljö i normalklasser.

I fråga om skolpliktens omfattning anför beredningen, att någon opinion mot den nioåriga skolplikten på det hela taget inte kommit till synes under försökstiden, och beredningen finner i samband med försöksverksamheten gjorda opinionsundersökningar ge vid handen, att en sådan omfattning av skolplikten accepterats av målsmännen och eleverna samt av de kommunala myndigheterna och lärarna. Ett annat tecken härpå är att ansökningarna om sådan tidigare avgång, som medgives enligt 18 § folkskolestadgan, varit fåtaliga. Skolmyndigheterna har också ansett sig kunna vara restriktiva vid prövningen av sådana ansökningar. Härav drar beredningen slutsatsen att skolleda i allmänhet inte förekom-

mit på enhetsskolans högstadium. I den mån skolleda enligt gjorda undersökningar visat sig förekomma har den varit lokaliserad till sjunde eller åttonde årskursen och i första rummet till s. k. praktiska klasser, där frånvaron av stimulans från studieinriktade elever synes ha skapat en negativ inställning till skolarbetet. Det är med hänsyn bl. a. till denna konsekvens av det differentierings-system, som i allmänhet tillämpats i försökskommunerna, som beredningen förordar att nygruppering av eleverna på klasser inte skall förekomma i nämnda årskurser. Då man emellertid måste räkna med att även i fortsättningen elever undantagsvis kommer att vilja sluta skolan före skolpliktstidens slut, förordar beredningen att nuvarande regel om förtida avgång bibehålles.

Vid tillämpning av denna regel måste man — anför beredningen — beakta, att en elev, som slutar skolan i förtid, går ut i livet med en sämre kunskapsgrund än kamraterna. För hans egen skull bör detta inte tillåtas, om inte mycket starka skäl föreligger. Avgång bör därför enligt beredningens mening medges endast i individuella, noga prövade undantagsfall. Särskilt måste tillses att garanti finns, att eleven direkt från skolan får övergå till annan utbildning eller till en för honom lämpad anställning eller verksamhet. Över huvud får prövningen ske endast med utgångspunkt i barnets eget bästa. Sociala eller ekonomiska skäl bör inte få betydelse för prövningen. Hjälpklasssystemets utbyggande till att omfatta hela högstadiet och möjligheterna att ge eleven för honom passande sysselsättning i avgångsklassen bör — framhåller beredningen — kunna underlätta för skolstyrelserna att arbeta efter den här förordade återhållsamma linjen.

Beredningen erinrar om att man i debatten om skolledan ibland rekommenderat en utväg, som inte skulle innebära någon förkortning av skoltiden men öppna möjlighet att befria elev från skolgång under den tid, då hans intresse för studier kan antagas vara litet. Han skulle få avbryta skolgången mot förpliktelse att senare återuppta studierna, lämpligen vid en folkhögskola. Beredningen anser, att en sådan anordning säkerligen skulle i vissa fall kunna vara ändamålsenlig. Kontrollen av att skolplikten på detta sätt fullgörs skulle dock bli besvärlig. Därtill kommer, att man helt saknar garantier för att det avslutande året kommer att te sig välkommet för eleven och av honom utnyttjas på rätt sätt; för folkhögskolan, som är en frivillig skolform och bygger på elevernas fria önskan att delta i studiarbetet, skulle det inte vara välkommet att behöva mottaga elever, som kommer inte av fri vilja utan av tvång. Beredningen vill dock föreslå, att anordningen prövas i viss omfattning under gynnsamma omständigheter.

Beredningen finner sannolikt att grundskolan i framtiden kommer att ha mindre besvär med elever, som önskar avgå i förtid, än med elever som önskar dröja sig kvar där. Härför talar bl. a. utvecklingen på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt utanför skolan. Enligt beredningens mening är det självklart, att en elev, som försenats genom kvarsittning eller genom att ha börjat skolan först i åttaårsåldern, skall ha rätt att gå ut skolan även om skolplikt inte längre föreligger.

Beredningen riktar slutligen uppmärksamheten på den omständigheten, att arbetsgivare enligt nu gällande lag har rätt att anställa ungdomar så snart de fyllt fjorton år och har erhållit av läkare utfärdad arbetsbok. Skolberedningen har övervägt, huruvida en ändring av dessa bestämmelser borde föreslås i avsikt att uppnå överensstämmelse mellan tidpunkten för skolans slut och tidpunkten för yrkesarbetets början. Med hänsyn till att många ungdomar tar anställning på ferierna och i många fall för sin utveckling har nytta därav, har beredningen dock ansett sig böra förorda, att de nuvarande bestämmelserna bibehålls. Sådan anställning varom här är fråga, får dock inte inkräkta på elevens skolgång. Beredningen föreslår därför, att arbetsgivare, som har skolpliktig i sin tjänst, skall vara skyldig att bereda honom frihet från arbetet under den tid som erfordras för att eleven skall kunna fullborda sin skolgång. Erforderliga bestämmelser har av beredningen införts i förslaget till skollag.

Vad angår *fullgörande av skolplikten* annorledes än genom skolgång i den obligatoriska skolan ifrågasätter beredningen i stort sett inte någon ändring i vad nu gäller. Enligt beredningens förslag skall föräldrarna sålunda kunna få sända sina barn till privata skolor i samma ordning som för närvarande och i stort sett enligt hittills gällande grunder. Likaså anser beredningen — ehuru den är medveten om att föräldrarnas önskan att ge sitt barn enskild undervisning ibland kan bottna i sådana bevekelsegrunder eller ges sådan utformning att den äventyrar barnets rätt till god undervisning m. m. — att någon ytterligare inskränkning i möjligheten att ge barnet enskild undervisning (t. ex. i hemmet) utöver de villkor som f. n. föreligger inte bör införas.

Efter att ha erinrat om att envar i princip äger utan särskilt tillstånd i riket starta och driva *enskilda skolor* framhåller beredningen, som i detta sammanhang begränsar sig till att behandla förevarande fråga väsentligen endast såvitt avser skolor för elever tillhörande skolpliktsåldern, att den inte ifrågasätter ändring i vad nu gäller i fråga om rätten att upprätta sådana skolor.

I fråga om villkoren för att få driva enskild skola föreslår beredningen en sådan komplettering av vad nu föreskrives i 14 § folkskolestadgan, att krav uppställs att skolan i fråga om undervisningens art, omfattning och allmänna inriktning liksom i fråga om lärarnas reella kompetens väsentligen skall motsvara grundskolan. Detta innebär bl. a. att en skola, som på högstadiet ensidigt inriktas på viss elevkategori och visst studiemål, exempelvis enbart en teoretisk väg som leder fram till gymnasiestudier, som regel inte bör godkännas. Däremot bör hinder för godkännande inte möta på grund därav att kursinnehållet avviker från grundskolans, därest avvikelserna föranledes av att undervisningen bygger på en annan religiös eller filosofisk övertygelse än som ligger till grund för det svenska skolväsendet i allmänhet. Som motiv för sin ståndpunkt framhåller beredningen, att vid bedömningen av denna fråga måste beaktas inte endast huvudmännens önskemål utan också i lika hög grad föräldrarnas och barnens intressen. Vidare måste hänsyn tagas till den inverkan som en enskild skola

kan ha på organisationen av närliggande allmänna skolor och på de strävanden, som samhället vill främja med de allmänna skolorna och som tar sig uttryck i skolans målsättning. Samhället måste begära att enskilda skolor inte upprättas, organiseras och drives på sådant sätt, att de motverkar eller försvårar uppnåendet av de syften som ligger till grund för den pågående reformen av det offentliga skolväsendet.

Beträffande villkoren för drivande av enskild skola och kontrollen över att skolorna uppfyller föreskrivna krav tillägger beredningen:

Beredningen har avvisat tanken på att enskild skola kontinuerligt skall lämna uppgifter om olika grenar av sin verksamhet men menar å andra sidan, att det bör åligga skolstyrelsen i den kommun där skolan driver sin verksamhet och länskolnämnden att med inte alltför långa mellanrum ta del av skolans arbete.

Slutligen vill beredningen framhålla, att vilka krav man än ställer på arbetet i en enskild skola, får de inte i författningarna ges en så statisk utformning eller tillämpas så snävt att det i realiteten blir omöjligt att driva en enskild skola. I all synnerhet gäller detta s. k. reformskolor (friskolor) eller andra skolor där arbetet bedrivs i överensstämmelse med någon genomtänkt och önskvärd uppfostrings- eller pedagogisk idé. Detsamma bör också gälla i fråga om skola, som t. ex. med större utnyttjande än vad som normalt sker av barnpsykologisk eller barnpsykiatrisk expertis vill särskilt ägna sig åt elever med behov av speciell eller mer personlig omvårdnad i undervisningen. Det är med hänsyn till den pedagogiska utvecklingen över huvud taget angeläget, att det allmänna visar förståelse för och tillmötesgående mot den som obunden av en konventionell pedagogisk uppfattning vill leta sig fram på andra vägar för att nå det mål man ställer för en god skola, oavsett om arbetet bedrivs inom eller utom det allmänna skolväsendet.

Remissyttranden

De av skolberedningen föreslagna grunderna för skolplikten s reglering har i huvudsak godtagits av flertalet av de remissinstanser, vilka yttrat sig härom.

I anslutning till beredningens förslag rörande skolplikten s nedre gräns — en normalålder av 7 år jämte vissa möjligheter till avvikelser i båda riktningarna — har åtskilliga remissinstanser framfört synpunkter och förslag, berörande förskoleverksamheten, skolmognadsundersökningar och organisationen av skolmognadsklasser. En närmare redogörelse för vad i dessa avseenden anförts lämnas i propositionen om grundskolan. Vad angår beredningens förevarande förslag utvisar remissbehandlingen, att i första hand skolmyndigheterna i huvudsak godtagit detsamma. Sålunda tillstyrker skolöverstyrelsen i likhet med ett antal länskolnämnder uttryckligen beredningens förslag i denna del. Överstyrelsen anser vidare, att försök med tidigare början av skolgången synes böra företagas genom samarbete med förskoleverksamheten inom elevområdet.

Å andra sidan hävdas av vissa remissinstanser, att skäl finnes för en sänkning av skolplikten s nedre gräns. Landsorganisationen anser, att de förändringar av

skolan, som utvecklingen själv kommer att driva fram inom de ramar som den nya skolan nu ger, snart kommer att aktualisera en skolplikt som är tidigarelagd. Enligt kollegierna vid *Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg* och *högre allmänna läroverket i Linköping* finns starka skäl för en sänkning av inträdesåldern till sex år. Att en tidigareläggning av skolgången göres till föremål för särskild utredning och försöksverksamhet föreslås av *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Målsmännens riksförbund*, *Högerns kvinnoförbund* och *Folkpartiets ungdomsförbund*. Bland andra *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Läroverklärarynas riksförbund* beklagar att i beredningens direktiv ej ingått att uppta frågan om en tidigare förläggning av skolpliktens inträdande. I likhet med vad som föreslagits i en reservation till beredningens betänkande anser *länsstyrelsen i Västerbottens län*, att föräldrar, som önskar placera ett sexårigt barn i första årskursen i privat skola, skall få göra detta utan inhämtande av skolstyrelsens godkännande. Denna uppfattning delas också av *Folkpartiets kvinnoförbund*, dock under förutsättning att skolmognadsprövning och läkarundersökning ger positivt utslag.

Framförda önskemål om en tidigare skolstart för barnen torde ha samband med önskemålet att förskolans verksamhet upptages till prövning. I viss mån betraktas ökad förskoleverksamhet som ett substitut till en ännu inte realiserbar tidigareläggning av den reguljära skolgångens början. Detta resonemang bemötes av *Sveriges förskollärares riksförbund*, som inte finner det nödvändigt att rubba den nedre åldersgränsen. Förbundet anför:

Av detta drar man slutsatsen, att man måste inrätta förskoleklasser eller låta barnen börja skolan i 6-årsåldern. Man bortser då helt från att förskoleverksamheten aldrig syftat till och inte heller nu syftar till ett omhändertagande av barnen enbart i 6-årsåldern — trots att platsbristen vid förskolorna nu ofta tvingat fram detta. Ett faktum är, att förskolefostran, som den bedrivs i vårt land, vill nå en utveckling av hela barnet, intellektuellt, socialt, emotionellt, — ett mål som grundskolan också anser som sitt. Detta syns förbundet svårt att nå, om barnen endast får ett förskoleår — 6-årsåldern är ofta ur utvecklingssynpunkt en mindre lämplig tidpunkt för en första gruppkontakt och det vore lyckligt om barnen kunde få börja förskolan åtminstone i 5-årsåldern. Denna ålder är ur utvecklingssynpunkt en lugn period, med goda möjligheter till gruppassning.

Förbundet anser det inte nödvändigt med en nyordning, då det gäller skolans nedre gräns, utan vill i stället starkt understryka kravet på en utbyggd förskoleverksamhet.

Förbundet önskar understryka professor Trankells uppfattning, att skolmognaden i viss mån är beroende av barnens tidigare erfarenheter och att en förskola för 4—7-åringar förmodligen skulle förändra också skolmognaden. Givetvis spelar också skolans krav en stor roll för hur skolmoget ett barn anses vara. Det kan kanske i detta sammanhang vara på sin plats att påpeka att den psykologiska expertisen anser, att läsmognaden i allmänhet inte inträder förrän i åldern 6 1/2 år — denna mognad anses i stor utsträckning bero på fysiologiska faktorer.

I avseende på prövning av uppskov med skolgång kommer ett starkare betonande av möjligheten till sådant uppskov till synes i yttrandet av *Sveriges barnpsykiatriska förening*, som finner att ett uppskov för det skolomogna barnet även utan organiserad sysselsättning oftast utgör det skonsammaste sättet att möta svårigheterna i de fall där skolan saknar speciella resurser. Föreningen anför i detta sammanhang följande:

Skolmognaden måste givetvis alltid ses i relation till innehållet i den skolform som barnet skall inpassas i. Grundskolans lågstadium är klart målinriktat på att barnen skall inhämta grundläggande färdigheter i läsning, skrivning och räkning. Med största sannolikhet kommer det därför även i framtiden att finnas ett relativt stort antal barn med skolsvårigheter redan från början. Problemet är hur man på bästa sätt skall ordna för dessa under det första år då skolpliktsåldern inträtt. Möjligheten att få sin skolgång uppskjuten ett år löser inte deras sysselsättningsproblem och gruppanpassning. Förskolorna, i den mån de finns, tar endast undantagsvis emot sådana överåriga barn. Beredningen pekar på önskvärdheten att omhänderta dem i skolmognadsklasser. Den utvägen kommer nog framdeles liksom nu endast att finnas för barn i vissa städer och tätorter, då arrangemanget förutsätter ett visst befolkningsunderlag. Att sända emotionellt och intellektuellt omogna sjuåringar med skolbuss långt bort ifrån hemmet till centraliserade skolmognadsklasser torde vara en dålig utväg. Den av beredningen antydda möjligheten att bereda dessa barn en lämplig miljö i normalklassen genom att individualisera undervisningsmetoderna har trots sina brister ett visst berättigande i stora delar av vårt glest bebyggda land. Men oftast utgör ett skoluppskov även utan en organiserad sysselsättning det skonsammaste sättet att möta svårigheterna på i de fall där skolan saknar speciella resurser.

Som ett alternativ till placering i skolmognadsklass föreslås ett mer frikostigt beviljande av uppskov även av *överläkaren för den mentalhygieniska verksamheten inom Stockholms skolväsen*. I detta yttrande anføres:

Meddelande av uppskov kan understundom vara en adekvat och riktig åtgärd för ett skolomoget barn. Detta gäller särskilt de mer påtagligt gruppomogna barnen, som fortfarande är kvar i lekåldern och ej har någon som helst lust att börja skolan. Dessa barn är i stor utsträckning födda under det andra halvåret. För andra barn kan ett uppskov med skolgången i många fall vara ett allvarligt men, som gör sig gällande många år framöver. Detta blir särskilt fallet, om barnen fått börja sin skolgång men befins alltför omogna för att fortsätta. — — — Om uppskov meddelas innan barnen börjar skolgången, blir skadeverkningarna i regel mindre och i många fall kan man som nyss påpekats se en tydligt gynnsam effekt. Då skolmognadsproven emellertid, som vanligen är fallet, utföres på våren före skolans början, inträffar det inte så sällan, att vissa barn, som visar sig omogna vid dessa prov mognar under sommaren och att resultatet av provet därför blir missvisande. Detta sammanhänger av allt att döma med att den förändring av kroppstypen från småbarnstyp till skolbarnstyp, som alla barn genomgår, kan komma till stånd under loppet av 3—4 månader och att härmed barnens rörelsebehov och leklust dämpas och förändras samtidigt som koncentrationsförmågan ökar.

Länsskolnämnden i Västmanlands län varnar för att utvägen med ett års uppskov för sent utvecklade barn på sina håll fått ett drag av generell tillämplighet. Skolans uppgift är, framhåller nämnden, att stimulera till mognad, inte

att avvakta mognad. Inrättandet av skolmognadsklasser och vidtagandet av andra pedagogiska åtgärder inom skolans ram bör starkare framhåvas såsom representerande fördelaktigare alternativ i detta avseende.

Beträffande underlaget för uppskovsprövningen framhåller *skolöverstyrelsen*, att det är nödvändigt att läkarundersökning och annan undersökning av barnet företages. Enligt vad överstyrelsen erfarit förekommer det nämligen, att barn, som är i behov av speciell vård på ett alltför sent stadium kommit under medicinsk observation på grund av uppskov med skolgången. En liknande uppfattning uttalas av *Svenska läkarsällskapet*.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län ifrågasätter, om det kan anses försvarligt att låta målsmannen ensam avgöra den för barnet så betydelsefulla frågan om skolgångens början skall uppskjutas ett år på grund av bristande skolmognad.

I anledning av skolberedningens uttalande om att sent utvecklade barn även skulle kunna med tillämpning av individualiserande undervisningsmetoder tagas om hand i normal klass anför *skolöverstyrelsen*:

Överstyrelsen kommer att jämlikt 137 § stadgeförslaget utfärda anvisningar rörande specialundervisningen. Därvid överväger överstyrelsen att rekommendera en utökad användning av den särskilda specialundervisningen. I detta sammanhang vill överstyrelsen erinra om det försök med bl. a. stödundervisning i samband med den första läsundervisningen, vilket bedrivits vid statens försökskola i Linköping. Nämda försök har under innevarande läsår lagts ut som fältförsök vid ett antal skolor i landet. Erfarenheterna från denna verksamhet synes kunna utnyttjas för att tillgodose behovet av individualisering av nybörjarundervisningen samt underlätta situationen för barn med bristande skolmognad i enlighet med skolberedningens intentioner.

Till en allmän utsträckning av skolplikten till nio år har remissinstanserna genomgående ställt sig positiva.

Folkpartiets ungdomsförbund betraktar som en lika glädjande som ofrånkomlig utveckling, att inom överskådlig framtid en obligatorisk tio- eller elvaårig skolplikt bör kunna realiseras.

Länsskolnämnden i Malmöhus län förmodar, att övergången till nioårig skola inte kommer att gå helt så gnisselfritt som beredningen antar. Det kunskapsstoff som rymmes inom sju år, menar nämnden, får anses tillgängligt för det stora flertalet av eleverna men den utökning av stoffet som är nödvändig, då man går från sju till nio år medför att vissa trösklar uppstår, som det blir besvärligt för åtskilliga elever att ta sig över. Nämnden fortsätter.

Att något nytt måste komma är oundgängligen nödvändigt, om inte skolpliktstidens förlängning för många elever skall te sig meningslös. Det får inte bli så, att den nya skolan för en stor grupp målsmän huvudsakligen uppfattas som en från sju till nio år förlängd skolgång med den sjuåriga skolans innehåll.

En viss utsträckning av skolplikten föreslås av *länsskolnämnden i Hallands län*, nämligen avseende sådana elever som på grund av kvarsittning, uppskov med intagning eller intagning i skolmognadsklass försenats i sin skolgång. En förlängning av skolpliktstiden utanför ramen för normal genomgång av skolan

med ett år, säger nämnden, skulle medföra en större garanti för att dessa elever får del av den för deras framtid så viktiga undervisningen i årskurs 9.

Beredningens förslag att tillstånd att sluta skolan före skolplik-
tens utgång skall meddelas endast i individuella, noga prövade undantags-
fall, understrykes av *skolöverstyrelsen, länsskolnämnderna i Stockholms län och i Skaraborgs län, Statstjänstemännens riksförbund, Tjänstemännens centralor-
ganisation och Sveriges skoldirektörsförening.*

Landsorganisationen anför i detta sammanhang.

Rent allmänt anser LO, att det inte är lämpligt att söka lösa frågan om skol-
leda genom tidigare avgång. Koncentrationen av fall av skolleda till de s.k.
praktiska klasserna talar också för att problemet inte bekämpas genom ökat
yrkesinriktat skolarbete och LO delar beredningens uppfattning, att skolledan
bl. a. kan bero på brist på stimulans från mera studieinriktade elever. Ett av-
skiljande av elever till yrkesinriktade linjer kan, enligt LO:s mening, vara en
bland flera orsaker till skolleda. Även i detta finner LO ett motiv för största
möjliga sammanhållning av högstadiet. Mycket skulle också vinnas genom peda-
gogiskt nydaningsarbete.

Förutom de villkor, som beredningen anger för tidigare avgång från skolan,
bör enligt *länsskolnämnden i Malmöhus län* gälla, att skolan beredes möjlighet
att följa eleven under tiden som motsvarar skolpliktsåret.

Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening delar beredningens prin-
cipiella inställning i fråga om för tidig avgång. Hänsynen till den enskilde eleven
talar dock i vissa fall erfarenhetsmässigt för att vederbörande bör få sluta sko-
lan i förtid, framhåller federationen; om det av organisatoriska skäl är möjligt
kunde en tänkbar och måhända bättre anordning än dispens från årskurs 9 vara
att en elev tidvis under sista skolåret helt fick ägna sig åt praktiskt arbete.

Sveriges skolledarförbund anser att ett avbrytande av skolgång i vissa enstaka
fall kan vara enda möjligheten att rätta till en missanpassad elev och att det
krav, som uppställs i lagtexten — att särskilda skäl föreligger — inte bör få
en alltför snäv tolkning.

Möjlighet för vissa elever att tillbringa sista skolpliktsåret på lämplig arbets-
plats under skolmyndigheternas överinseende förordas av *kollegiet vid lärarhög-
skolan i Stockholm och Lärarhögskolornas och seminariernas läraryrkesförbund.* Lik-
nande synpunkter anför kollegiet vid *folkskoleseminariet i Jönköping.*

Läroverkslärarnas riksförbund finner att det för skoltrötta elevers egen del
skulle vara lyckligt med relativt generösa bestämmelser. Möjlighet till tidigare
avgång bör finnas, fortsätter förbundet, för den som övergår till en arbetsplats
under skolstyrelsens kontroll, varvid krav på regelrätt yrkesutbildning i detta
sammanhang inte bör strikt upprätthållas.

Likaså förordar *Svenska skolläraryöreningen* och *Sveriges barnpsykiatriska
förening* generösa tillämpningsföreskrifter. Skolläraryöreningen anför i detta
sammanhang följande:

Skolan kan inte individualisera sin undervisning och fostran så, att alla elever kunna bli tillgodosedda ens i högstadiet. Det rör sig här vanligen om 14—15 åringar med skolleda. De äro ofta utvecklade som ordinära 18—19 åringar med dessas behov av rörelse och aktivitet men mycket litet intresse och förutsättningar för studier. Tvånget att gå kvar i skolan leder till depressionstillstånd eller disciplinproblem, som kan vara mycket svårt att komma tillrätta med inom skolans ram. Många tyr sig till äldre kamrater utom skolan och begär asociala och kriminella handlingar. För att förekomma en sådan utveckling bör givetvis en allsidig utredning göras i dessa fall och, om inget annat står till buds, tillstånd meddelas att i förtid sluta skolan. Härvid skall givetvis tillses att en riktig inpassning i förvärvslivet sker eller övergång ordnas till någon form av yrkesutbildning.

Av anförda skäl vill skolläkarföreningen starkt understryka vikten av, att tillämpningsföreskrifterna ej göras alltför restriktiva, när det gäller anvisningarna för beviljandet av tillstånd att sluta skolan i förtid för elever med utpräglad skolleda, som ej kan hävas med elevvårdande åtgärder i skolan.

Barnpsykiatriska föreningen anför:

Ett tvångsvis kvarhållande av elever med utpräglad skolleda i 15—16 års åldern innebär dåliga förutsättningar att ge dem den önskvärda kunskapsgrunden. Genom uttalad håglöshet eller genom att skapa oro och disciplinära problem utgör de en svår belastning för kamrater och lärare. Föreningen finner det verklighetsfrämmande att, som skolberedningen, optimistiskt antaga att grundskolan i framtiden kommer att ha mindre besvär med elever, som önska avgå i förtid än med elever som önska dröja sig kvar där. De hittillsvarande erfarenheterna från de distrikt i Stockholm, där nioårig enhetsskola införts, är enligt den barnpsykiatriska skolöverläkaren därstädes, att problemen med företrädesvis förutvarande specialklasselever är betydande. Dessa ha ofta en uttalad oförmåga att kunna anpassa sig i en stor klass med ämneslärarsystem. De kommer med skiftande lärare att sakna den tillsyn och värdefulla personliga förankring, som behövs för att någorlunda bemästra sin skolleda. I största möjliga utsträckning bör specialklasseleverna även på högstadiet få behålla klasslärarsystemet. Tillstånd att sluta skolan i förtid bör inte kringgärdas med högre hinder än att lärarna, till majoriteten elevers fromma, får klart för sig att en sådan utväg i samråd med skolläkaren och målsman ligger inom den nära möjlighetens gräns.

Den av skolberedningen berörda anordningen med senare återupptagande av för tidigt avbruten skolgång finner *skolöverstyrelsen* böra kunna göras till föremål för praktiska försök, dock tills vidare i begränsad omfattning. *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryrå* finner att en sådan anordning i vissa fall skulle vara ändamålsenlig men anför även vissa betänkligheter.

Stora organisatoriska och även pedagogiska problem kommer dock att uppstå i samband med att studierna skall återupptas, i synnerhet om studiepausen har omfattat någon längre tid. Att i detta sammanhang utnyttja folkhögskolan förefaller förbunden tveksamt med hänsyn till folkhögskolans arbetssätt och ställning som frivillig skolform. Enligt förbundens mening skulle syftet med studiepaus även kunna tillgodoses genom ett kortare uppehåll. Vid en maximering av uppehållet till t. ex. en termin skulle krav på »återläsning» inte uppställas. Förbunden föreslår att även en sådan anordning i begränsad omfattning skall kunna prövas.

Länsskolnämnderna i Kronobergs län och Kalmar län uttalar i denna fråga viss tveksamhet. Den förstnämnda av dessa instanser ifrågasätter om inte befrielse från sista skolåret utan förpliktelser i vissa fall skulle vara långt lämpligare. *Länsskolnämnden i Västmanlands län* avstyrker helt beredningens förslag i denna del.

I fråga om rätten att fullgöra skolplikt i privat skola samt rätten att starta och driva sådan skola ansluter sig *skolöverstyrelsen* till beredningens förslag. Överstyrelsen anför härom:

Principen om den först nämnda rättigheten måste innebära, att målsmannen skall ha rätt att sända skolpliktiga barn till andra former av undervisning, än dem samhället anordnar. Denna rättighet måste anses fundamental i en demokratisk stat men måste, för att man ej skall komma i konflikt med en annan likaledes fundamental rättighet, nämligen barnens rätt att erhålla undervisning, förknippas med skyldighet för målsmannen att bereda barnen möjlighet att erhålla en undervisning, som samhället kan anse godtagbar. Parallell med den enskildes rätt till undervisning står nämligen hans skyldighet att utbilda sig för att icke komma att ligga samhället till last. Skolöverstyrelsen finner skolberedningens förslag i dessa avseenden sådana de framgår av förslaget till skollag vara väl avvägda.

Den andra principen innebär, att det skall föreligga rätt för enskilda personer att ensamma eller i förening med andra starta och driva skolor även på den obligatoriska skolans åldersstadium. Skolberedningen har sett på denna fråga på ett sätt som erinrar om de tankegångar, som ligger bakom vår tryckfrihetslagstiftning: man vill icke föreskriva något förhandsgodkännande utan låta samhällets kontroll i princip gälla den i gång varande skolan. Även denna princip anser överstyrelsen riktig.

Skolöverstyrelsen är ense med beredningen om att vissa krav måste kunna ställas på såväl den enskilda skolans undervisning som dess lärares reella kompetens men att någon likformighet med den obligatoriska skolan icke bör krävas. Av särskild vikt är enligt överstyrelsens mening, att all undervisning som bedrivs sker med iakttagande av största möjliga objektivitet. Såväl fostran som kunskapsmeddelelse skall genomsyras av de moraliska normer, som måste råda i ett demokratiskt samhälle, och som av beredningen sammanfattats i att eleverna skall göras medvetna om innebörden av etiska begrepp som rättvisa, ärlighet, hänsyn och tolerans.

Enskilda läroverkens förbund, som med tillfredsställelse noterar den positiva hållning skolberedningen intagit till de privata skolorna, tillstyrker att enskilda skolor med syfte att bedriva undervisning på den obligatoriska skolans åldersstadier får startas och drivas i enlighet med skolberedningens förslag.

Beredningens förslag i fråga om villkoren för att få driva enskild skola biträdes av *länsskolnämnden i Jönköpings län* och *Malmö stad*. Det av beredningen i sammanhanget gjorda uttalandet om att enskilda skolor inte bör få drivas på sådant sätt, att de motverkar eller försvårar uppnåendet av de syften som ligger till grund för den pågående reformen av det offentliga skolväsendet, anses av *Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges konservativa studentförbund* vittna om

en skuggräddsla och snävhet, som illa rimmar med de eljest positiva formuleringarna om privata skolor. *Läroverkslärarnas riksförbund* finner att uppmärksamhet bör ägnas åt frågan om det verkligen skall avkrävas privatskolorna, att undervisningens omfattning, främst med hänsyn till studievägarna, skall vara av samma slag som grundskolans. Det kan synas rimligt, säger förbundet, att man på den privata skolan endast ställer anspråket, »att undervisningen till sin art och inriktning skall överensstämma med grundskolans inom den sektor av grundskolan som privatskolan förklarar sig ämna bedriva undervisning».

I likhet med sistnämnda förbund uppehåller man sig i ett par andra yttranden vid frågan om vilka närmare krav på utformningen av en enskild skola som bör ställas upp. Resonemangen synes här nära sammankopplade med spörsmål om redan existerande statsunderstödda skolors fortsatta verksamhet och möjligheter till statsunderstöd. *Enskilda läroverkens förbund* gör här till en början ett mer allmänt uttalande av följande innehåll:

Vissa uttalanden av beredningen ger förbundet den uppfattningen att avvikelser från det kommunala högstadiets organisation och innehåll inte bara skulle vara möjliga utan även önskvärda. Det står givetvis klart för förbundet, att den stora skolreformen förändrar villkoren för de privata skolornas verksamhet, att rekryteringsunderlaget och sättet för intagning måste förändras, att kursinnehåll och metodik måste förändras med hänsyn till bl. a. elevmaterialets större heterogenitet. Men förbundet kan icke inse, att en något avvikande högstadieorganisation inom ett fåtal privatläroverk skulle kunna ofördelaktigt påverka »allmänna skolor i dess omgivning» eller motverka samhällsutvecklingen. Detta får icke uppfattas som att privatläroverken skulle ha någon ambition att inom sig konservera någon av de skolformer, som av ansvariga myndigheter ansetts mogna för avlösning av en ny skola, tvärtom vill förbundet starkt understryka privatläroverkens villighet att med bevarande av de bästa erfarenheterna från arbete inom de hittills traditionella skolformerna ställa sina personella och materiella resurser till förfogande i en tid, då alla krafter måste sättas in för att den stora förändringen av landets skolväsen skall bli till största möjliga gagn för det uppväxande släktet. Förbundet vill med ovan gjorda antydningar slå vakt om skolornas frihet att i enlighet med varje skolas pedagogiska traditioner söka pröva nya vägar för en allt bättre skolutbildning. Att nu säga, i vilka avseenden avvikelser från det allmänna skolväsendet skulle kunna ske och vilken försöksverksamhet som skall igångsättas är givetvis omöjligt, så länge det slutliga beslutet om den nya skolans utformning icke har fattats.

Förbundet berör vidare svårigheterna att inom en enskild skola på högstadiet upprätta alla tillvalsgrupper och linjer; förbundet tänker sig här vissa möjligheter till samverkan mellan flera enskilda skolor. Härutinnan anför förbundet:

En närmare undersökning av de privata skolornas förhållanden torde komma att visa att i vissa fall svårigheter kan uppstå att upprätta alla tillvalsgrupper, respektive linjer i klass 9. Förbundet anser att på samma sätt som en interkommunal samverkan kan ske, där elevunderlaget är för litet, bör ett par former av samverkan för underlättande av privatläroverkens möjligheter till ett så fullständigt högstadium som möjligt också vara tillåtna. I Stockholm, där flera pri-

vatläroverk ämnar anhålla om att få upprätta högstadier, skulle ett samarbete mellan nämnda skolor vara möjligt, främst i syfte att ge en så rikhaltig uppsättning av linjer i klass 9 som möjligt. Någon eller några tillvalsgrupper i klasserna 7 och 8 skulle eventuellt kunna vara gemensamma för ett par privatläroverk. En dylik samverkan skulle icke bryta den klassamhörighet, som beredningen anser vara viktig, då klasserna givetvis skulle hållas samman i de gemensamma ämnena.

Man kan förutsätta, att varje skola kommer att sträva efter att ge eleverna så många valmöjligheter som möjligt dels inom den egna skolan, dels genom samarbete enligt ovan. Det kan dock, särskilt under första tiden efter övergången, då de personella och lokalmässiga förhållandena i en del fall icke tillåter fullt utbyggt högstadium, visa sig nödvändigt att tillåta ett högstadium med ett relativt litet antal linjer i klass 9. Privatläroverkens speciella förhållanden synes göra ett fastläsande av ett i förväg fixerat antal linjer omöjligt. För de elever, som på grund av för litet antal icke kunnat få undervisning på de linjer de valt, torde genom samarbete på sätt som ovan nämnts möjlighet skapas att tillfredsställande tillmötesgå önskemålen.

Av yttrandet från *Stockholms stad* (skoldirektören) framgår, att rektorerna vid de statsunderstödda privatläroverken i Stockholm i likhet med nyssnämnda förbund hävdar att privatskolorna på en ort, speciellt i vad gäller högstadiundervisningen, skall kunna betraktas som en enhet. Skoldirektören finner däremot att ett sådant betraktelsesätt inte kan anses stå i överensstämmelse med skolberedningens intentioner samt anför:

Av motiveringarna till 13 § skollagen framgår nämligen bland annat, att skolberedningen avsett, »att en skola, som på högstadiet ensidigt inriktas på viss elevkategori och visst studiemål, t. ex. enbart en teoretisk väg som leder fram till gymnasiestudier, ej bör godkännas utan att särskilda skäl föreligger». Med hänsyn härtill och till de konsekvenser ett realiserande av förslaget skulle medföra i fråga om elevrekrytering och elevernas fördelning på olika privata skolor måste förslaget avvisas. Å andra sidan bör man beakta konsekvenserna för privatskolornas högstadier vid en snedbelastning för vissa tillvalsgrupper i årskurserna 7 och 8 och linjer i årskurs 9, beroende på elevernas fria val. Om linje i årskurs 9 inte kan upprättas, därför att inga eller för få elever (mindre än 5 på teoretisk och 8 på praktisk linje) valt linjen, torde föreståndaren för skolan ej kunna lastas härför. Inte heller torde skolstyrelsen som villkor för skolans godkännande kunna uppställa kravet på att föreståndaren skall kunna visa, att han har lokaler, som tillgodoser inrättandet av samtliga linjer. Utan tvivel måste »särskilda skäl» anses föreligga till avvikelse från kravet på fullständigt högstadium, om den enskilda skolan inte får tillräckligt antal anmälningar till samtliga linjer i årskurs 9.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* anser, att kravet på enskilda skolans anpassning till grundskolesystemet inte får drivas så långt, att en privat skolas högstadium skall innehålla grundskolans samtliga linjer i årskurs 9. Organisationerna biträder det i särskilt yttrande till betänkandet framlagda förslaget, att privatskolornas högstadium skall innehålla minst tre linjer i årskurs 9, varav en gymnasieinriktad, en fackskoleinriktad och en praktiskt yrkesförberedande.

Några remissinstanser har ifrågasatt lämpligheten av att i fortsättningen anförtro skolstyrelsen prövningen av skolans godkännade. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anför härom, att skolan fått vidgade uppgifter och att prövningen i vissa fall skulle komma att åvila en styrelse, som själv inte förvaltar skola av motsvarande typ. *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening* och *Svenska fackläraryörebundet* är av den uppfattningen, att de lokala skolstyrelserna inte alltid har de insikter om och den översikt över skolväsendet som helhet, som erfordras för denna prövning. Dessutom framhålls risken för att ovidkommande hänsyn av olika slag kan påverka bedömningen. De båda sistnämnda remissinstanserna föreslår därför, att prövningen anförtros länskolnämnden. I detta förslag instämmer *Folkpartiets kvinnoförbund* samt *Läroverksläraernas riksförbund*, som anser att tillfälliga lokala synpunkter ej bör få bli alltför mycket utslagsgivande och att det är angeläget att trygga en viss enhetlighet vid bedömningen.

Angående beredningens förslag om särskild föreskrift om skyldighet för arbetsgivare att ordna arbetet för skolpliktig arbetstagare på sådant sätt, att denne kan fullgöra skolgången, föreslår *Sveriges skoldirektörsförening* samt *länskolnämnderna i Kristianstads län, Malmöhus län och Blekinge län*, att denna föreskrift utgår ur lagen, de båda sistnämnda under motivering att något behov av en sådan bestämmelse inte finnes.

Länskolnämnden i Malmöhus län anser vidare att bestämmelsen indirekt kan leda till att kombinerande av förvärvsarbete med skolarbete betraktas som något naturligt; mot en sådan utveckling måste varnas, eftersom skolarbetet är så krävande, att övrig tid bör användas till rekreation och vila. *Folkskolläraryederationen* och *Svenska Fackläraryörebundet* anser, att det kan vara motiverat att ha stadgandet intaget i skollagen, därest detsamma är att uppfatta som en upplysning om vilka förhållanden som gäller. Däremot, fortsätter organisationen, bör statuerandet av själva skyldigheten för arbetsgivaren icke finnas i skollagen utan i något sammanhang där arbetsgivarens förhållanden mera direkt regleras.

Socialstyrelsen anför i denna fråga följande.

Vad beträffar arbete under ferierna äger arbetarskyddsstyrelsen meddela generell dispens. Någon ändring av bestämmelserna i detta avseende finner socialstyrelsen icke erforderlig. Frågan om tillstånd att utnyttja skolpliktiga barn under terminerna för arbete som icke ingår i läroplanernas är däremot mera vansklig. Kurserna i grundskolan torde vara upplagda så att eleven för lektioner, hemarbete, samt erforderlig fritid och umgänge med familjen i regel icke skall ha någon tid över. Sysselsättes barnen dessutom i förvärvsarbete föreligger enligt socialstyrelsens mening risk för att de släpar efter i skolan eller att deras hälsa eftersättes. Socialstyrelsen vill med hänsyn härtill förorda att man i arbetarskyddslagen inför en bestämmelse att skolpliktiga barn icke under terminerna får anlitas till mera regelbundet arbete med mindre arbetsgivaren därtill erhållit tillstånd från skolans rektor. Sådant tillstånd bör icke meddelas förrän skolsköterska och klasslärare hörts i frågan.

Departementschefen

I vårt land har det offentliga skolväsendet hittills reglerats genom samfällid lagstiftning av Kungl. Maj:t och riksdagen endast i vissa avseenden. Huvuddelen av bestämmelserna är alltså utfärdade av Kungl. Maj:t ensam inom ramen för den administrativa lagstiftningsmakten. I vissa fall, såsom beträffande de nuvarande reglerna om allmän skolplikt i folkskolestadgan, har Kungl. Maj:t dock begärt och fått riksdagens bemyndigande att utfärda bestämmelser. På ett speciellt område inom undervisningsväsendet gäller för närvarande samfällid lagstiftning för reglering av den enskildes förhållande till samhället, nämligen i fråga om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. I övrigt har den nuvarande regleringen i lag betingats av att förvaltningen av skolväsendet i stor utsträckning överlämnats som en uppgift för kommunerna. De regler som i huvuddrag fastslår kommunernas förpliktelser och den kommunala administrationen på skolväsendets område har sålunda upptagits i den år 1956 tillkomna skolstyrelselagen.

Såsom framgår av den redogörelse, som jag förut lämnat, innebär skolberedningens förslag att de grundläggande frågorna rörande det offentliga skolväsendet regleras i en av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällid stiftad lag, betecknad skollag och upptagande dels vissa för den enskildes förhållande till skolan betydelsefulla regler bl. a. om rätt till skolgång och om skolplikt och dels bestämmelser om den lokala, regionala och centrala ledningen av skolväsendet. I förhållande till den nu rådande ordningen medför förslaget i stort sett den ändringen, att skolplikten och rätten till skolgång lagfästes samt att kommunernas skyldigheter beträffande skolväsendet blir något mera preciserade i sina huvuddrag. Därtill kommer vissa nya regler berörande den centrala och regionala ledningen och tillsynen. Slutligen föreslås skollagen böra omfatta nya regler rörande den interkommunala samverkan på skolväsendets område, varjämte övriga i skolstyrelselagen upptagna bestämmelser med något undantag föreslås överflyttade till skollagen.

Liksom beredningen anser jag det vara i princip riktigt att i lag något mera än hittills skett reglera skolans förhållanden. En likartad uppfattning har också tidigare uttalats av riksdagen. Vad särskilt angår skolplikten måste det med nutida betraktelsesätt anses naturligt att, oavsett om man uppfattar skolplikten som en ren skyldighet eller huvudsakligen som en förmån, i lag fastslå de principer, som bör gälla för den enskildes förhållande till samhället och vilka fått ett uttryck genom vårt lands anslutning till artikel 2 i tilläggsprotokollet den 11 januari 1952 till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Vad beredningen i övrigt anför om det huvudsakliga innehållet i en sådan lag kan jag ansluta mig till och jag finner det framlagda lagförslaget vara i stort sett väl avvägt. Med det innehåll den nya lagen avses få anser jag lagens rubrik böra betecknas skollag. Jag vill därför förorda att förslag till skollag av i huvudsak det innehåll beredningen föreslår föreläggas riksdagen till antagande. Inom departementet har i överens-

stämmelse härmed utarbetats ett förslag till skollag. I det följande skall jag i den allmänna motiveringen behandla några av skollagens huvuddrag. Till förslagets detaljer anhåller jag att få återkomma i specialmotiveringen till lagförslaget.

Såsom framgått av den föregående redogörelsen har k o m m u n e r n a s f ö r p l i k t e l s e r på skolväsendets område, förutom att deras principiella ansvar och befogenheter fastslagits i 1 § gällande skolstyrelselag, reglerats i ett stort antal av Kungl. Maj:t utfärdade författningar, vanligtvis genom särskilda bestämmelser för varje slag av skolform. Skolberedningens förslag att sammanföra alla regler i detta hänseende till skollagen och skolstadgan innebär en författningsmässig förenkling och medför bättre möjligheter till överblick. Vad angår principen för fördelningen av reglerna mellan skollagen och skolstadgan har beredningen utgått från att huvuddragen av kommunernas skyldigheter skall regleras i lagen. Detta står i överensstämmelse med kommunalrättsliga principer. Jag vill därför förorda, att de viktigaste bestämmelserna om kommunernas åligganden beträffande de skolformer, som står under skolstyrelsens förvaltning, upptages i skollagen.

Enligt min mening bör således skollagen liksom nuvarande bestämmelser innehålla en allmän regel rörande kommunernas principiella ansvar och befogenheter. Därjämte bör kommunernas åligganden beträffande de olika skolformerna i enlighet med beredningens grundtankar regleras genom allmänt hållna rambestämmelser. De bestämmelser jag nu avser har upptagits i 2 § samt 48—50 §§ i det vid detta protokoll såsom bilaga fogade lagförslaget. Närmare detaljer inom de sålunda angivna ramarna torde liksom hittills få regleras i stadgeform och, såsom beredningen föreslagit, sammanföras i skolstadgan. I detta sammanhang vill jag understryka, att ändringar eller omfördelningar av någon betydelse beträffande kommunernas åligganden givetvis också i fortsättningen skall underställas riksdagen, även om de inte föranleder ändring av de i skollagen angivna rambestämmelserna.

Vid 1956 års skolstyrelserreform inordnades i s k o l s t y r e l s e n s k o m p e t e n s o m r å d e flera skolformer som dittills stått under förvaltning av särskilda styrelser, exempelvis de statliga allmänna läroverken. Den grundläggande tanken bakom denna utvidgning av kompetensområdet var att skolan skall betraktas som en organisk enhet och att realiserandet av enhetsskolreformens intentioner måste förutsätta att ledningen av skolväsendet på det lokala planet även omfattar de påbyggnader, som har kommunal anknytning och som organiskt ansluter sig till den obligatoriska bottenskolan. Denna princip ansågs emellertid inte böra föranleda att de statliga tekniska läroverken ställdes under skolstyrelsens förvaltning, huvudsakligen av det skälet att dessa skolor inte hade en så lokalt betonad elevrekrytering som övriga skolor.

Med hänvisning till att förhållandena i nämnda avseende förändrats och under återopande av att en allsidig gymnasieplanering kräver en bättre samordning av den lokala ledningen av de olika gymnasieformerna föreslår nu skolberedningen,

att de tekniska läroverken inordnas under skolstyrelsen. För att tillgodose önskemålet att trygga skolornas anknytning till näringslivet föreslår beredningen inrättande vid länsskolnämnderna av ett rådgivande organ, tekniska råd, bestående av tre ledamöter med god industriell erfarenhet i ledande befattning eller i övrigt god kännedom om teknisk utveckling och forskning.

Skolberedningens förslag har biträtts av det övervägande antalet remissinstanser. Även enligt min mening är tiden nu inne att beträffande den lokala ledningen av de tekniska läroverken tillämpa samma principer som i fråga om övriga gymnasier. I detta sammanhang vill jag också erinra om vad jag i årets statsverksproposition (8 ht, s. 198 ff.) anfört rörande riktlinjerna för en samordnad gymnasieplanering, innebärande bl. a. en omfördelning mellan de allmänbildande gymnasierna och fackgymnasierna av den framöver totalt ökande intagningskapaciteten. Om de av beredningen föreslagna tekniska råden inrättas, synes övergången till den nya ordningen kunna försiggå utan risk för att läroverken skall gå förlustiga den anknytning till näringslivet, som är nödvändig främst för att undervisningen skall kunna fortlöpande anpassas till och hållas i takt med den tekniska utvecklingen och som är synnerligen betydelsefull bl. a. för att främja näringslivets medverkan vid tillgodoseendet av lärarbehovet vid dessa läroverk. Jag vill därför förorda bifall till beredningens förslag.

Beträffande de tekniska råden vill jag framhålla vikten av att från rådets sida uppehålls en kontinuerlig kontakt med skolstyrelserna och läroverken inom länsskolnämndens verksamhetsområde. Inrättandet av dessa råd avses inte innebära att det blir överflödigt att tillsätta lokala yrkesråd att biträda skolstyrelserna, utan den hittillsvarande regeln härom skall alltfort äga tillämpning. Med en sådan ordning synes det mig vara väl sört för att den tekniska utbildningen får tillgång till all den sakkunskap, som fordras för att den skall kunna fylla sina uppgifter. I fråga om antalet ledamöter i de tekniska råden vill jag med anledning av vad som framkommit vid remissbehandlingen föreslå den jämkningen av beredningens förslag, att rådet skall bestå av minst tre ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t.

Liksom skolberedningen anser jag självfallet att de nya kommunala fackskolorna ställs under skolstyrelsens förvaltning. Beträffande beredningens förslag att inordna nomadskolorna under skolstyrelsen får jag hänvisa till vad som anförts i särskild proposition i ämnet (nr 51) till årets riksdag. De förslag som framlagts i nämnda proposition innebär i förevarande avseende, att nomadskolorna liksom hittills skall stå under särskild central ledning.

Den utvidgade kompetens för skolstyrelsen, som jag i det föregående förordat, kommer till uttryck i 7 § i departementets förslag till skollag. De särskilda bestämmelser som fordras beträffande de tekniska råden torde få utfärdas av Kungl. Maj:t.

Vad härefter angår den av skolberedningen föreslagna omläggningen av reglerna för *interkommunal samverkan* bör till en början uppmärksammas, att bestämmelserna om *elevområden* får betydelse för den rätt att få

tillgång till undervisning, som beredningen föreslår bli inskriven i skollagen. Härigenom blir nämligen fastslaget, vilka elever varje kommun har att, om så påfordras, mottaga för undervisning i skolorna i kommunen. Då elevområde skall kunna fastställas att jämte den egna kommunen omfatta även en eller flera andra kommuner eller delar därav, blir de föreslagna reglerna samtidigt ett medel att få till stånd sådan interkommunal samverkan, som erfordras för att åstadkomma en ändamålsenlig organisation av skolväsendet.

Förslagets genomförande skulle enligt min mening skapa ett enkelt och fast system, som bättre än den hittillsvarande regleringen tillgodoser såväl elevernas intressen som det från allmän synpunkt viktiga önskemålet att få smidiga och effektiva former för det kommunala samarbetet. En i sistnämnda avseende väsentlig förbättring består utan tvivel däri att vissa med det nuvarande systemet förknippade praktiska olägenheter i stor utsträckning undanröjes. Jag tänker härvid på de många gånger mycket tidsödande förhandlingar och diskussioner, som enligt vad beredningen framhållit ofta föregått de kommunala samarbetsavtalen. Att förslaget härvidlag innebär en avsevärd administrativ förenkling har också nästan genomgående vitsordats vid remissbehandlingen. Med hänsyn till de fördelar som uppenbarligen står att vinna med det föreslagna systemet vill jag ge min principiella anslutning till detsamma.

Vid skolstyrelselagens tillkomst förutsattes att kommunernas samarbete huvudsakligen skulle bygga på frivillighet och att befogenheten att föreskriva tvångsvis samverkan, i synnerhet i kommunalförbundets form, borde användas återhållsamt och i regel endast som en sista utväg att få till stånd en förnuftig skolorganisation. Å andra sidan borde, enligt vad dåvarande departementschefen uttalade, tvånget tveklöst tillämpas i fall, där ovidkommande synpunkter och prestigeskäl eljest skulle hindra den uppväxande ungdomen från att få de utbildningsmöjligheter, som omständigheterna motiverade. Såsom redan antytts av beredningen innebär de nya reglerna i realiteten inte något ökat tvång för kommunerna. Som jag ser saken utgör förslaget närmast en teknisk omläggning av förfarandet, och följaktligen bör de av mig nyss berörda principerna för de statliga myndigheternas prövning av dessa frågor alltfört äga tillämpning. Härav torde följä, utan att det behöver uttryckligen fastslås i lagen, att länskolnämnderna vid handläggningen bör fästa stor vikt vid de enskilda kommunernas önskemål och att kommun ej bör kunna påtvingas samverkan, såvida därav skulle följä påtagligt men för skolväsendet i kommunen. I detta sammanhang bör även framhållas att enligt beredningens förslag all annan samverkan än den som avser mottagande av elever lämnas oreglerad och att alltså härutinnan i motsats till den nuvarande ordningen full frihet föreligger för kommunerna att själva ordna sina mellanhavanden. Även detta förslag har jag funnit mig böra förorda.

Såväl av skolberedningen som i vissa remissyttranden har påpekats sambandet mellan det interkommunala skolsamarbetet och de riktlinjer för en kommunindelningsreform, som föreslagits i propositionen nr 180 till 1961 års riksdag och som nyligen behandlats av riksdagen. Det är det av grundskolans genomförande,

främst det nya högstadiet, föranledda ökade behovet av kommunal samverkan, som härvid faller i blickpunkten. Bland remissorganen kommer i denna fråga å ena sidan till synes den meningen att beredningens förslag gör ett sådant samband mindre framträdande till fördel för bedömningen av kommunindelningsfrågorna i stort, medan å andra sidan en motsatt uppfattning gör gällande att det vidgade skolsamarbetet ytterligare framhäver den olägenhet som ligger däri, att de samverkande kommuner, vilka lämnar elever till annan kommun, inte har något reellt inflytande på skolväsendets utformning.

Intresset för avlämnande kommuner att få medinflytande på skolväsendets utformning har hittills kunnat tillgodoses genom bildandet av kommunalförbund; någon annan i lag eller författning reglerad form för bildande av gemensamma organ för skolväsendets förvaltning står inte till buds. Kommunalförbundsformen har kommit till användning endast i mycket begränsad utsträckning. Mot beredningens förslag att med viss jämkning bibehålla nuvarande regel om anlåtande av denna form har jag inte någon erinran. I den mån detta institut, vare sig tvångsvis eller frivilligt, inte kommer till användning, saknas emellertid enligt min mening inte vissa möjligheter att få till stånd ett samarbete kommunerna emellan i de frågor som här avses. Jag tänker härvid närmast på sådan samverkan, som ibland äger rum inom oreglerade kommunala samarbetsnämnder. Även om dessa nämnder endast har rådgivande och beredande funktioner, torde under goda betingelser i övrigt ett fruktbarande samarbete kunna åvägbringas. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en framtida ombildning av kommunerna till större enheter kan väntas för grundskolans del medföra ett minskat behov av kommunal samverkan, i den mån de nya kommunerna kommer att utgöra ett lämpligt underlag för högstadiet, något som oftast torde komma att bli fallet.

I anledning av det från några remissorgan framförda önskemålet om en bättre samordning av skolplaneringen med den allmänna kommunala samhällsplaneringen på länsplanet vill jag understryka vikten av att de skolplanerande organen verkar för åstadkommande av en sådan samordning. En förutsättning härför är att i alla viktiga frågor samråd sker med de övriga länsplanerande organen. Särskilt betydelsefullt är härvid att skolplaneringen sker under hänsynstagande till de planer, som skall upprättas i varje län beträffande den lämpligaste indelningen av länet i kommuner. Jag förutsätter att skolöverstyrelsen såsom högsta tillsynsmyndighet har sin uppmärksamhet härpå och vidtager de åtgärder som kan vara påkallade. Däremot anser jag mig inte kunna i förevarande sammanhang taga ställning till den från något håll framförda frågan om utredning rörande de former, under vilka samarbetet mellan planeringsorganen bör bedrivas.

Liksom hittills skall kommun, som för undervisning mottager elev från annan kommun, vara berättigad till *ersättning* härför. I fråga om grunderna för ersättningsbeloppets storlek bygger beredningens förslag på samma principer, som hittills tillämpats; dock har beredningen för att förenkla det administrativa förfarandet föreslagit, att ersättning skall, om ej kommunerna avtalar annat,

utgå med ett schematiskt på medeltalsberäkningar grundat belopp, som fastställs av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar. Beredningens förslag, som av flertalet remissinstanser funnits innebära väsentliga fördelar, synes även mig vara en ändamålsenlig och framkomlig väg att förenkla ersättningssystemet. Med hänsyn till de varierande skolkostnaderna inom olika delar av landet synes det bli nödvändigt med en regional variation av beloppens storlek. Jag föreslår alltså, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar erhåller befogenhet att fastställa ersättningsbelopp i enlighet med det anförda. Innan beloppen fastställs, bör självfallet samråd äga rum med kommunförbunden. Skulle mot förmodan svårigheter uppkomma att finna en godtagbar lösning på detta spörsmål, återstår enligt min mening ingen annan utväg än att tillämpa det nuvarande systemet. Jag vill därför förorda att detta bibehålls som ett alternativ till beredningens förslag.

De bestämmelser i skollagen, som bygger på vad jag i det föregående har förordat, återfinnes i 40—47 §§ i departementsförslaget.

Statsmakternas år 1950 fattade principbeslut innebar, att den nya obligatoriska skolan skall bygga på en generell nioårig skolplikt. Skolberedningen, som enligt sina direktiv ej haft att ingå på frågan om skolpliktstidens relation till barnens levnadsålder, ansluter därför i sitt förslag om skolpliktens lagfästade huvudsakligen till vad som redan nu gäller i fråga om försöksskolan, dvs. skolpliktstiden skall normalt motsvara levnadsåldern 7—16 år.

Genomförandet av grundskolan enligt de riktlinjer som förordas i propositionen nr 54 förutsätter en nioårig skolplikt. Den generella utsträckning av skolplikten, som detta innebär, synes enligt vad de undersökningar skolberedningen redovisat och remissbehandlingen av beredningens förslag givit vid handen ha allmänt accepterats i vårt land. Jag vill därför nu förorda att skolplikten i samband med grundskolereformens genomförande generellt utsträcker till nio år. Detta skall dock ej medföra någon ändring av de särbestämmelser i fråga om skolplikt, som för närvarande gäller för vissa kategorier, nämligen blinda och döva samt psykiskt efterblivna barn.

Skolberedningen har något berört frågan i vad mån samhällsutvecklingen kan komma att aktualisera en ytterligare utvidgning av skolplikten i vårt land. Som beredningen påpekat gäller redan i flera andra länder en skolplikt, som sträcker sig utöver nio år.

I denna fråga måste man dock beakta att, vad vårt land beträffar, förhållandena redan nu kännetecknas av en ökad strävan hos de flesta människor att skaffa sig utbildning och därigenom höja sin standard, andligt och materiellt sett. Grundskolans genomförande kommer sannolikt att ytterligare verka i denna riktning. Med en sådan utveckling och om samhället för sin del tillhandahåller ett variationsrikt system av utbildningsmöjligheter, kombinerat med lämpliga studiesociala åtgärder, skulle tvångsföreskrifter på detta område knappast få något reellt innehåll. Under alla förhållanden måste enligt min

mening i nuvarande läge våra personella och materiella resurser koncentreras på genomförandet av den obligatoriska nioåriga skolan.

En fråga som väckt livlig debatt vid remissbehandlingen gäller *vid vilken ålder de skolpliktiga barnen normalt bör börja sin skolgång*. Denna fråga sammanhänger i första hand med skolmognadsproblemet men har också anknytning till förskoleverksamheten. I dessa båda avseenden har jag till det vid propositionen nr 54 fogade statsrådsprotokollet gjort vissa uttalanden, till vilka jag får hänvisa. Innan frågan om skolmognaden underkastats ytterligare vetenskaplig undersökning och en vidgad erfarenhet vunnits rörande förskolans betydelse och förutsättningar kan enligt min mening spørsmålet om en generell förskjutning nedåt av skolpliktstidens nedre gräns inte övervägas utan en alltför stor osäkerhetsmarginal. För närvarande torde man alltså få stanna för att bibehålla den nuvarande huvudregeln och i övrigt söka främja utvecklingen av förskoleverksamheten. För att ge denna verksamhet ökad stadga och i övrigt bättre arbetsbetingelser har på min föredragning i en tidigare proposition till riksdagen (1962:46) föreslagits att förskolläroarbetsutbildningen skall förstatligas samt dess kapacitet utvidgas m. m. Beredningens förslag innebär emellertid också att barn, som har erforderlig mognad för att gå i skolan, skall kunna liksom hittills få börja skolgången vid sex års ålder. Jag vill förorda att denna undantagsregel bibehålls. I likhet med beredningen anser jag att såsom förutsättning för dess tillämpning fortfarande bör gälla, att skolstyrelsen lämnar medgivande efter en prövning på grundval av undersökningar rörande barnets fysiska och psykiska mognad. Det i en reservation till beredningens betänkande och vid remissbehandlingen framförda förslaget om slopande av skolstyrelsens prövning vid ifrågasatt intagning av sexåriga barn i privat skola kan jag däremot inte tillstyrka. För ett barn i denna ålder kan skolgång medföra allvarligt men, därest barnet saknar tillräcklig mognad, och man bör därför för barnets skull ha garanti för att en sådan åtgärd föregås av noggranna undersökningar.

Beträffande frågan om *uppskov med skolgångens början* innebär skolberedningens förslag, att barn som inte är skolmogna liksom hittills skall efter föräldrarnas medgivande och genom beslut av skolstyrelsen kunna få skolgången uppskjuten ett år. Beredningen anser dock önskvärt att de omogna barnen omhändertages i skolmognadsklasser eller beredes lämplig miljö i normalklasser genom tillämpning av individualiserande undervisningsmetoder.

Vid remissbehandlingen har skilda uppfattningar kommit till uttryck i fråga om tillämpningen av den förevarande uppskavsregeln. Av företrädare för en förhållandevis liberal praxis anses uppskovet många gånger vara att föredraga i synnerhet om skolan inte har särskilda resurser, exempelvis i form av skolmognadsklasser, att omhändertaga de skolomogna. Men den meningen att uppskov inte får beviljas alltför rutinmässigt kommer också till synes. Härvid framhålles skolans uppgift vara att stimulera till mognad, inte att avvakta mognaden.

Frågan om uppskov med skolgång torde mestadels bli aktualiserad på initiativ av skolan, sedan anledning uppkommit att ifrågasätta barnets skolmognad.

Ofta framkommer underlag för denna bedömning vid de skolmognadsprov, som numera blivit allt vanligare och som i regel företages innan skolgången påbörjas. Ibland händer det att den bristande skolmognaden konstateras först sedan skolgången börjat. Jag anser det av hänsyn till barnen angeläget att man från skolans sida på ett tidigt stadium söker skaffa sig kännedom om vilka barn i den väntade årskullen, som uppvisar bristande mognad, så att ställning kan tagas till frågan om uppskov helst före skolgångens början. Uppllysningar om barnen torde kunna erhållas genom förfrågningar hos föräldrarna bl. a. i samband med inskrivningen och genom att skolmognadsprövningar genomföres. Enligt min mening är det önskvärt att sådana prövningar kommer till användning i större utsträckning än nu och att undersökningsmetoderna ytterligare utvecklas.

Prövningen av uppskofsfrågan bör innefatta en grundlig bedömning av barnets situation, såsom dess fysiska och psykiska status samt förutsättningarna för dess utveckling under det åttonde levnadsåret. Avgörandet bör därefter träffas med hänsyn till vad som finnes bäst för barnet. I många fall torde det vara lämpligt att låta barnet börja i skolan, särskilt om placering i skolmognadsklass kan ordnas eller andra pedagogiska anordningar kan vidtagas. Då så inte är möjligt blir alternativet med uppskov ofta det mest ändamålsenliga, men härvid bör särskilt uppmärksammas sådana fall, där barnen under uppskovstiden kommer att vistas i en föga utvecklingsfrämjande miljö. För dessa barn synes mig uppskov böra tillämpas med särskild försiktighet, ty det miljöbyte som skolgången innebär kan mången gång vara fördelaktigare från barnets synpunkt genom att utvecklingen stimuleras.

Skolberedningens förslag innebär att skolstyrelsen liksom hittills skall äga medge skolpliktig *befrielse från det sista skolpliktsåret*. Denna möjlighet bör dock enligt beredningens mening inte användas annat än i individuella, noga prövade undantagsfall; sociala eller ekonomiska skäl får inte påverka bedömningen och befrielse bör meddelas endast om det prövas erforderligt med hänsyn till elevens eget bästa och garanti finns för att han får direkt från skolan övergå till annan utbildning eller till en för honom lämplig anställning eller verksamhet.

I likhet med skolberedningen och flertalet remissinstanser anser jag, att befrielse från det sista skolåret bör användas med stor återhållsamhet. Bedömningen av dessa frågor bör enligt min mening ske med utgångspunkt främst i vad som är till elevens bästa och mindre med tanke på svårigheterna att behålla eleven i skolan. Men sett även från elevens synpunkt kan ibland, såsom också framhållits vid remissbehandlingen, befrielse befinnas vara den lämpligaste lösningen. Härvid bör dock tillses att det på ett betryggande sätt är sört för att eleven får annan utbildning eller lämplig sysselsättning. Att på sätt beredningen föreslagit för befrielse ibland skulle kunna uppställas ett direkt villkor att eleven efter en studiepaus återupptager sina studier vid någon annan skolform synes mig mindre förenligt med de principer, på vilka skolplikten bygger. Finnes vid prövning av fråga om befrielse anledning antaga att eleven framdeles kommer

att återupptaga sina studier, bör givetvis även denna omständighet kunna beaktas.

I likhet med skolberedningen vill jag förorda, att sådana elever, vilka före skolpliktstidens utgång inte hunnit genomgå samtliga nio årskurser, skall äga rätt att gå ut skolan i vanlig ordning. Tillämpad på den som genomgått nionde årskursen samtidigt som skolplikten till följd av levnadsåldern upphör innebär denna princip, att rätt att gå om denna årskurs skall föreligga i enlighet med samma principer som tillämpas beträffande kvarsättning under skolpliktstiden.

Beträffande rätten att *fullgöra skolplikt i privata skolor* innebär skolberedningens förslag utom på en punkt inte någon ändring i vad nu gäller. I fråga om privat skola, som åtnjuter statsunderstöd, förutsätter beredningen att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma i vad mån skolpliktiga barn skall få undervisas där. För att skolplikt skall få fullgöras i privat skola, som inte åtnjuter statsbidrag, kräves att skolan godkänts av skolstyrelsen. Såsom förutsättning för att privat skola skall få mottaga skolpliktiga elever bör enligt beredningens förslag krävas, utöver vad nu gäller, att skolans undervisning till art, omfattning och allmänna inriktning väsentligen motsvarar grundskolans. Detta innebär, menar beredningen, att tillstånd att mottaga skolpliktiga barn som regel inte bör meddelas sådan skola, som på högstadiet ensidigt inriktar sig på en viss elevkategori eller ett visst studiemål, t. ex. enbart en teoretisk väg som leder fram till gymnasiestudier. Hinder för godkännande bör däremot inte föreligga på grund av sådana avvikelser i kursinnehållet, som föranledes av att undervisningen bygger på en annan religiös eller filosofisk övertygelse än som ligger till grund för det svenska skolväsendet i allmänhet.

Skolberedningens förslag har på det hela taget bemötts positivt vid remissbehandlingen och på privatskolehåll synes man vara införstådd med att grundskolans genomförande måste innebära krav på en anpassning av de privata skolornas undervisning till grundskolans utformning. Jag vill därför i princip tillstyrka bifall till beredningens förslag. I anledning av vad som av vissa remissinstanser anförts rörande tillämpningen av det föreslagna villkoret beträffande undervisningens art, omfattning och allmänna inriktning vill jag uttala, att detta krav i tillämpningen inte får upprätthållas alltför rigoröst, exempelvis så att man kräver att skolans undervisning på högstadiet skall omfatta samtliga eller nästan samtliga tillvalsgrupper och linjer. För godkännande synes det mig tillräckligt, om skolan visar, att den inriktar sig på att i överensstämmelse med huvudprinciperna för grundskolan tillhandahålla undervisning med vissa ej alltför obetydliga möjligheter att anordna tillvalsgrupper och linjer. Härvid måste självfallet också beaktas, att elevernas val av tillvalsgrupper och linjer inverkar på skolans organisation. Vad det i detta avseende närmast kommer an på är, huruvida skolans syften, om än ej alltid de praktiska möjligheterna att fullfölja dessa fullt ut, ligger i linje med den allmänna skolans målsättning och innehåll. I detta sammanhang vill jag också som min mening uttala, att man vid bedömningen utifrån dessa utgångspunkter av de privata skolornas

förutsättningar att få mottaga skolpliktiga elever måste betrakta varje skola som en enhet. I anslutning till vad i propositionen nr 54, s. 368, anförts rörande de privata skolornas övergång till en ny skolordning vill jag framhålla, att kraven på skolornas anpassning såsom förutsättning för godkännande måste under en övergångstid sättas något lägre än vad som normalt bör gälla.

I anledning av de av några remissinstanser framförda erinringarna mot att prövningen av godkännandet av privat skola anförtrotts skolstyrelsen vill jag framhålla, att jag för egen del biträder beredningens förslag härutinnan främst därför att det lokala organet lättast och enklast torde kunna skaffa sig kunskap om underlaget för bedömningen. De vid remissbehandlingen framkomna önskemålen torde i huvudsak bli tillgodosedda genom att besvär skall kunna anföras mot skolstyrelsens beslut.

Det av skolberedningen föreslagna stadgandet om *skyldighet för arbetsgivare* att ordna arbetet för skolpliktig elev så att skolgången kan fullgöras anser jag med hänsyn till vad som framkommit vid remissbehandlingen inte böra införas i skollagen. Frågan om en lagreglering i detta avseende torde, efter närmare undersökning, få upptagas i annat sammanhang.

B. Specialmotivering till lagförslaget

Skollagens disposition

Till sin allmänna uppbyggnad innebär departementsförslaget, att reglerna om den offentliga skolundervisningens allmänna syfte, kommunernas ansvar och befogenheter beträffande undervisningen samt de myndigheter som har att sörja för eller öva tillsyn över verksamheten upptagits i lagens första hälft, medan bestämmelserna om undervisningen m. m. vid de olika skolformerna och kommunernas särskilda skyldigheter fått sin plats i den senare delen. Den avvikelse som härigenom skett från skolberedningens förslag, vars uppbyggnad innefattade en omvänd ordningsföljd, finner jag motiverad bl. a. med hänsyn till önskvärdheten av att inledningsvis i lagen fastslå kommunernas allmänna förpliktelser och befogenheter i förhållande till de skolformer, för vilka skolstyrelsen skall ha det närmaste ansvaret. Närmast efter en sådan inledning synes böra följa reglerna om skolväsendets lokala och regionala ledning.

I överensstämmelse härmed upptages i 1 kap. en grundläggande regel rörande undervisningens syfte samt bestämmelser rörande skolväsendets allmänna organisation. I 2 kap. regleras skolstyrelsen, dess befogenheter och inre organisation. Till detta kapitel ansluter 3 kap., som avhandlar skolchefens uppgifter, samt 4 kap. rörande länskolnämndens uppgifter och organisation.

De allmänna bestämmelserna om undervisningen har sin plats i 5 kap., och i 6 kap. återfinnes reglerna om skolplikten. De från såväl elevernas som kommunernas synpunkt viktiga bestämmelserna om elevområden och den därmed förknippade regleringen av interkommunal samverkan har upptagits i 7 kap., och

härefter följer i 8 kap. närmare regler rörande kommunernas skyldigheter i fråga om de särskilda skolformerna. Det avslutande kapitlet — 9 kap. — upptager bl. a. bestämmelser om besvär samt en specialregel, som öppnar möjlighet att ingripa mot olämpliga skolor.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §.

Denna paragraf, som motsvarar 4 § i skolberedningens förslag, upptager en principförklaring angående det allmänna skolväsendets uppgifter.

Skolöverstyrelsen har föreslagit sådan jämkning av texten, att den uppgift för skolan, som består i att i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar, anges i första hand; härigenom skulle bättre överensstämmelse ernås med den allmänna målsättningen för den nya obligatoriska skolan.

Departementschefen. Ehuru den av skolöverstyrelsen föreslagna omredigeringen måhända skulle ännu bättre än skolberedningens förslag ge uttryck för just grundskolans mål, torde ändringen inte böra vidtagas av det skälet att det förevarande stadgandet skall äga tillämpning i huvudsak även beträffande de icke-obligatoriska skolorna under skolstyrelsens förvaltning.

2 §.

Detta stadgande, som svarar mot bestämmelserna i 1 § och 7 § första stycket skolstyrelselagen samt 26 § och viss del av 27 § i skolberedningens förslag, anger kommunernas principiella ansvar och befogenheter i fråga om skolväsendet. I enlighet med skolberedningens förslag har stadgandet kompletterats med en uttrycklig föreskrift om kommuns skyldighet att främja åtgärder i syfte att undervisning utöver vad grundskolan ger tillhandahålles i andra skolor, nämligen kommunala yrkesskolor och fackskolor samt statliga och kommunala gymnasier. Den förevarande regeln bringas på detta sätt i bättre samklang med de skyldigheter, som i lagen föreslås åvila kommunerna i fråga om det interkommunala samarbetet på skolväsendets område. Jag vill slutligen framhålla att vad jag nu förordat inte innebär, att kommun skall kunna åläggas att inrätta påbyggnadsskolor, utan i vad mån dylika utbildningsanstalter skall anordnas i kommunen bör liksom hittills få bli beroende på lokalt initiativ.

3 §.

I denna paragraf har sammanförts de i 35 § första stycket och 47 § första stycket i skolberedningens förslag upptagna bestämmelserna om att skolstyrelse och skolchef skall finnas i varje kommun. Därjämte har här införts ett undantagsstadgande i fråga om skolchef, svarande mot 48 § i beredningens förslag. De förevarande bestämmelserna överensstämmer med 4 § samt 9 § 1 mom. skolstyrelselagen.

4 §.

Denna paragraf upptager en bestämmelse om att i varje län skall såsom regional statsmyndighet för de skolor, som avses i lagen, finnas en länskolnämnd. För Stockholms stad utövas länskolnämndens uppgifter av vederbörande centrala statsmyndighet. Stadgandet, som överensstämmer med vad nu gäller enligt allmänna skolstadgan 1 kap. 6 § 2 mom. och 1 § instruktionen för länskolnämnderna, har sin motsvarighet i 50 § i skolberedningens förslag; dock har jag inte funnit erforderligt att i lagen ange, att nämnden normalt skall vara förlagd till länets residensstad. Denna huvudprincip bör självfallet gälla och Kungl. Maj:t torde liksom hittills böra äga befogenhet att besluta om annan placering.

5 §.

I denna paragraf, som motsvarar 55 § i skolberedningens förslag, fastslås den centrala tillsyn över skolväsendet, som tillkommer skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Den närmare fördelningen av arbetsuppgifterna på de båda överstyrelserna torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa.

Stadgandet har utformats så att all till skolorna hörande verksamhet, exempelvis även elevhem i anslutning till skola, omfattas av tillsynen. De nu berörda bestämmelserna avser endast skolor, som enligt lagen normalt skall stå under skolstyrelsens förvaltning. Vilka befogenheter som överstyrelserna skall äga beträffande andra skolor bör inte regleras i lagen utan i annan ordning. Till en speciell fråga rörande överstyrelsernas tillsyn över vissa elevhem skall jag återkomma vid behandlingen av 51 §.

6 §.

Bestämmelserna i skollagen har avseende å den del av det offentliga skolväsendet, i vilken kommunerna är engagerade. Det gäller här främst de skolformer, vilka skall stå under den kommunala skolstyrelsens förvaltning. För att förenkla regelsystemet har i första stycket av denna paragraf upptagits en regel av den innebörden, att när ej annat särskilt anges skall vad i lagen förstås med skola avse de nyssnämnda skolformerna.

Skolberedningens förslag till skollag upptager det inom skolväsendet sedan gammalt använda begreppet målsman, varmed torde avses barnets föräldrar eller den eller de, som eljest enligt föräldrabalken har den rättsliga vårdnaden om barnet. Med hänsyn till önskemålet att få en mera enhetlig terminologi olika lagstiftningsområden emellan vill jag förorda, att föräldrabegreppet i stället användes i skollagen för att därmed ansluta till bestämmelserna i föräldrabalken. I förevarande paragraf har som ett andra stycke upptagits den regeln att vad i lagen sägs om föräldrar skall, om vårdnaden om barnet inte tillkommer föräldrarna eller en av dem, i stället avse den under vars vårdnad barnet står.

Slutligen har i förevarande paragraf upptagits ett stadgande av innebörd, att bestämmelserna i lagen inte äger tillämpning beträffande undervisningen av

blinda, döva och vissa psykiskt efterblivna. För dessa kategorier finns särskilda skolor med annan organisation av undervisningen än den eljest gängse och denna bör liksom hittills regleras särskilt. Däremot blir bestämmelserna i lagen tillämpliga på fjällsamers barn, för vilka hittills gällt särskilda regler i fråga om skolplikt m. m. (jfr propositionen nr 51 till årets riksdag).

2 kap. Om skolstyrelsen

Uppgifter

7 och 8 §§.

Innehållet i dessa paragrafer överensstämmer med 35 och 36 §§ i skolberedningens förslag. I fråga om utformningen har endast ett par redaktionella jämförelser vidtagits.

Jämfört med motsvarande bestämmelser i skolstyrelselagen, 5 och 6 §§, innebär de nya reglerna den ändringen i sak, att de högre tekniska läroverken förts under skolstyrelsens förvaltning. I frågan får jag hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen. Skolstyrelsens förvaltning av de skolor, som kommer att avvecklas i samband med grundskolans genomförande, regleras inte i 7 § utan behandlas i övergångsbestämmelserna 62 §. Avfattningen av stadgandet i 7 § andra stycket innebär att styrelsens befogenheter skall omfatta jämväl sådan till skolorna knuten verksamhet som exempelvis drivande av elevhem.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 37 § i skolberedningens förslag och 7 § skolstyrelselagen; dock att motsvarigheten till det sista stycket i dessa paragrafer överförs till 10 § i departementsförslaget.

Gällande rätt m. m. I 7 § skolstyrelselagen beskrives i allmänna ordalag skolstyrelsens uppgifter beträffande det under styrelsens förvaltning ställda skolväsendet.

Sålunda skall skolstyrelsen enligt första stycket i paragrafen beakta den allmänna utvecklingen på skolväsendets område, med uppmärksamhet följa skolväsendets tillstånd inom kommunen samt hos kommunens fullmäktige, dess styrelse och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, vilka finnes påkallade för att ungdomen i kommunen skall kunna erhålla tillfredsställande teoretisk och praktisk utbildning. I andra stycket föreskrives, att skolstyrelsen skall, i den mån det inte tillkommer annan, ombesörja de angelägenheter avseende skolväsendet i kommunen, vilka är att hänföra till förvaltning och verkställighet. Förvaltar styrelsen flera skolor eller skolformer, skall den sörja för samordning och enhetlighet i deras verksamhet. På styrelsen ankommer vidare att tillse, att undervisningen vid skolorna fortgår enligt gällande föreskrifter, att främja pedagogisk försöksverksamhet och lärarnas fortbildning samt att verka för samarbete mellan hem och skola.

Vid tillkomsten av detta stadgande, som bygger på ett av 1951 års skolstyrelseutredning (SOU 1955:31) framlagt förslag, uppmärksammades särskilt gränsdragningen mellan skolstyrelsens och den lokala fackliga skolledningens befogenheter. Beträffande denna fråga anförde föredragande departementschefen (prop. 1956:182 s. 59 f.) bl. a. följande:

Emellertid synes det mig, som om utredningen i sitt förslag icke tillräckligt klart markerat gränsen mellan skolstyrelsens och den fackliga ledningens befogenheter. Utredningen citerar i sitt betänkande och ger sin anslutning till skolkommissionens uttalande att »rektorer, kollegier och lärare måste tillerkännas självständighet även i förhållande till de kommunala skolorganen. Undervisningens frihet måste säkerställas». Jag finner det angeläget, att utformningen av skolans inre arbete och ledningen av detta icke blir föremål för direkta ingripanden från skolstyrelseledamöternas sida och har i detta syfte givit lagförslaget i denna del en annan utformning än utredningen. Denna har föreslagit att det skall åligga skolstyrelsen »att med avseende å skolornas inre arbete följa undervisningen och tillse, att den fortgår efter givna föreskrifter, ävensom främja pedagogisk försöksverksamhet». Denna formulering skulle kunna ge upphov till föreställningen, att skolstyrelsernas ledamöter skall öva tillsyn över hur den egentliga pedagogiska verksamheten bedrivs, vilket icke kan vara meningen. Jag anser det i detta avseende vara tillfyllest med en allmänt hållen bestämmelse om att styrelsen skall tillse, att undervisningen vid skolorna fortgår enligt gällande föreskrifter.

Skolberedningen. Beredningens förslag till lagtext innefattar inte några sakliga ändringar jämfört med nuvarande bestämmelser utan endast vissa jämkningar av formell natur. Sedan beredningen konstaterat att någon ändring i området för skolstyrelsens kompetens inte ifrågasatts, understryker beredningen, att skolstyrelsen som kommunal chefsmyndighet för skolväsendet även har andra uppgifter än de rent administrativa och organisatoriska. I detta avseende anför beredningen bl. a. följande:

Skolstyrelsen har att följa verksamheten vid skolorna och vidtagna åtgärder på alla områden av skolväsendet, där styrelsen finner sådana påkallade. I fråga om den egentliga pedagogiska verksamheten ankommer denna som redan nämnts i första hand på rektor och lärare. Men skulle styrelsen finna vissa förhållanden på detta område vara mindre tillfredsställande, bör styrelsen vara oförhindrad att påpeka förhållandet för rektor eller den myndighet, som har att inspektera skolan.

Ledamöter av skolstyrelsen bör ha tillfälle att sätta sig in i verksamheten vid skolorna. Om ledamot för sin information önskar följa undervisningen i en skola, bör han av rektor beredas tillfälle härtill i lämplig omfattning.

I dagens ungdomssituation bör skolstyrelsen ha anledning att ägna särskild uppmärksamhet åt ungdomens ordning och uppförande i skolan. Skolstyrelsen bör kunna utfärda allmänna föreskrifter i detta hänseende för skolorna under styrelsens förvaltning. Vidare kan det finnas anledning för styrelsen att genom aktiva åtgärder motverka bruket av alkohol och tobak bland eleverna och att stimulera målsmännen att enas om mera enhetliga normer för eleverna t. ex. i fråga om sovtider, tider för läsläsning, utevaro på kvällarna och fickpengar. Givetvis bör styrelserna även lämna den medverkan som kan påkallas från

andra myndigheters sida samt deltaga i och taga initiativ till samverkan mellan olika myndigheter på det kommunala planet beträffande barna- och ungdomsfrågor.

I sitt remissvar har *gymnasieutredningen* ifrågasatt, om inte i skolstyrelsens skyldigheter bör ingå att taga initiativ för vuxenutbildningens främjande. Utredningen anser det även vara en angelägenhet för skolstyrelsen att bevaka elevernas möjligheter till goda fritidssysselsättningar.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund instämmer i att en aktiv ungdomsvårdande politik bör föras men motsätter sig att skolstyrelsen ges befogenhet att utfärda regler för elevernas uppförande under fritiden.

Departementschefen. I likhet med skolberedningen anser jag inte anledning föreligga att vidtaga ändring i de regler som bestämmer skolstyrelsens befogenheter. De uttalanden beredningen gjort rörande skolstyrelsens befogenhet och uppgift i fråga om verksamheten vid skolorna innefattar ett välbehövt förtydligande av vad som i stort sett redan nu gäller och jag vill uttala min anslutning till vad beredningen anfört. Av särskild vikt är att skolstyrelsen, på sätt beredningen rekommenderar, ägnar uppmärksamhet åt ordningsfrågorna samt tager initiativ till och medverkar i en aktiv behandling av ungdomsfrågorna, däribland även frågan om elevernas möjligheter till fritidssysselsättningar. Detta innebär inte att skolstyrelsen skall äga uppställa regler för elevernas uppträdande då de befinner sig utom skolans direkta tillsyn.

10 §.

I skolväsendets författningssystem finns ofta men inte alltid uttryckliga regler för vem som har att fatta beslut i olika avseenden. Kompetensfrågan får då lösas med ledning av de allmänna bestämmelserna i föregående paragraf eller av vad eljest kan framgå av sammanhanget. En motsvarande ordning torde få bli gällande även i fortsättningen. I skollagen intages emellertid åtskilliga bestämmelser, som har betydelse för den enskilde, såsom beträffande skolplikten, befrielse från ämnet kristendomskunskap och morgonsamling samt inträde i skola på grund av tillhörighet till visst elevområde. I dessa hänseenden torde skolstyrelsen ha att besluta, såvitt gäller befrielsen och intagningen dock endast om vägran ifrågasättes. Att uttryckliga bestämmelser ges härom torde vara nödvändigt och sådana har därför upptagits i första och andra styckena av förevarande paragraf.

Det sista stycket i paragrafen har överförts oförändrat från 7 § tredje stycket skolstyrelselagen.

11 och 12 §§.

Bestämmelserna i dessa paragrafer, vilka motsvarar 39 och 40 §§ i skolberedningens förslag, har oförändrade överförts från 8 och 14 §§ skolstyrelselagen.

Organisation

13 §.

Förevarande paragraf motsvarar 41 § i skolberedningens förslag och 10 § skolstyrelselagen. Enligt första stycket i sistnämnda lagrum skall ledamöter och suppleanter i skolstyrelsen väljas av kommunens fullmäktige till det antal, som fullmäktige finner lämpligt med hänsyn till kommunens folkmängd och struktur samt till antalet och arten av de skolor, som lyder under styrelsen. Antalet ledamöter må dock inte vara under sju.

Under framhållande av att vissa kommunala styrelser och nämnder tenderar att bli överdimensionerade och att utvecklingen mot större kommuner kan medföra risk för ytterligare överdimensionering föreslår *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, att frågan om maximering av antalet ledamöter och suppleanter i skolstyrelserna tages under övervägande.

I *skolberedningens förslag* har den i skolstyrelselagen upptagna rekommendationen för bestämmandet av antalet ledamöter och suppleanter uteslutits. Beredningen framhåller, att denna regel föranlett tvekan, om fullmäktige är förhindrade att beakta även andra omständigheter, exempelvis styrelsens effektivitet och den partipolitiska representationen. Enligt beredningens mening bör sådana omständigheter kunna beaktas.

Departementschefen. Enligt min mening bör förevarande stadgande förtydligas på sätt beredningen föreslagit. Härigenom kommer också bestämmelsen att helt överensstämma med 31 § i kommunallagen. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen vid antagandet av skolstyrelselagen avvisade ett förslag om maximering av antalet ledamöter och suppleanter i skolstyrelserna under motivering att bättre överensstämmelse vanns med kommunallagen och att en maximering lätt kunde medföra benägenhet att låta antalet ledamöter närma sig det angivna maximitalet. Riksdagen underströk samtidigt angelägenheten av att, för att skolstyrelsen skulle bli en arbetsduglig församling, antalet ledamöter hölles så lågt som det med hänsyn till omständigheterna vore möjligt.

14 §.

Denna paragraf, som motsvarar 11 § i skolstyrelselagen, innehåller de grundläggande reglerna om skolstyrelsens inre organisation och verksamhetsformer. I departementsförslaget har stadgandet i överensstämmelse med 42 § i skolberedningens förslag förtydligats och närmare anpassats bestämmelserna i 45 § kommunallagen.

15 §.

Bestämmelserna i denna paragraf, som reglerar skolstyrelsens rätt att delegera beslutanderätt, motsvarar 12 § 1 mom. skolstyrelselagen och 43 § i skolberedningens förslag. Varken i beredningens förslag eller departementsförslaget återfinnes någon motsvarighet till de i 12 § 2 mom. skolstyrelselagen upptagna

bestämmelserna om minimiantal ledamöter i avdelning och om avdelningsbeslutförhet. Härigenom kommer förevarande stadgande att närmare överensstämma med 45 § kommunallagen.

Av *länsstyrelsen i Jämtlands län* föreslås införande av en kontrollmöjlighet av delegationen genom att fullmäktiges beslut om rätt för skolstyrelsen att delegera vissa grupper av ärenden underställes länskolnämndens prövning. Härigenom skulle enligt länsstyrelsens mening tillgodoses det från rättssäkerhetssynpunkt viktiga önskemålet att försiktighet iakttages vid bestämmandet av delegationens omfattning. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser det erforderligt att möjligheten att delegera begränsas i lagen så att ärenden av principiell och betydelsefull natur, exempelvis frågor om godkännande av enskild skola och om återkallelse av sådant godkännande samt vissa framställningar eller yttranden till länskolnämnden, undantages från delegation.

Departementschefen. Den av skolberedningen föreslagna bestämmelsen om delegation av skolstyrelsens beslutanderätt är likalydande med de nu gällande bestämmelserna och innefattar alltså inte något uttryckligt förbud mot delegation annat än såvitt rör framställning och yttrande till fullmäktige. Någon olägenhet har mig veterligen inte förspotts av att delegationsrätten saknat ytterligare begränsningar. Skolstyrelsens prövning av frågor om godkännande av enskilda skolor kommer emellertid med hänsyn till den komplettering av förutsättningarna för godkännande, som jag förordat, att bli än mera grannliga än förut. Med hänsyn härtill anser jag lämpligt att prövningen av dylika frågor uttryckligen undantages från delegation. Självfallet har skolstyrelsen att i sin verksamhet fatta beslut i åtskilliga andra frågor, särskilt sådana som avser eleverna, vilka frågor lämpar sig mindre väl för delegation. Det får emellertid förutsättas att kommunernas fullmäktige härvidlag iakttager stor försiktighet vid bedömningen av huruvida delegation bör medges.

16 §.

Detta stadgande är likalydande med 44 § i skolberedningens förslag och motsvarar 13 § skolstyrelselagen med en jämkning, som torde få betraktas som enbart formell.

17 §.

Ifrågavarande bestämmelser om utseende av yrkesråd överensstämmer i sak med 17 § skolstyrelselagen, dock att kompetensföreskrifterna för ledamöterna i yrkesråd uteslutits för att i stället intagas i skolstadgan. Vidare har uttrycket »förberedande yrkesutbildning eller annan yrkesundervisning» ersatts med uttrycket »undervisning i yrkesbetonade ämnen» för att vinna anslutning till begreppet yrkesämnen på grundskolans högstadium.

I detta sammanhang vill jag omnämna, att någon bestämmelse om skolråd, motsvarande den som nu återfinnes i 16 § skolstyrelselagen, inte införts i skollagen. I likhet med beredningen anser jag nämligen att bestämmelser om skolråd

inte längre erfordras med hänsyn till att föräldraföreningarna, som börjar bli allt vanligare, i allt väsentligt fyller de uppgifter som varit tilltänkta för skolråden.

18 §.

För Stockholm gäller för närvarande i vissa hänseenden särskilda bestämmelser om skolstyrelsen, vilka med stöd av 15 § skolstyrelselagen utfärdats i kungörelsen den 8 november 1957 (nr 592) om organisationen av skolstyrelsen i Stockholm. Skolberedningen föreslår att dessa bestämmelser, med den jämkning i fråga om antalet ledamöter i avdelning som föranledes av vad som anförts vid 15 §, överföres till skollagen. Jag tillstyrker beredningens förslag och föreslår att bestämmelserna intages i förevarande paragraf, som har sin motsvarighet i 46 § i beredningens förslag.

3 kap. Om skolchefen m. m.

19 och 20 §§.

Förevarande paragrafer överensstämmer i stort med 47 § andra stycket och 49 § skolberedningens förslag samt 9 § 2 mom. skolstyrelselagen.

4 kap. Om länskolnämnden

21 §.

I denna paragraf upptages i överensstämmelse med 51 § i skolberedningens förslag bestämmelser om att länskolnämnden skall inom länet ha ett allmänt inseende över de skolor, som avses i 2 §, och därtill hörande verksamhet samt över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor och vid sjukvårdsanstalter och barnhem. Dessa bestämmelser, som motsvarar vad nu är föreskrivet i 2 § instruktionen för länskolnämnderna, har utformats så att även sådan verksamhet, som knutits till skolorna, t. ex. elevhem omfattas av tillsynen. En närmare reglering av länskolnämndernas uppgifter beträffande skolorna och undervisningen torde i enlighet med de principer som hittills gällt få regleras i instruktionen. Vilka andra skolor eller vilken undervisning i övrigt som skall stå under länskolnämndens tillsyn bör inte regleras i lagen utan liksom hittills i annan ordning.

Med anledning av ett av *Läroverkslärarnas riksförbund* gjort uttalande om att det bör klarläggas att uppgiften att utöva inseende över skolorna inte i och för sig innebär rätt att förrätta inspektion och att det i annan ordning bör anges i vad mån inspektion skall kunna företagas vill jag erinra om att de nya reglerna inte är avsedda att innebära någon saklig förändring i vad nu gäller.

22 §.

Denna paragraf innehåller grundläggande bestämmelser rörande länskolnämndens organisation och överensstämmer med 53 § i skolberedningens förslag och 6 § 1 och 2 mom. instruktionen för länskolnämnderna.

5 kap. Om undervisningen

23 §.

I överensstämmelse med 1 § i skolberedningens förslag fastslås i denna paragraf rätten för de skolpliktiga barnen att få undervisning i grundskolan. Ett motsvarande stadgande finns för närvarande i 10 § folkskolestadgan. Den i 2 § av beredningens förslag gjorda hänvisningen till vad särskilt gäller beträffande undervisningen av blinda, döva och vissa psykiskt efterblivna bör lämpligen införas i 6 §.

Som en förutsättning för rätten till undervisning gäller, att barnet är bosatt i riket. Svenska barn, som bor utomlands, är alltså inte tillförsäkrade rätt till svensk undervisning utomlands. I vissa fall utgår dock statsbidrag till utomlands anordnad undervisning för svenska barn.

För barn, som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanligt skolarbete, skall enligt vad som följer av 24 och 48 §§ genom vederbörande kommuns försorg anordnas särskilt för dem lämpad undervisning; de sjuka barnens rätt till undervisning omfattas alltså i princip också av den i förevarande paragraf upptagna bestämmelsen, och utan någon annan begränsning däri än som kan föranledas av tvingande praktiska svårigheter att i vissa fall anordna sådan undervisning. Något uttryckligt förbehåll härom torde inte behöva intagas i lagtexten.

24 §.

I denna paragraf upptages i överensstämmelse med vad som föreslagits i proposition nr 54 vissa bestämmelser rörande grundskolans organisation. I överensstämmelse med skolberedningens förslag, 8 §, men något fylligare än vad beredningen gjort anges sålunda att grundskolan omfattar nio årskurser med fördelning på tre stadier, samt att inom grundskolan anordnas olika studievägar och specialundervisning för vissa elever med skolsvårigheter.

Utöver vad beredningen föreslagit bör också i paragrafen intagas en upplysning om att inom grundskolan ordnas sådan särskild undervisning för sjuka barn, som innefattas i kommunernas skyldigheter enligt föreskriften i 48 §.

25 §.

De i föregående paragraf omförmälda studievägarna omfattar ett system med olika tillvalsgrupper i årskurserna 7 och 8 samt linjer i årskurs 9. De i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna, vilka motsvarar 9 § i skolberedningens förslag, reglerar frågan om elevernas fördelning på studievägar och uttagandet till specialundervisning.

I skolberedningens förslag fastslås principen om ett fritt val av studieväg. Enligt förslaget skall sålunda studieväg väljas av elevens föräldrar efter samråd med denne och sedan upplysningar lämnats av skolan. Såsom motivering till detta stadgande anför beredningen:

Skolan måste emellertid lämna både målsmän och elever erforderlig information om studievägar och yrken. Vid utformningen av grundskolan har också stor vikt lagts vid att ge barnen en allsidig orientering om det samhälle, vari de lever. Även sina egna förutsättningar för olika arbetsuppgifter får de pröva ej blott inom skolans väggar utan även i praktisk yrkesorientering. Med hänsyn härtill bör enligt skolberedningens mening vid valet av studieväg stort avseende fästas vid elevens egna intressen och önskemål, i den mån de är sakligt grundade. I stadgandet har detta sålunda markerats genom föreskriften att målsmans val skall föregås av samråd med eleven.

I fråga om specialundervisningen innebär beredningens förslag att det skall ankomma på vederbörande skolledare att besluta om uttagning till specialundervisning, sedan föräldrarna beretts tillfälle att yttra sig. Beredningen har särskilt understrukit att uttagningen bör föregås av erforderlig medicinsk och psykologisk utredning och ske i samråd med föräldrarna.

Folkpartiets kvinnoförbund anser att skolan inte endast bör kunna lämna upplysningar i frågan om valet av studieväg utan även vara rådgivande. *Skolöverstyrelsen* önskar att stadgandet om det fria tillvalet — till undvikande av missförstånd angående valfrihetens omfattning — förtydligas så, att det framgår att valet omfattar de tillgängliga studievägarna. En liknande synpunkt framföres av *Sveriges skoldirektörsförening*.

Departementschefen. Vid behandlingen i propositionen nr 54 av frågan om elevernas och undervisningens differentiering har jag såsom en grundval för differentieringssystemet förordat principen om ett fritt val av studieväg. Denna princip bör i enlighet med beredningens förslag införas i skollagen. Skolans uppgift med avseende på valsituationen bör enligt min mening bestå främst i att lämna en objektiv orientering rörande tillvalsmöjligheterna och bör därför inte betecknas som rådgivande. Att elevernas valmöjligheter stundom kan i viss mån begränsas exempelvis därigenom att det antal inte anmäler sig till viss studieväg, som erfordras för dess inrättande, är ofrånkomligt, men jag anser inte att detta förhållande behöver komma till särskilt uttryck i lagtexten. Vad angår uttagandet av elever till specialundervisning har jag ävenledes i annat sammanhang förordat att sådan åtgärd i sista hand bör kunna ske även mot föräldrarnas vilja, och denna princip bör komma till uttryck i skollagen.

26 §.

I 5 § i *skolberedningens förslag* har upptagits vissa grundläggande regler för verksamheten i skolan. Sålunda framhålles skolpersonalens allmänna åliggande att främja trivsel och arbetsglädje i skolan och förbud mot kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling föreslås inskrivet. Vidare föreslår beredningen att elevernas skyldighet att visa aktning och lydnad för lärare och annan personal samt att eftersträva ett gott förhållande till övriga elever inskrives. Bestämmelser av i stort sett motsvarande innehåll finnes för närvarande i 54 och 59 §§ folkskolestadgan.

Länsskolnämnden i Kristianstads län, Sveriges folkskolläraryförbund, Sveriges folkskollärarynneförbund, Sveriges småskolläraryförbund och Svenska fackläraryförbundet ifrågasätter, om inte förbudet mot kroppslig bestraffning borde utgå, samt anför att något behov av bestämmelsen inte föreligger, enär straffsanktion finnes enligt strafflagens regler. Länsskolnämnden i Kalmar hemställer om en komplettering av stadgandet om elevernas skyldigheter med åliggande att iakttaga vårdat uppförande.

Departementschefen. Då det förevarande stadgandet avses skola innehålla endast de grundläggande reglerna rörande personalens och elevernas ömsesidiga förhållanden anser jag inte skäl föreligga att komplettera stadgandet på sätt som föreslagits vid remissbehandlingen. Däremot bör enligt min mening i paragrafen även upptagas bestämmelser om skyldighet för personalen att söka vinna elevernas förtroende och att respektera dem såsom självständiga människor.

Det i gällande bestämmelser intagna förbudet mot kroppslig bestraffning eller kränkande behandling bör enligt min mening fortfarande behållas för att därmed skall bli otvetydigt fastslaget att sådana åtgärder inte skall få tillgripas som ett instrument i skolans verksamhet och detta vare sig handlingen i det enskilda fallet är hänförlig under strafflagen eller ej.

27 §.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 97 § första stycket folkskolestadgan skall elev, som tillhör trossamfund, vilket fått Kungl. Maj:ts tillstånd att i skolornas ställe ombesörja religionsundervisning, efter skriftlig anmälan av målsman frikallas från *undervisningen i kristendomskunskap*. Genom målsmans försorg skall eleven få motsvarande religionsundervisning och förete intyg däröver. Bestämmelser av samma innehåll är intagna i läroverksstadgan 10 § första stycket. I denna paragraf stadgas vidare, att det ankommer på rektor att avgöra om elev även därutöver må av religiösa skäl befrias från undervisningen.

Elev är ej skyldig delta i *morgonsamling*, om han är frikallad från undervisningen i kristendomskunskap eller om han eljest ej tillhör svenska kyrkan och målsman hos rektor anmäler, att eleven ej skall delta. Denna regel återfinnes i 70 § 2 mom. folkskolestadgan och 24 § 2 mom. läroverksstadgan. Författningsrummen innehåller vidare en bestämmelse, att elev även i övrigt kan befrias av rektor från att delta i morgonsamling, om skäl föreligger härför.

Huvudgrunderna för den författningsmässiga regleringen av förevarande spörsmål fastställdes preliminärt vid behandlingen vid 1950 års riksdag av propositionen nr 70 med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling och bekräftades av 1951 års riksdag i samband med att propositionen nr 100 med förslag till religionsfrihetslag behandlades. De överväganden som då företogs ledde till slutsatsen att vissa trossamfunds medlemmar borde tillerkännas rätt till frikallelse för sina barn från de allmänna skolornas kristendomsundervisning. Det borde därvid ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, om trossamfund i sin

trosåskådning avvek så mycket från grunderna för kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna, att befrielse borde beviljas och samfundet erhålla rätt att sörja för religionsundervisning åt barn, som tillhörde samfundet. I samband därmed borde Kungl. Maj:t lämna erforderliga föreskrifter rörande religionsundervisningens innehåll och kontrollen därav. Mera komplicerad ansågs frågan vara om rätt till befrielse från kristendomsundervisning för barn utan konfession. Även dessa barn borde vara tillförsäkrade en undervisning om religion och religiösa förhållanden, som tillfredsställde kraven på orientering i nutidssamhället. Kravet på objektivitet i undervisningen hölls levande just genom att den var avsedd för barn från skilda läger och inte för en gallrad återstod. En tidig uppdelning av barnen i »hedningar» och »kristna» ansågs föga förenlig med enhetskolans idé. Därför kunde rätt till frikallelse från kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna inte medges barn, som inte tillhörde något trossamfund. Betänkligheter av detta slag behövde dock inte hindra, att ett barn, som inte tillhörde något trossamfund, på skriftlig framställning från den som hade att föra barnets talan erhöll befrielse från deltagande i morgonsamling, som föll utanför lektionsramen. Det erinrades om att morgonbönsbefrielser medgavs vid de flesta skolor av varierande orsaker i tämligen stor utsträckning; de frikallade utgjorde ingen ensartad grupp, något som var ägnat att minska betänkligheterna.

Skolberedningen har hänvisat till behandlingen av de förevarande frågorna vid 1950 och 1951 års riksdagar samt föreslagit, att de därvid godtagna principerna i sina huvuddrag intages i skollagen (6 § i beredningens förslag) och att den nu gällande författningsregleringen i övrigt med i huvudsak oförändrat innehåll införes i skolstadgan. Befrielse från morgonsamling torde härvid av beredningen ha avsetts skola omfatta endast morgonsamling med religiöst inslag.

Remissyttranden. Vad gäller spørsmålet om befrielse från skolans kristendomsundervisning anser *teologiska fakulteten i Lund*, att det skall direkt i lagen sägas ut att varje elev skall ha någon form av religionsundervisning. Såsom villkor för befrielse bör därför uppställas, att eleven verkligen åtnjuter motsvarande religionsundervisning inom samfund, som fått tillstånd att ombesörja undervisningen. Liknande synpunkt har framförts av styrelsen för *Kristendomslärares förening* och *Religionspedagogiska institutet*.

Länsskolnämnden i Västerbottens län finner bestämmelserna vara för snävt utformade för att garantera, att den enskildes samvete inte kränkes. Nämnden anser, att betydande svårigheter kan uppstå att ordna så att elever erhåller »motsvarande religionsundervisning» och syftet med bestämmelserna torde bli illusorisk för dem som inte är bosatta i landets största städer. Härtill kommer, påpekar nämnden, minoriteter som inte erhållit tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning. *Skolöverstyrelsen* anser att paragrafen måhända kan utformas annorlunda för att bättre tillgodose det i länsskolnämndens yttrande angivna syftet. Enär stadgandet synes motsvara statsmakternas stånd-

punktstagande, då frågan förhållandevis nyligen behandlades, anser sig överstyrelsen emellertid inte ha anledning att förorda ändring.

Folkpartiets ungdomsförbund finner det olyckligt, att den reguljära skolverksamheten innehåller moment, från vilka eleverna av trosskäl måste befrias. Beredningens förslag synes också innebära en antydning att beredningen själv inser, att kristendomsundervisningens objektivitet är svår att förverkliga med den föreslagna utformningen. Om en mera allsidig och objektiv undervisning kommer till stånd, synes det naturligt att alla elever deltar i den. Även *Sveriges elevers centralorganisation* anser det vara av vikt, att undervisningen är allsidig och objektiv, så att alla elever kan deltaga i den.

I fråga om befrielse från deltagande i morgonsamling finner *domkapitlet i Uppsala* det vara tvivelaktigt, om villkoren för frikallelse på förslaget sätt bör bestämmas i relation till frågan om medlemskap i svenska kyrkan. Det är knappast unikt, att företrädare för trossamfund, som fått tillstånd att ombesörja religionsundervisning, anmodas leda morgonsamling vid skola. Det blir då direkt orimligt, att elever som tillhör morgonsamlingens eget trossamfund skall vara befriade från att deltaga i denna samling under det att elever som tillhör svenska kyrkan har skyldighet att närvara. Orimlig blir också situationen, om en skolans tjänsteman, som är ansluten till trossamfund av ifrågavarande karaktär, i egenskap av kristendomslärare har att leda morgonsamling, från vilken hans egna trosfränder är befriade men vid vilken elever tillhörande svenska kyrkan har åliggande infinna sig. Också *Frikyrkliga samarbetskommittén* anser det vara principiellt felaktigt att bestämma villkoren för befrielse med utgångspunkt från status i förhållande till svenska kyrkan. Kommittén finner det inkonsekvent att elev, som tillhör t. ex. katolska kyrkan är frikallad under det att det står öppet för anhängare av samma kyrka att leda morgonsamlingar med religiöst inslag. Styrelsen för *Kristendomslärares förening* finner det omotiverat att elever som inte tillhör svenska kyrkan men annat kristet samfund inte skall vara skyldiga deltaga i morgonsamling eftersom morgonsamlingar i stor utsträckning ledes av frikyrkligt anslutna personer. Också *Sveriges förenade kristliga lärarförbund* vill på denna punkt dra den fulla konsekvensen av religionsfrihetslagens likställighet mellan svenska kyrkan och övriga trossamfund. *Högerns ungdomsförbund* anser att morgonsamlingarna bör ges ett sådant innehåll, att varje elev som tillhör ett kristet samfund kan deltaga.

Skolberedningens förslag att befrielse endast skall avse morgonsamling med religiöst inslag har föranlett en rätt livlig diskussion vid remissbehandlingen. Flera — ibland rätt åtskilda — synpunkter har kommit till uttryck. *Folkpartiets kvinnoförbund* finner formuleringen av stadgandet i förevarande avseende oklar och vill tolka bestämmelsen så, att morgonsamling alltid skulle vara religiöst knuten till statskyrkan, något som rimmar illa med vår religionsfrihet. *Domkapitlet i Uppsala* tar förslaget till utgångspunkt för ett konstaterande att beredningen förutsatt att morgonsamling med religiöst inslag alltjämt skall förekomma. *Domkapitlet* anser det angeläget att den hävdvunna, som andaktsstund

gestaltade morgonbönen även framdeles blir den normala inledningen till skoldagen. *Domkapitlet i Skara* finner det med hänsyn till den allmänna opinionen även utifrån religionsfrihetens principer naturligt, att morgonsamlingen i första hand ges en kristen karaktär. *Folkpartiets ungdomsförbund* och *Sveriges elevers centralorganisation* anser att fullt genomförd frivillighet är det enda rimliga, om samlingar av andaktskaraktär skall förekomma. Centralorganisationen hävdar vidare, att skolans samlingsstund bör utformas så att varje elev, oavsett religiös uppfattning, kan ta del av den och få behållning av den. Det är väsentligt att talare företrädande olika — inte bara religiösa — uppfattningar kan komma till tals. *Teologiska fakulteten i Lund* hävdar att, med tanke på att morgonsamlingen i princip har icke-konfessionell karaktär, finns knappast skäl att genom en särskild bestämmelse fastslå befrielse från religiös morgonsamling.

En viktig invändning mot den föreslagna avgränsningen är av praktisk art. Sålunda frågar sig *domkapitlet i Skara* vem som i förväg kan garantera att morgonsamlingen blir utan religiöst inslag — kristendomsläraryn kan väl leda den utan religiöst inslag medan å andra sidan en lekman kan ge den en religiös prägel. *Teologiska fakulteten i Lund* finner det både praktiskt och teoretiskt omöjligt att skilja morgonsamlingar med religiöst inslag från dem utan sådant inslag. *Sveriges skoldirektörsförening* önskar behålla den nuvarande lydelsen på grund av svårigheten att i förväg avgöra om morgonsamlingen skall ha religiöst inslag. Liknande synpunkter har vidare framförts av *Religionspedagogiska institutet* och styrelsen för *Kristendomslärarynns förening*. Också *Sveriges förrenade kristliga lärarförbund* understryker de praktiska bekymmer stadgandet kan medföra i tillämpningen.

Till följd av svårigheten att utforma stadgandet, så att olika krav och synpunkter blir tillgodosedda, har några remissinstanser funnit den bästa lösningen vara ett stadgande utan annat innehåll än »att elev må befrias från morgonsamlingen, då skäl äro därtill».

Departementschefen. Såsom framgått av den nu lämnade redogörelsen har frågan om elevs befrielse från skolans kristendomsundervisning och deltagande i morgonsamling behandlats ingående av statsmakterna vid 1950 och 1951 års riksdagar. Vad som då beslöts har kommit till uttryck i nu gällande bestämmelser i ämnet. Skolberedningen har inte tagit upp spörsmålen till närmare behandling utan endast uttalat, att de tidigare godtagna principerna borde i sina huvuddrag intagas i skollagen. I samband härmed har bestämmelserna redaktionellt förenklats samt i ett visst avseende gjorts innehållsmässigt mera konsekventa genom ett tillägg, att befrielsen från morgonsamling endast skall avse sådan med religiöst inslag.

Vid remissbehandlingen har framkommit åtskilliga synpunkter på hithörande problem. Speciellt intresse har det av beredningen föreslagna tillägget väckt hos flera remissinstanser.

De vid remissbehandlingen aktualiserade frågorna är självfallet av stor principiell betydelse. Utifrån skilda ideologiska utgångspunkter omfattas de av

många med ett starkt intresse samt väcker ofta en livlig debatt, då de förs fram. Ett ställningstagande till de olika problem, som är förknippade med dessa frågor, förutsätter emellertid ingående och väl nyanserade förarbeten. Sådana förelåg, då statsmakterna senast behandlade frågorna. Skolberedningen har ansett sig inte böra ånyo upptaga dem till behandling. Jag biträder denna uppfattning och är således inte beredd att i förevarande sammanhang taga upp ämnet till ett förnyat bedömande. Jag vill endast understryka det förhållandet, att då statsmakterna år 1950 behandlade hithörande spörsmål, skedde det just i samband med att riktlinjer drogs upp för det framtida skolväsendet.

I fråga om elevs befrielse från deltagande i morgonsamling har det av skolberedningen gjorda tillägget tagits till intäkt för skilda tolkningar av stadgandets innebörd. Det av beredningen föreslagna stadgandet avser givetvis inte att ge uttryck åt vilken karaktär morgonsamlingen regelmässigt skall ges. I annat sammanhang har jag starkt betonat kristendomsundervisningens objektiva karaktär. Självfallet bör en liknande objektivitet komma till uttryck vid planläggningen av skolans morgonsamlingar. I den mån morgonsamlingarna därvid avses få ett religiöst inslag, skall vissa elever — vars religiösa uppfattning förutsätts i väsentlig mån avvika från vad som vanligen kommer till uttryck i de religiösa inslagen — befrias från deltagandet. Denna innebörd står i överensstämmelse med statsmakternas tidigare beslut och någon saklig ändring har således inte varit avsedd. Jag vill därför förorda, att det av beredningen föreslagna tillägget införlivas med ifrågavarande bestämmelser. Med anledning av de invändningar av praktisk natur, som gjorts mot den av skolberedningen föreslagna lydelsen, vill jag framhålla att rektor, om det av organisatoriska skäl skulle möta svårighet att ge befrielsen den avsedda begränsningen, kan begagna den befogenhet han har att vidga befrielsen i den omfattning som är lämplig.

28 §.

För undervisningen vid skolor under skolstyrelsens förvaltning utgår numera inte några avgifter utom såvitt gäller yrkesskolorna. I yrkesskolas reglemente kan sålunda intagas bestämmelser om sådana avgifter; dock må avgift inte uttagas av skolpliktiga elever.

Skolberedningen har i sitt förslag, 7 §, upptagit en regel för samtliga skolor av innebörd att avgift för undervisningen inte må uttagas av elev eller dennes föräldrar. Med avgift förstås i förevarande sammanhang både inträdes- och terminsavgifter. Beredningens förslag innebär alltså för yrkesskolornas del, att avgifter helt slopas. Som motiv härför anför beredningen, att de nu utgående avgifterna som regel är låga och utan större betydelse för kommunernas ekonomi och att det därför ej torde möta större betänkligheter att avveckla dem.

Skolöverstyrelsen anser beredningens förslag ge uttryck åt en riktig princip i vart fall såvitt avser sådan undervisning vid yrkesskolorna, som sker i yrkesutbildande syfte. En annan uppfattning framföres av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, som uttalar, att avgifterna för deltidskurser bör bibehållas såsom

ett medel att animera eleverna att fullfölja studierna och att begränsa deltagarna till de verkligt intresserade. Vad angår heltidskurser anser överstyrelsen det framlagda förslaget kräva ytterligare utredning.

Under hänvisning till att avgifter av inte oväsentlig betydelse för närvarande uttages av vuxna elever vid yrkesundervisningsanstalterna framhåller *länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* som sin mening, att sådana avgifter bör kunna få uttagas även framdeles.

Departementschefen. Det system med avgifter, som tidigare funnits vid många av de under skolstyrelserna inordnade skolorna har under den fortskridande reformverksamheten på skolväsendets område successivt avvecklats. Jag finner det rent principiellt vara ett angeläget önskemål att nu i samband med skolreformen avveckla den sista resten av detta system. Jag vill därför tillstyrka att principen om avgiftsfrihet för samtliga de ifrågavarande skolorna fastslås i skollagen. Vid tillämpningen av denna princip uppkommer såsom framgått av remissbehandlingen för yrkesskolornas del spörsmålet i vad mån undantag härifrån bör göras. Enligt min mening bör självfallet som princip gälla, att avgift inte skall uttagas för undervisning vid yrkesskola av barn och ungdom i den reguljära skol- eller utbildningsåldern. Då emellertid, såsom jag anført i årets statsverksproposition (8 ht., s. 258 f.), klarare linjer måste skapas rörande avgränsningen av undervisningen i rent yrkesutbildande syfte vill jag, under hänvisning jämväl till vad jag i terminsavgiftsfrågan anført i propositionen nr 54, s. 572 f., förorda, att Kungl. Maj:t får befogenhet att meddela särskilda föreskrifter om undantag från principen om avgiftsfrihet. En bestämmelse härom har intagits i 29 § i departementsförslaget.

29 §.

I 3 § i *skolberedningens förslag* fastslås rätten i princip för barn och ungdom, som är bosatta i riket, att få tillgång till undervisning i de påbyggnadsskolor till grundskolan, vilka normalt skall stå under skolstyrelsens förvaltning. För att vinna inträde i dessa skolor förutsättes att inträdessökande fyller föreskrivna inträdesfordringar och att plats finnes tillgänglig, varom en erinran intagits i förslaget. Vad angår inträdesfordringarna föreslår beredningen den föreskriften att dessa får betingas endast av utbildningens syfte och alltså inte av andra omständigheter, såsom tillhörighet till ras, konfession eller ideologi.

Av *överstyrelsen för yrkesutbildning* ifrågasättes om inte den förevarande bestämmelsen bör utsträckas att omfatta även äldre personer än dem som kan hänföras under begreppet barn och ungdom; överstyrelsen hänvisar bl. a. till att de till de tekniska gymnasierna knutna tvååriga speciallinjerna är avsedda främst för personer, som någon tid verkat ute i det praktiska livet och först vid mogenare ålder känner behov av bättre teknisk utbildning. Liknande synpunkter framföres av *länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län*, som anför att vuxenutbildningen är en integrerande del av yrkesskolväsendet och tenderar att öka i betydelse.

Departementschefen. I likhet med skolberedningen anser jag principen om rätt till undervisning utöver vad grundskolan bjuder böra inskrivas i skollagen, och jag vill därför ansluta mig till vad beredningen föreslagit på denna punkt. Självfallet kan såsom beredningen funnit denna rätt inte få vara ovillkorlig. När det gäller vissa påbyggnader till grundskolan måste för tillgången till utbildningen krävas att de utbildningssökande verkligen har förutsättningar att tillgodogöra sig denna. För de olika skolformer som här avses måste därför i likhet med vad nu gäller i åtskilliga fall uppställas vissa härav betingade minimikrav på elevernas kunskapsstandard. De utbildningssökandes möjligheter till utbildning måste också ofrånkomligen påverkas av samhällets resurser på området och behovet av utbildad arbetskraft inom olika sektorer av samhällslivet.

Då bestämmelserna i skollagen, särskilt i vad de avser förhållandet mellan den enskilde och skolan, torde böra företrädesvis ha till ändamål att ge normer för barnens och ungdomens undervisning och utbildning, kan jag inte biträda förslaget om en utvidgning av förevarande paragraf till att avse även vuxenutbildningen.

Genom en föreskrift i denna paragraf göres bestämmelserna i 26, 27 och 28 §§ i departementsförslaget tillämpliga även på här avsedda skolformer; dock att tillämpningen av 28 § om avgiftsfri undervisning för yrkesskolornas del ges den begränsning som följer av vad jag förordat vid behandlingen av 28 §.

6 kap. Om skolplikt m. m.

Bestämmelserna i detta kapitel, 30—39 §§ i departementsförslaget och 10—19 §§ i skolberedningens förslag, har till sina huvudsakliga delar behandlats i den allmänna motiveringen till lagförslaget, och jag skall därför i det följande till vissa av dessa paragrafer endast foga några detaljanmärkingar.

30 §.

Enligt förevarande stadgande, som motsvarar delar av 10 § samt 11 § första stycket i skolberedningens förslag, omfattar skolplikten liksom hittills alla barn, som är bosatta i riket, oavsett om de är svenska eller utländska medborgare eller statslösa. Genom att skolplikten anknytes till bosättningen blir det möjligt att via folkbokföringen få upplysningar om barnen. Vid tolkningen av begreppet bosättning bör samma praxis följas som vid tillämpningen av folkbokföringsförordningen. Ofta torde skolplikt av rent praktiska skäl kunna utkrävas endast av barn, som är kyrkobokförda i riket, men det bör om möjligt också tillses, att även barn som rätteligen skolat kyrkobokföras men som av någon anledning inte blivit det, exempelvis barn till vissa zigenare, fullgör skolplikt. Utlänningar tillhörande främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning så ock deras utländska familjemed-

lemmar och utländska tjänare skall inte kyrkobokföras här i riket. Att skolplikt inte kan utkrävas av barn, hänförliga till denna kategori, har inte ansetts behöva särskilt anges.

31 §.

I denna paragraf, svarande mot vissa delar av 10 § i skolberedningens förslag, fastslås skolpliktens innebörd att i princip innebära åliggande att deltaga i undervisningen i grundskolan. Hit hänföres även sådan särskild undervisning, som kommun anordnar för dem som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller annan liknande omständighet inte kan deltaga i vanligt skolarbete.

32 §.

I förevarande paragraf, som motsvarar 12 § i skolberedningens förslag, regleras i vad mån skolgångens början för vissa barn med hänsyn till skolmognaden må avvika från vad i allmänhet skall gälla. Det bör i detta sammanhang uppmärksammas att skolgångens början för vissa barn av helt andra skäl kan komma att förskjutas ett år. Jag tänker härvid på de s. k. B3-skolorna, vid vilka intagning sker endast vartannat år på jämna årtal. En erinran härom synes böra intagas i lagtexten.

33 §.

Det i förevarande paragraf upptagna stadgandet om att skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan enligt bestämmelser, som utfärdas av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer får sin betydelse även för hur skolgången för samebarnen skall fullgöras. Enligt vad som föreslagits i särskild proposition (nr 51) till innevarande års riksdag skall det statliga nomadskolväsendet bibehållas men till sin inre organisation anpassas efter grundskolan. Förslaget innebär bl. a. att samebarnen skall äga efter fritt val fullgöra sin skolplikt i grundskola eller nomadskola. I händelse av riksdagens bifall till nämnda förslag torde Kungl. Maj:t med stöd av det i förevarande stadgande givna bemyndigandet kunna utfärda erforderliga bestämmelser rörande rätten att fullgöra skolgång i nomadskola.

35 §.

Ifrågavarande bestämmelser om befrielse från skolgång för dem som i hemmet eller annorstädes beredes enskild undervisning, som väsentligen motsvarar grundskolans är i sak överensstämmande med nuvarande regel i 16 § folkskolestadgan och 15 § i skolberedningens förslag.

Vid anmälan för 1958 års A-riksdag av reglerna om skolplikt (prop. 1958:93 s. 32 f.) framhöll departementschefen, att föreskriften om att den enskilda undervisningen skulle väsentligen motsvara den obligatoriska skolans inte finge tolkas rigoröst. Samtidigt underströks att anspråk på att barnet skall bibringas mot skolundervisningen svarande färdigheter i övningsämnen såsom gymnastik och slöjd inte gärna kunde ställas. Vad sålunda anförts torde alltfört böra äga giltighet.

36 §.

Enligt bestämmelserna i första stycket av denna paragraf, vilket motsvarar 18 § 1 och 2 mom. folkskolestadgan och 16 § i skolberedningens förslag, anses skolplikt fullgjord, då elev tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola, som avses i 33 §, eller då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper. Vad som skall krävas för att genomgången av skolan skall anses tillfredsställande torde få närmare regleras i skolstadgan.

Såsom ett andra stycke i denna paragraf har upptagits bestämmelsen i 11 § andra stycket i skolberedningens förslag rörande befrielse från sista skolåret.

39 §.

Förevarande bestämmelser om tvångsmedel mot försumlighet att fullgöra skolplikt i grundskolan motsvarar 24 § i folkskolestadgan och 19 § i skolberedningens förslag.

Av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasättes om inte utdömande av vite, som förelagts av länskolnämnden, med hänsyn till rättssäkerhetsintresset bör ankomma på domstol. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anser mindre rationellt att i sådana fall, då tillgångar uppenbarligen saknas, använda vitesföreläggande och därmed framtvinga proceduren med undersökning om tillgångar finns för betalning av vitet. Föreläggandet borde därför enligt länsstyrelsens mening — därest man inte anser sig kunna gå direkt på polishämtning — i dylika fall kunna ges det äventyret att sådan hämtning eljest sker.

Departementschefen. Jag vill erinra om att jag, i samband med att principerna för skolpliktens reglering underställdes 1958 års A-riksdag (prop. nr 93), anförde som min mening att vitesföreläggande och utdömande av vitet som regel skulle föregå beslut om hämtning med biträde av polis. Först om sådant föreläggande och utdömande visat sig verkningslöst, eller om eljest synnerliga skäl förelåg, borde som en nödfallsutväg polishämtning kunna ske. Beslutanderätten i fråga om samtliga föreliggande möjligheter till tvångsåtgärder lades på länskolnämnden, således även utdömande av vite. Dessa grunder för tvångsmedelsanvändningen synes mig fortfarande böra gälla. Om såsom en av remissinstanserna föreslagit utdömandet av vite skulle anförtros domstol, kommer handläggningen av ärendena ofrånkomligen att bli avsevärt fördröjd, kanske till stor nackdel för barnen, som under tiden inte får tillgång till den undervisning de behöver. Till den ordning som i detta hänseende nu gäller för skolväsendet, nämligen att vitesföreläggande är subsidiärt kombinerat med polishandräckning, torde någon fullt jämförbar motsvarighet inte finnas på andra områden. Med hänsyn till att speciella behov av en snabb handläggning här är uppenbart framträdande vill jag förorda, att den redan nu gällande avvikelser från vad som från principiell synpunkt ofta måste vara lämpligast bibehålles för skolans del. De nu anförda synpunkterna talar givetvis också mot en omkonstruktion av föreläggandet, och jag kan därför ej heller biträda det framförda förslaget härom. Däremot vill

jag, med hänsyn till att något behov härav knappast torde föreligga, föreslå slopande av den hittills föreliggande möjligheten att rikta vitesföreläggande mot den som har den faktiska vårdnaden om barnet.

Liksom hittills bör gälla att de i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna skall äga tillämpning endast beträffande den vanliga undervisningen i den obligatoriska skolan och alltså inte i fråga om den särskilda undervisningen för barn, som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller annan liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete. En bestämmelse härom torde erfordras, eftersom undervisningen av sjuka barn enligt förslaget inbegripes i grundskolan.

Närmare föreskrifter om skyldighet för skolstyrelsen att till länskolnämnden för åtgärd anmäla ifrågasatt tillämpning av tvångsmedel torde få upptagas i skolstadgan.

7 kap. Om elevområden m. m.

De i detta kapitel upptagna bestämmelserna, vilka motsvarar 20—25 §§ samt 33 och 34 §§ i skolberedningens förslag har jag i väsentliga delar redan berört i den allmänna motiveringen. Här återstår att beröra några detaljspörsmål, berörande vissa av bestämmelserna i departementsförslaget.

40 §.

I denna paragraf, som motsvarar 20 § i skolberedningens förslag, fastslås principen om att elevområde skall finnas för varje skola i kommunen. Särskilt elevområde må även fastställas för del av skola. Med skola avses här, liksom i lagen i övrigt, skolform, exempelvis grundskola eller gymnasium, och inte de olika särskilda skolenheter eller skolanläggningar, varav skolform kan bestå. En sådan del av skolform, för vilken särskilt elevområde må fastställas, är ej heller det samma som skolenhet eller skolanläggning utan åsyftar den uppdelning av skolformen som sker i exempelvis stadier eller linjer.

41 och 42 §§.

I dessa paragrafer, vilka motsvarar 21 och 22 §§ i skolberedningens förslag, regleras i vilken ordning den kommunala samverkan i form av elevområden skall beslutas av myndighet.

Gällande bestämmelser. Beslut om kommunal samverkan i den formen att viss kommun skall för undervisning mottaga barn från annan kommun eller eljest handha uppgift för annan kommuns räkning eller att kommuner skall samverka i kommunalförbundets form meddelas enligt 2 § 2 mom. skolstyrelselagen av länskolnämnden. Även i fråga om samverkan som kommer till stånd efter kommunernas egna överenskommelser ankommer det på länskolnämnden att besluta i och med att länskolnämnden enligt allmänna skolstadgan har att för skolväsendet i kommunen fastställa organisationsplan, vari skall angivas i vad mån samverkan mellan kommuner skall äga rum.

Berör fråga om samverkan kommuner i två eller flera län och kan länskolnämnderna inte enas eller berör dylik fråga Stockholms stad, skall jämlikt 2 § 3 mom. skolstyrelselagen frågan hänskjutas till Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, till skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning.

Skolberedningens förslag innebär att befogenheten att besluta om elevområden tillägges länskolnämnden eller, om kommuner i flera län beröres, länskolnämnderna gemensamt; dock skall liksom hittills, om frågan berör Stockholms stad eller om länskolnämnderna inte kan enas, ärendet hänskjutas till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts befogenhet att delegera sin beslutanderätt i dylika ärenden föreslås vidgad till att avse den myndighet Kungl. Maj:t förordnar. Utöver de nu angivna undantagsfallen innefattar förslaget en generell möjlighet för Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar att besluta om elevområde.

Såsom motivering till sistnämnda regel anför beredningen, att en viss central översyn över skolplaneringen för närvarande kan ske i samband med prövningen av tillstånd till skolors upprättande och av statsbidrag till skolbyggnader. Behov av ökade möjligheter till en sådan översyn har dock framträtt, och en central planering kan komma att visa sig erforderlig i fråga om vissa skolformer. Som exempel på sådana anger beredningen gymnasier, yrkesskolor och grundskolans högstadium. Under alla förhållanden anser beredningen lämpligt att denna fråga regleras genom direkt föreskrift i lag.

Remissyttranden. Förslaget om en starkare centralisering av beslutanderätten i fråga om samverkan utsättes för kritik av några remissinstanser. Sålunda anser *länsstyrelsen i Stockholms län* att prövningen av dessa frågor bör förbehållas länskolnämnden, då eljest nämndens möjligheter att effektivt fungera som ett regionalt skolplanerande organ blir illusoriska. Liknande synpunkter framhålls av *länskolnämnden i Stockholms län* samt av *länskolnämnden i Värmlands län*, som framhåller att skolplaneringen bör handhas av den myndighet, som besitter den största lokalkännedomen, och att det är tillfyllest med rådgivande verksamhet på det centrala planet.

Att beslut av länskolnämnden om elevområde skall föregås av överläggningar med kommunerna anser *länsstyrelsen i Örebro län* inte vara genomförbart, då kommunens beslutande organ inte kan föra förhandlingar med länskolnämnden. Innan fullmäktige yttrar sig, bör däremot lämpligen överläggningar äga rum mellan nämnden och skolstyrelserna i kommunerna. Länsstyrelsen framhåller slutligen, att skyldighet att inhämta kommunernas yttranden bör föreskrivas jämväl för det fall, då beslutanderätten utövas av Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd annan myndighet än länskolnämnd.

Departementschefen. Arbetet med skolplaneringen i samband med grundskolans genomförande kommer framdeles att vara en av länskolnämndernas viktigaste uppgifter. Någon mera väsentlig inskränkning av nämndernas befogenheter på detta område torde ej heller ha åsyftats av skolberedningen. Beredningens förslag är avsett att huvudsakligen tillgodose ett önskemål att ge möj-

lighet att undanröja vissa olägenheter av främst praktiskt administrativ art. För vissa slag av skolor, exempelvis tekniska gymnasier, handelsgymnasier och yrkesskolor, eller i varje fall för vissa linjer eller grenar av denna utbildning kan elevområdena någon gång förväntas bli av den storleken, att flera än två länskolnämnder måste tillsammans fungera gemensamt såsom beslutande organ. Med hänsyn till den otymplighet som vidlåder ett sådant förfarande och då dessutom vid prövningen av dessa fall en möjlighet till vidare överblick är önskvärd synes det lämpligare att beslut fattas på centralt plan. Då vidare grundskolans uppbyggnad under det kommande decenniet kommer att kräva en god samordning av prövningen av de olika härmed sammanhängande frågorna, såsom skolorganisationens utformning och lösandet av bygnadsfrågorna, kan det för att detta intresse skall bli tillgodosett vara önskvärt att ha möjligheten öppen att centralt pröva hela frågekomplexet. Det kan knappast nu förutses i vilken omfattning en dylik central prövning kan bli nödvändig. Som princip bör emellertid enligt min mening gälla att denna möjlighet inte bör begagnas annat än om påtagliga skäl föreligger därtill. Med hänvisning till vad nu anförts vill jag alltså förorda beredningens förslag härutinnan.

I anledning av vad som anförts vid remissbehandlingen rörande proceduren vid länskolnämndens handläggning vill jag föreslå det förtydligandet att yttrande av kommunen alltid skall inhämtas. Såsom framhållits bör självfallet handläggningen i erforderlig utsträckning innefatta överläggningar med representanter för kommunerna.

43—45 §§.

I dessa paragrafer, vilka motsvarar 24 och 25 §§ i skolberedningens förslag, ges regler för elevområdessystemets funktion dels såsom ett medel att bestämma i vilka skolor barnen äger göra anspråk att få gå och, vad avser grundskolan, är skyldiga att fullgöra skolgång, dels ock att vara grundval för regleringen av kommunernas samverkan. I den allmänna motiveringen har jag berört dessa regler i huvuddrag. Jag skall i förevarande sammanhang upptaga några detaljspörsmål till behandling.

Såvitt gäller grundskolan ansluter de nya reglerna i sak i allt väsentligt till de nuvarande bestämmelserna i 11 § första och andra styckena folkskolestadgan. För vissa andra skolformer finns för närvarande bestämmelser av motsvarande karaktär i §§ 44 och 45 läroverksstadgan, 28 § 1 och 3 mom. stadgan för högre kommunala skolor samt 3 och 8 §§ yrkesskolstadgan.

Skolberedningens förslag. Enligt 24 § i beredningens förslag skall i grundskolan mottagas de barn, som är kyrkobokförda inom skolans elevområde eller som eljest under vissa angivna förutsättningar vistas inom elevområdet utan att vara kyrkobokförda där. Dessa barn kan sägas tillhöra elevområdet. Bland de fall, där vistelse skall föranleda elevområdestillhörighet, må här nämnas, att barnet är intaget i barnhem eller liknande anstalt inom elevområdet eller inackorderats eller eljest för längre tid vistas i enskilt hem därstädes och undervisningen inte

ombesörjes av annan eller att eljest med hänsyn till barnets bästa särskilda skäl är att barnet mottages för undervisning. Därjämte föreslår beredningen en saklig nyhet, innebärande att barn, som inte tillhör grundskolans elevområde, ändock skall mottagas i denna, om det föreligger särskilda skäl därtill. I sistnämnda avseende åsyftar beredningen sådana undantagsfall, då barnet med hänsyn till ett särskilt behov av specialundervisning eller på grund av att konflikt uppkommit mellan skolan och föräldrarna inte lämpligen bör gå i den skola han tillhör. Är då avståndet till skola i annat elevområde inte alltför långt, bör den skolan vara skyldig mottaga barnet.

Vad angår andra skolor än grundskolan konstitueras elevområdestillhörigheten enligt beredningens förslag av att eleven är kyrkobokförd inom elevområdet. I sådan skola skall i första hand mottagas de behöriga inträdessökande, som tillhör elevområdet. Samma företrädesrätt till intagning tillerkännes dem, för vilka skolan på grund av särskilda omständigheter är den lämpligaste. Som exempel på tillämpning av sistnämnda regel anger beredningen den situationen, då elev på grund av exempelvis sjukdom i hemmet eller söndring i föräldrarnas äktenskap måste vistas hos anförvant på annan ort. Vidare anser beredningen regeln kunna komma i tillämpning för andra enstaka fall, då elev bor nära elevområdets gräns och har bättre resmöjligheter till en skola utanför elevområdet eller då allvarlig konflikt uppkommit mellan å ena sidan föräldrarna och eleven och å andra sidan skolan. Slutligen bör enligt beredningen den regeln gälla, att i de skolor som här avses skall efter de företrädesberättigade mottagas övriga behöriga inträdessökande, dock inte den, som äger företrädesrätt till intagning i annan skola av samma slag, om plats kan beredas honom där.

Remissyttranden. De regler skolberedningen föreslagit för att ge möjlighet till lösning av konfliktssituationer mellan elevs hem och skolan tillstyrkes av *Målsmännens riksförbund*. I anslutning till nämnda bestämmelser, såvitt gäller grundskolan, framhåller *Sveriges skolledarförbund* nödvändigheten av att i lagtexten utsäges vilken skolstyrelse som skall avgöra frågan om barnets överflyttning.

Länsskolnämnden i Stockholms län anser att regeln om att vistelse inom elevområde för grundskola skall medföra elevområdestillhörighet kan leda till icke önskvärda konsekvenser i sådana fall, då en anstalt, exempelvis skolhem, inrättas i skolkommunen av annan än denna för inackordering av andra barn än skolkommunens eller då stadsbarn på barnavårdsmyndigheters eller läkares tillrådan inackorderas på landsbygden. Då dessa barn vistas i skolkommunen på sätt angives i beredningens förslag, blir kommunen skyldig att utan ersättning mottaga dem i sina skolor och kanske t. o. m. på egen bekostnad tillse att de får undervisning i skola i en tredje kommun. I anslutning till det här berörda spørsmålet ifrågasätter *skolöverstyrelsen*, om inte förhållanden av det antydda slaget bör uteslutas från att medföra ersättningsrätt för skolkommunen.

Departementschefen. Den detaljutformning av elevområdesreglerna skolberedningen föreslagit synes mig vara ett godtagbart instrument för att åstadkomma

en ändamålsenlig och rättvis fördelning av elever på olika skolor. Principerna för denna reglering ansluter också i stora drag till den ordning som hittills gällt. Med instämmande i beredningens motivering vill jag därför ge min anslutning till förslaget, och jag har med endast vissa redaktionella jämkningar upptagit detsamma i departementsförslaget. I anledning av det vid remissbehandlingen gjorda påpekandet i anslutning till bestämmelserna om att vistelse i vissa fall konstituerar elevområdestillhörighet kan jag framhålla, att samma regel gäller redan enligt nuvarande ordning. De ifrågavarande bestämmelserna får emellertid inte förstås så att man skall kunna, utan att i reguljär ordning åvägabringa interkommunal samverkan, placera barn på anstalt i andra kommuner i direkt syfte att där skaffa dem skolundervisning.

46 och 47 §§.

Dessa paragrafer, vilka motsvara 33 och 34 §§ i skolberedningens förslag, har av mig berörts i den allmänna motiveringen.

Vad angår bestämmelsen i 47 § om bildande av kommunalförbund har i enlighet med beredningens förslag utslutits de i 2 § 2 mom. skolstyrelselagen införda föreskrifterna om förbud i vissa fall att utan länskolnämndens medgivande företaga ändringar i förbundets sammansättning och i förbundsordningen.

8 kap. Om kommunens skyldigheter

48 §.

I denna paragraf, som motsvarar delar av 27 och 30 §§ samt 28 § i skolberedningens förslag, fastslås kommunernas åliggande att anordna grundskola av den omfattning, som är erforderlig för mottagande av barn enligt vad i 44 § sägs. Ett motsvarande stadgande i fråga om den nuvarande obligatoriska skolan finns i 208 § första stycket folkskolestadgan. Påpekas bör att med den utformning departementsförslaget erhållit kommunernas åliggande omfattar jämväl anordnande av särskild undervisning för barn, som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete. Närmare föreskrifter rörande anordnandet av och formerna för denna undervisning torde få intagas i skolstadgan på grundval av de principer, som fastslagits av 1961 års riksdag (Prop. 116, SU 120, Rskr 303).

Kommunernas skyldighet att anordna grundskola får sitt närmare innehåll genom de bestämmelser rörande skolans utformning som avses bli införda i skolstadgan på grundval av de beslut riksdagen kommer att fatta i anledning av propositionen nr 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. I detta sammanhang bör anmärkas, att någon ändring i förhållande till vad nu gäller beträffande den obligatoriska skolan inte ifrågasättes beträffande åliggandet att för skolans behov tillhandahålla mark och lokaler samt inredning, inventarier, möbler och undervisningsmateriel.

Enligt nuvarande bestämmelser i 208 § folkskolestadgan gäller, att kommun bör anordna skolbibliotek. För sådant bibliotek utgår statsbidrag ur ett särskilt anslag. Skolberedningens förslag (30 §) innebär skyldighet för kommunerna att svara för att skolan får bibliotek. Enligt beredningens uppfattning har biblioteken en så central ställning i dagens skola, att en sådan skyldighet bör ingå som ett normalt led i kommunens åligganden i fråga om tillhandahållande av det som erfordras för en tidsenlig undervisning.

Skolberedningens nyssnämnda förslag biträdes av *Svenska stadsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund* under betonande av att samordning av folkbibliotek och skolbibliotek skall kunna ske, där så finnes lämpligt.

Enligt min mening är det uttryck för en riktig princip att frågan om skolbiblioteken löses på sätt skolberedningen nu föreslår. Jag vill erinra om att jag i annat sammanhang förordat en avlösning av det särskilda skolbiblioteksbidraget till grundskolan. Den utformning beredningen givit sitt förslag i syfte att hålla möjligheten till en samordning av folkbibliotek och skolbibliotek vill jag även biträda. De nu ifrågavarande bestämmelserna anser jag vara av den art att de, liksom övriga regler om hur grundskolan skall vara organiserad och utrustad, bör enligt de principer för regleringen som jag angivit i den allmänna motiveringen kunna inflyta i skolstadgan. Detsamma torde böra gälla de av beredningen i 31 och 32 §§ i förslaget upptagna bestämmelsen om tillhandahållande av materiel m. m. åt eleverna.

49 §.

I förevarande paragraf, som motsvarar delar av 29 § samt 30 § i skolberedningens förslag, har endast upptagits den bestämmelsen att kommun, som anordnat kommunal skola, som sägs i 2 § b), skall svara för de kostnader för skolan, som inte täckas av andra medel. Vad beredningen i övrigt föreslagit att ingå i denna paragraf bör av samma skäl, som anförts under 48 § beträffande vissa skyldigheter för kommunerna, inflyta i skolstadgan.

50 §.

För de statliga skolor under skolstyrelsens förvaltning, som finns i kommunen, skall denna enligt förevarande stadgande hålla mark, lokaler och inventarier. Dessa bestämmelser har sin motsvarighet i 29 § i skolberedningens förslag och överensstämmer, såvitt gäller statligt allmänt gymnasium, med den nu gällande ordningen (§ 199 mom. 1 läroverksstadgan). För de högre tekniska läroverken, som enligt vad jag tidigare förordat skall ställas under skolstyrelsens förvaltning, gäller för närvarande på grund av särskilda åtaganden från vederbörande kommuners sida motsvarande skyldigheter. I övrigt har i paragrafen intagits en erinran om att kommunen enligt särskilda bestämmelser har att bestrida kostnader för och ombesörja förvaltningen av dessa skolor.

9 kap. Särskilda bestämmelser

51 §.

Denna paragraf, som motsvarar 57 § i skolberedningens förslag, upptager en bestämmelse, som ger möjlighet för myndigheterna att ingripa i händelse av att missförhållanden råder i skola, som eljest inte står under offentlig myndighets insyn.

Skolberedningens förslag avser sådan skola, som mottager elever under 21 års ålder och för vilken inte meddelats särskilda föreskrifter om inspektion av offentlig myndighet. Om särskilda skäl föreligger, skall den centrala statsmyndighet, vars arbetsområde skolan närmast tillhör, äga förrätta inspektion av skolan. Finnes därvid att skolan inte drives på tillfredsställande sätt eller eljest är uppenbart olämplig, och vinnes inte rättelse genom hänvändelse till skolans ledning, skall myndigheten göra anmälan till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t skall enligt förslaget äga förbjuda verksamhetens drivande och fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig förbudet till efterrättelse.

Som motivering för detta förslag anför skolberedningen, att det för närvarande finns mycket små möjligheter att ingripa mot olämpliga privata skolor, vari intages äldre elever. Det allmänna har numera ett större mått av ansvar för ungdomens utbildning och bör då också ha befogenhet att ingripa mot skolor, som meddelar direkt olämplig uppfostran och utbildning. Stadgandet är avsett för sådana fall, då uppenbara missförhållanden framkommer, och kan också få betydelse, i fall en skola bland ungdomen driver ren propaganda för eller emot främmande makt.

Skolberedningens förslag har inte föranlett någon erinran vid remissbehandlingen och det godtages uttryckligen av *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*. Den sistnämnda överstyrelsen framhåller som angeläget, att denna fråga löses.

Departementschefen. Enligt min mening är det med hänsyn till ungdomens intressen angeläget att samhället i förevarande avseende får möjlighet att bereda ett skydd mot vissa former av verksamhet, som bedrivs under namn av att erbjuda undervisning och utbildning. Fall har inte saknats som varit av den art att ingripande skulle ha tett sig motiverat. Jag vill därför nu förorda sådana regler att offentlig myndighet i vissa särskilt anmärkningsvärda fall får möjlighet till ingripande mot dylik verksamhet. Denna befogenhet, som enligt min mening lämpligen bör anförtros central statsmyndighet på ifrågavarande verksamhetsområde, skall omfatta inspektion av skolan samt möjlighet att förbjuda fortsatt verksamhet, därest inte rättelse kan ernås genom föreställningar hos skolans ledning.

52 §.

I denna paragraf upptages i överensstämmelse med skolberedningens förslag (56 §) en bestämmelse av innebörd att elevhem, som är knutet till skola under tillsyn av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning, skall stå

under inseende av samma överstyrelse. Här avses inte sådana skolor, varå lagen generellt är tillämplig, ty tillsynsbefogenheten beträffande dessa skolors elevhem följer av andra stadganden i lagen.

Elevhem som på detta sätt underkastas tillsyn av central skolmyndighet kommer till följd av föreskriften i 55 § första stycket barnavårdslagen inte att anses som barnavårdsanstalter och följaktligen inte heller hänföras under de barnavårdande myndigheternas tillsynsbefogenhet.

53 §.

I överensstämmelse med vad skolberedningen föreslagit i 58 § av förslaget till skollag har i första stycket av förevarande paragraf upptagits bestämmelser om självförvaltningsbesvär i de hänseenden, varom skolstyrelsen jämlikt 10 § första och andra styckena har att besluta. I lagen har inte reglerats vem som har att besluta om uttagande av elev till specialundervisning utan endast fastslagits att detta skall ske genom skolans försorg. Med hänsyn till att närmare bestämmelser om ordningen för utövandet av denna beslutanderätt kommer att införas i skolstadgan bör även besvärsgregeln få sin plats där.

Andra och tredje styckena av förevarande paragraf har oförändrade överförts från 19 § skolstyrelselagen.

54 §.

Denna paragraf, som motsvarar 59 § i skolberedningens förslag, upptager en hänvisning till vad som är särskilt stadgat i fråga om besvär över beslut av länskolnämnden och överstyrelserna.

55 §.

Förevarande bestämmelse om befogenhet för Konungen att utfärda tillämpningsföreskrifter till lagen överensstämmer med 60 § i skolberedningens förslag och 20 § skolstyrelselagen.

Övergångsbestämmelser

Då grundskolans genomförande och avvecklingen av de skolformer som skall upphöra kommer att, enligt de principer som föreslagits i propositionen nr 54, för de olika kommunernas del äga rum successivt under en övergångsperiod, måste i övergångsbestämmelserna till skollagen upptagas, utom vissa regler beträffande övergången till grundskola, föreskrifter rörande förhållandena under övergångstiden.

56 §.

Skollagen föreslås i denna paragraf, som motsvarar 61 § i skolberedningens förslag, träda i kraft den 1 juli 1962 och samtidigt upphäves skolstyrelselagen. Vissa bestämmelser i lagen avser frågor, vilka nu regleras i folkskolestadgan eller under skolväsendet berörande stadgor. Dessa författningar kommer att i sin

helhet upphävas i samband med den nya skolstadgans tillkomst och det har därför inte ansetts erforderligt att i förevarande sammanhang meddela bestämmelser om upphävandet.

57 §.

De kommuner som före lagens ikraftträdande med Kungl. Maj:ts medgivande påbörjat försöksverksamhet med nioårig enhetsskola skall enligt förevarande paragraf, som överensstämmer med 62 § i skolberedningens förslag, fr. o. m. ikraftträdandet ersätta försöksverksamheten med grundskola.

58 §.

För de kommuner vilka vid ikraftträdandet inte bedriver försöksverksamhet skall enligt förevarande paragraf övergå till grundskola senast med ingången av läsåret 1968/69. Övergången sker på samma sätt som hittills i regel tillämpats vid övergång till försöksskola med början i årskurserna 1—5 och utbygges med en årskurs för varje därpå följande läsår, i samband varmed folkskolans motsvarande årskurser upphör. Övergång tidigare än läsåret 1968/69 förutsätter medgivande av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar.

Paragrafen överensstämmer i sak med 63 § första och andra styckena i skolberedningens förslag.

59 §.

Förevarande paragraf, som överensstämmer med 63 § tredje och fjärde styckena i skolberedningens förslag, innehåller en bestämmelse om avveckling av de statliga och kommunala realskolorna samt i folkskola inbyggd realskollinje i kommuner som inrättat grundskola, innebärande förbud mot intagning av elever i sådan årskurs av skolan eller linjen, som motsvarar i kommunen införd årskurs av grundskolan. Beträffande kommunala flickskolor och praktiska kommunala realskolor föreslås Kungl. Maj:t få bestämma, från vilken tidpunkt intagning i sådan skola skall upphöra i samband med grundskolans genomförande.

60 §.

Genom bestämmelsen i förevarande paragraf, som överensstämmer med 63 § femte stycket i skolberedningens förslag, öppnas möjlighet för Kungl. Maj:t att på framställning av kommun medgiva den omorganisation i annan ordning än vad som följer av 58 och 59 §§, som föranledes av särskilda skäl.

61 §.

För att möjliggöra en smidig planering av grundskolans högstadium öppnas i denna paragraf, som motsvarar 64 § i skolberedningens förslag, möjlighet för de skolplanerande myndigheterna att för grundskola, som inrättats i viss kommun eller till vars inrättande medgivande lämnats, fastställa elevområde att helt eller delvis omfatta annan kommun, även om beslut inte meddelats rörande grundskolas införande i den kommunen.

62 §.

I de kommuner som inte inrättat grundskola skall enligt förevarande paragraf, som motsvarar 65 § i skolberedningens förslag, folkskolan och fortsättningsskolan bibehållas. Dessa skolor och i kommunen befintlig statlig eller kommunal realskola skall stå under skolstyrelsens förvaltning och beträffande dem skall skollagens bestämmelser även i övrigt i tillämpliga delar gälla; dock bör Kungl. Maj:t äga befogenhet att för dem meddela erforderliga undantags- och övergångsbestämmelser.

Under den period av försöksverksamhet, som nu kommer att avslutas, har skolpliktens omfattning varierat för barn inom olika delar av riket. Skolpliktstiden står nämligen i relation till det obligatoriska skolväsendets utbyggnad i olika kommuner på det sättet att den motsvarar det för kommunens skolor gällande antalet obligatoriska årskurser, dvs. om skolan omfattat sjuårig eller åttaårig folkskola och fortsättningsskola eller nioårig försöksskola. Skolpliktens omfattning för det enskilda barnet är avhängig av i vilken kommun barnet är kyrkobokfört. För sådana barn som inte är kyrkobokförda är vistelseorten avgörande. Genom de nya reglerna i skollagen om skolplikt blir skolpliktstiden generellt nio år. Under tiden för det successiva genomförandet av grundskolan blir det i den mån folkskolan och fortsättningsskolan kvarstår ofrånkomligt att göra avsteg från regeln om nioårig skolplikt och skolpliktens fullgörande. De övergångsbestämmelser, vilka behövs för att reglera dessa förhållanden torde inte behöva intagas i skollagen, utan det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med hittills gällande grunder utfärda erforderliga föreskrifter härom. En erinran om denna befogenhet bör lämpligen intagas i förevarande paragraf.

En annan anordning av likaledes övergångsnatur har avseende å samebarnens skolplikt och dess fullgörande. Samebarnen omfattas av den i skollagen föreslagna nioåriga skolplikten. Enligt förslag i särskild proposition till årets riksdag (nr 51) föreslås samebarnen bli berättigade att efter fritt val fullgöra sin skolplikt i statlig nomadskola i stället för i grundskolan. Avsikten är att genom organisation av ett speciellt högstadium, anslutande till nomadskolan göra även denna skolform nioårig. Intill dess så skett bör de samebarn, som väljer att fullgöra skolgången i nomadskolan, anses ha fullgjort sin skolplikt efter genomgången sjuårig nomadskola jämte därtill anknypande fortsättningsskolkurs. Ett stadgande härom har införts i förevarande paragraf.

63 §.

Mandattiden för ledamöterna och suppleanterna i de nuvarande skolstyrelserna utlöper den 31 december 1963. I Stockholm väljes dock halva antalet ledamöter och suppleanter varje år för en mandattid av två år. De nuvarande styrelserna synes böra få kvarstå i tjänst mandattiden ut. En övergångsföreskrift

i detta hänseende, överensstämmande med 66 § i skolberedningens förslag, är upptagen i förevarande paragraf.

64 §.

I denna paragraf har i överensstämmelse med 67 § i skolberedningens förslag intagits ett allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela de ytterligare föreskrifter, som må vara erforderliga i samband med införandet av den nya lagen.

C. Författningssystemet i övrigt

Nuvarande förhållanden

Utöver den reglering av skolväsendets administration, som innefattas i skolstyrelselagen, upptager nuvarande författningssystem på det skolorganisatoriska området ett stort antal stadgor och kungörelser. Dessa författningar reglerar mestadels var och en sin särskilda skolform eller flera till sin natur likartade skolformer. En kortfattad redogörelse för författningssystemet skall här lämnas, upptagande de väsentligare författningarna rörande skolornas undervisning och organisation.

I *allmänna skolstadgan* den 23 maj 1958 (nr 387) har, på grundval av skolstyrelselagens bestämmelser, meddelats allmänna föreskrifter om ledningen och förvaltningen av de skolformer som sorterar under de gemensamma skolstyrelserna. Stadgan innehåller flera föreskrifter, som närmast är tillämpningsföreskrifter till lagen. Så är fallet med föreskrifterna om poängsystem för bestämmande av skolväsendets omfattning (1 kap. 4 §), om skolväsendets lokala ledning (2 kap.) och om organisationsplan (3 kap.).

I övrigt meddelas i allmänna skolstadgan endast ett fåtal för samtliga eller de flesta skolformer gemensamma föreskrifter, nämligen sådana som ansetts kunna utan invändningar från något håll göras enhetliga för alla eller flertalet skolformer under skolstyrelsens förvaltning. Till följd härav har endast ett högst begränsat antal frågor kunnat regleras i stadgan, nämligen om tillsättning av skolledare, lärare, skolläkare, skolsköterskor och annan personal (4—7 kap.), om ledighet, vikariat och avsked för skolledare, lärare och övrig personal (8 kap.), om åtal och disciplinär bestraffning av skolledare, biträdande skolledare och lärare (9 kap.), om beslutanderätten beträffande vissa avlöningsförmåner samt om besvär (10 kap.).

Stadgan den 23 maj 1958 (nr 399) för folkskolor, fortsättningsskolor och försöksskolor (*folkskolestadgan*) upptager en reglering av undervisningens innehåll och organisation vid de obligatoriska skolformerna. Stadgan innebär en genomgripande omorganisering och omformulering av tidigare bestämmelser på detta område. Den obligatoriska undervisningen för fjällsamernas barn regleras i stadgan den 17 juni 1938 (nr 479) angående nomadundervisningen.

En motsvarande och samtidigt mycket detaljerad reglering för de allmänna

läroverken ges i förnyade stadgan den 17 mars 1933 (nr 109) för rikets allmänna läroverk (*läroverksstadgan*). Sedan sin tillkomst har denna stadga ändrats vid åtskilliga tillfällen.

Beträffande de kommunala gymnasierna och handelsgymnasierna har, efter omläggning av handelsgymnasieutbildningen och statlig reglering av lärarpersonalens löner vid båda dessa gymnasieformer, utfärdats en *kungörelse den 2 juni 1961 (nr 350) med vissa bestämmelser om kommunala allmänna gymnasier* och en *kungörelse samma dag (nr 362) med vissa bestämmelser angående handelsgymnasier*.

För de högre tekniska läroverken har meddelats bestämmelser dels i *stadgan den 6 juni 1919 (nr 365) för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier* dels i *kungörelsen den 15 juni 1956 (nr 426) med vissa bestämmelser angående högre tekniska läroverk* dels ock i *kungörelsen den 14 december 1956 (nr 604) om särskilda påbyggnadskurser vid högre tekniska läroverk*.

I *stadgan den 23 maj 1958 (nr 342) för högre kommunala skolor* meddelas bestämmelser om kommunala flickskolor, kommunala realskolor och högre folkskolor samt vissa bestämmelser för praktiska kommunala realskolor. I många hänseenden hänvisar stadgan till bestämmelser i läroverksstadgan.

Yrkesskolorna har fått sin reglering i *stadgan den 30 juni 1955 (nr 503) för statsunderstödda yrkesskolor (yrkesskolstadgan)*.

I detta sammanhang bör också erinras om att en speciell reglering av övningslärarnas förhållanden givits i *stadgan den 3 juni 1960 (nr 507) för övningslärare*. Stadgan äger tillämpning på övningslärare vid flertalet skolor under skolstyrelsens förvaltning.

Slutligen må nämnas att i *instruktionen den 23 maj 1958 (nr 279) för länskolnämnderna* regleras den regionala tillsynen av skolväsendet och nämndernas sammansättning och närmare arbetsuppgifter.

Skolberedningens förslag

Efter att ha övervägt flera alternativa lösningar för utformningen av det nya författningssystemet på skolväsendets område har skolberedningen stannat för att föreslå, att *en skolstadga* utfärdas, upptagande utom tillämpningsföreskrifter till skollagen särskilda avdelningar för de olika skolformerna under skolstyrelsens förvaltning. Som motivering till sitt förslag framhåller beredningen till en början vikten av att reglerna om grundskolan, som genom att den berör alla kommuner och flertalet enskilda får en dominerande ställning inom vårt framtida skol-system, sammanföres till en enda författning som alltså utgör ett slutet och fullständigt helt. En mängd av dessa bestämmelser kommer emellertid också att bli direkt tillämpbara för andra skolformer. Om bestämmelserna för grundskolan och andra skolformer upptages i skilda avdelningar av en för alla gemensam stadga, kan man vid utformandet av reglerna för de senare på områden

med likartade förhållanden göra kortfattade hänvisningar till vad som stadgats för grundskolan. Härigenom erhålles bättre översikt över författningsområdet samtidigt som i framtiden företagna ändringar i grundskolebestämmelserna utan konsekvensändringar blir direkt tillämpliga även för andra skolformer.

Beredningen anser vidare det nuvarande systemet med särskilda författningar rörande de olika gymnasieformerna vara otillfredsställande. Med hänsyn till gymnasieplaneringen och strävandena att till en skola sammanföra gymnasier av olika slag finner beredningen önskvärt att dessa bestämmelser samarbetas till en avdelning, ingående i en gemensam skolstadga, därvid så långt möjligt en sammanjämkning sker på de punkter, där reglerna nu företer olikheter.

Beredningen finner också lämpligt att på motsvarande sätt infoga bestämmelserna rörande övriga skolformer under skolstyrelsens förvaltning i en gemensam skolstadga, särskilt som man även beträffande dem kan i viss omfattning hänvisa till vad som stadgats för grundskolan. Därjämte tänker sig beredningen att skolstadgan jämväl skulle upptaga vissa bestämmelser om elevhem och statsunderstödda privatskolor samt instruktionsbestämmelser för länsskolnämnderna.

Remissyttranden

Till de principer skolberedningen förordat för ordnandet av skolväsendets författningssystem ansluter sig det övervägande flertalet av de remissinstanser, vilka yttrat sig härom. I princip på denna linje är *skolöverstyrelsen*, tolv *länskolnämnder*, *länsstyrelserna i Gävleborgs, Skaraborgs och Kronobergs län, 1955 års sakkunniga för utredning av yrkesutbildningens centrala ledning och Sveriges skoldirektörsförening*. Flera av dessa remissinstanser uttalar som sin uppfattning, att det nuvarande författningssystemet är oöverskådligt och svårhanterligt, och hälsar därför med tillfredsställelse, att sådana olägenheter kan undanröjas med den av beredningen föreslagna uppläggningsen. *Skolöverstyrelsen* framhåller som särskilt viktigt, att enhetliga föreskrifter i den mån så kan ske utarbetas för gymnasier av olika slag och att föreskrifterna i stadgan utformas så att användningen av komplement i form av särskilda nådiga beslut o. d. avsevärt begränsas.

De nämnda *sakkunniga* framhåller, att en nackdel med det system beredningen tänkt sig består i att en mängd hänvisningar i författningstexten till andra partier därav försvårar arbetet för dem som sysslar med skoladministrationen. De sakkunniga tänker sig dock att denna olägenhet kan undanröjas, om de centrala skolmyndigheterna tillhandahåller särtryck av texterna för de olika skolformerna. Vidare anser de sakkunniga, att bestämmelserna angående de centrala och regionala skolor inom yrkesutbildningen, som nu lyder under överstyrelsen för yrkesutbildning, inte bör inarbetas i skolstadgan innan frågan om yrkesutbildningens centrala ledning blivit löst.

En positiv inställning till vad beredningen föreslagit kommer till uttryck även i yttrandena av *Riksrevisionsverket*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Läroverkslärarnas riksförbund* och *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening*. Från dessa remissinstanser understrykes vikten av att skolstadgan inte ges en så stor och detaljerad omfattning, att överblicken försvåras.

Negativa till förslaget ställer sig *Överstyrelsen för yrkesutbildning*, *länsskolnämnderna i Uppsala län* och *Kalmar län* samt *Tekniska läroverkens lärarförbund*. *Överstyrelsen* ifrågasätter förslaget lämplighet från rent praktiska synpunkter. De båda *länsskolnämnderna* anser, att man bör bibehålla en allmän skolstadga med gemensamma bestämmelser och särskilda författningar för de olika skolformerna; *länsskolnämnden i Kalmar* åberopar som skäl härför att de lokala och regionala myndigheterna nu börjat bli förtroagna med det gällande författningssystemet. *Läraryörbundet* framhåller som sin uppfattning, att en gemensam stadga blir svårhanterlig redan på grund av sin omfattning. Härtill kommer den olägenheten av detta system, att för olika skolformer gemensamma bestämmelser måste formuleras alltför allmänt och att särbestämmelserna blir svåröverskådliga och krångliga. Under alla förhållanden bör — anser förbundet — en särskild stadga bibehållas för de högre tekniska läroverken, eftersom de såsom en yrkesutbildande skolform i många hänseenden skiljer sig från andra skolformer.

Några remissinstanser har redovisat en avvikande mening i fråga om vissa särskilda områden av författningsregleringen. Så ifrågasätter *länsskolnämnderna i Malmöhus* och *Kalmar län* lämpligheten av att i skolstadgan intaga tillämpningsföreskrifterna till skollagen. *Länsskolnämnderna i Uppsala*, *Kristianstads* och *Norrbottnens län* förordar, att instruktionen för *länsskolnämnderna* i fortsättningen bibehålles i särskild författning.

Slutligen må anmärkas, att flera remissinstanser framhållit angelägenheten av att vid skolstadgans utarbetande möjligheterna att delegera beslutanderätt till lägre organ överväges och tillvaratages. En sådan uppfattning kommer till uttryck i yttrandena av *länsskolnämnderna i Östergötlands*, *Västmanlands* och *Jämtlands län*, *Riksförbundet landsbygdens folk*, *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* samt *Svenska landsbygdens ungdomsförbund*.

Departementschefen

Skolväsendets nuvarande författningssystem är svåröverskådligt bl. a. till följd av att bestämmelserna om de olika skolformerna är upptagna i olika författningar, varav en hel del successivt tillkommit och förnyats vid olika tillfällen i anslutning till reformverksamheten på skolans område. För de olika skolformerna meddelade bestämmelser kännetecknas också i stor utsträckning av brist

på enhetlighet även i sådana hänseenden, där detta inte är motiverat av hänsyn till skolornas speciella karaktär. Dessa förhållanden medför uppenbarligen betydande olägenhet för alla dem som har till uppgift att på olika sätt verka inom eller i anslutning till skolväsendet. Men även andra, som utifrån vill skaffa sig en överblick över vårt skolväsen och dess organisation, kan svårligen utan mera ingående undersökningar inhämta kunskaper härom. Inte minst av hänsyn till föräldrarna, vilka samtliga kommer i beröring med skolan och vilkas intresse för och kunskaper om skolan i och med grundskolereformen får större betydelse än hittills, måste det från allmän synpunkt vara angeläget att klara och lätt-tillgängliga besked ges rörande skolans funktioner.

Vad jag här anfört talar för att man nu i samband med skolreformen, då helt nya regler i många avseenden måste utformas i fråga om den obligatoriska skolan, tar tillfället i akt och söker åstadkomma ett regelsystem för hela det under skolstyrelsens förvaltning stående skolväsendet, som bättre än hittills tillgodoser anspråken på att vara överskådligt och lättillgängligt. Detta synes bäst kunna ske genom att de ifrågavarande bestämmelserna på sätt skolberedningen föreslagit upptages i en för de olika skolformerna gemensam stadga. Även den i andra sammanhang framförda synpunkten att detta skolväsen — den obligatoriska skolan och dess olika påbyggnader — bör betraktas som en enhet talar för en sådan uppläggning av författningssystemet.

De frågor jag här berört är inte av den beskaffenheten, att de bör underställas riksdagens prövning. Emellertid vill jag, med anledning av att frågan om hur författningssystemet skall utformas har stor betydelse, upplysa, att jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att tillskapa ett nytt författningssystem efter i huvudsak de grunder skolberedningen angivit.

I och med att det grundläggande skolförfattningssystemet göres mera enhetligt och enklare i tillämpningen är det nödvändigt, att de centrala skolmyndigheterna företar en radikal och genomgripande översyn av de mängder av anvisningar till de hittillsvarande författningarna, som de under årens lopp successivt utfärdat. Vid denna översyn bör enligt min mening allvarligt eftersträvas att så långt möjligt begränsa anvisningarna till väsentligheter, så att de regionala och lokala skolmyndigheterna, skolledarna, lärarna och andra med arbetsuppgifter på skolans område tillägges både friheten och ansvaret att i den praktiska tillämpningen ute på fältet utan bundenhet vid anvisningar i alla detaljer handla med utrymme för sunt förnuft och fritt skön.

I detta sammanhang vill jag också anmäla ett spörsmål av mera speciell natur. Jag syftar härvid på frågan om skolverksamheten vid krig eller krigsfara samt behovet av att föreskrifterna härom snarast anpassas till de förändringar, vilka efter andra världskrigets slut inträffat på såväl skolans som civilförsvarets område.

Jag vill då först något erinra om innehållet i den kungörelse med särskilda

bestämmelser angående verksamheten vid vissa undervisningsanstalter vid krig eller krigsfara, som Kungl. Maj:t med bemyndigande av 1939 års urtima riksdag utfärdade den 3 november 1939 (SFS nr 802) och som alltjämt — med däri under år 1944 (SFS nr 746) vidtagna formella ändringar — gäller.

I kungörelsen stadgas inledningsvis, att verksamheten vid de under skolöverstyrelsens inseende stående läroanstalterna vid krig eller krigsfara i största möjliga utsträckning skall uppehållas. Jag vill här inskjuta, att skolöverstyrelsen vid tiden för kungörelsens tillkomst var tillsynsmyndighet även för de skolor, som i dag lyder under överstyrelsen för yrkesutbildning. För nämnda läroanstalter, statliga såväl som kommunala och enskilda, ges därefter i kungörelsen föreskrifter om förfarandet vid utrymning av skolor, om rätten för utrymda elever att erhålla undervisning vid andra tillgängliga läroanstalter, om skyldigheten för skolornas personal — lärare såväl som andra — att underkasta sig ändrade tjänstgöringsföreskrifter samt om rätt för skolmyndigheterna att medge avvikelser från tim- och kursplaner och besluta om återläsning av förlorad undervisningstid m. m.

I anslutning till kungörelsens bestämmelser har såväl skolöverstyrelsen som överstyrelsen för yrkesutbildning utfärdat anvisningar.

De gällande bestämmelserna är i dagens läge inte tillfredsställande med hänsyn till att ny lagstiftning tillkommit rörande civilförsvaret och skolan. Sålunda gäller i dag helt andra bestämmelser rörande utrymning än år 1939 och på skolväsendets område har tillkommit i detta sammanhang särskilt betydelsefulla regionala tillsynsmyndigheter, nämligen länskolnämnderna.

Skolöverstyrelsen har på uppdrag av Kungl. Maj:t verkställt översyn av nuvarande bestämmelser och till ecklesiastikdepartementet överlämnat förslag till ny kungörelse. Bestämmelserna i förslaget bygger i huvudsak på de vid 1939 års riksdag fastslagna grunderna men har anpassats till de nya bestämmelserna i fråga om civilförsvaret och skolväsendet; bl. a. har ansvaret för planeringsverksamheten under fredstid på det regionala planet lagts på länskolnämnderna. Överstyrelsen framför därjämte i anslutning till förslaget vissa anslagsäskanden, som avser täckande av kostnaderna för anskaffning av ett beredskapslager av undervisningsmateriel samt för viss personalförstärkning hos länskolnämnderna.

Skolöverstyrelsens förslag har för yttrande remitterats till berörda myndigheter och organisationer. Remissbehandlingen beräknas vara avslutad före april månads utgång.

Då det för att planeringsarbetet inte onödigtvis skall fördröjas är angeläget att de nya bestämmelserna snarast meddelas vill jag redan nu anmäla, att jag har för avsikt att efter remissbehandlingen föreslå Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med hittills gällande grunder utfärda en ny kungörelse, vars bestämmelser är anpassade efter nuvarande förhållanden inom civilförsvaret och skolväsendet. Skolöverstyrelsens övriga förslag torde senare få upptagas till prövning.

D. Departementschefens hemställan

Föreliggande lagförslag torde i vissa delar vara av den beskaffenheten, att det jämlikt § 87 regeringsformen bör underställas lagrådets granskning. Jag hemställer därför, att lagrådets utlåtande över det inom ecklesiastikdepartementet upprättade förslaget till *skollag*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Kerstin Kylin-Almryd

¹ Bilagan har här uteslutits. Det däri upptagna lagförslaget är, bortsett från ändringar som är föranledda av lagrådets yttrande och vissa formella jämkningar därutöver, likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1962.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet	REGNER,
regeringsrådet	JARNERUP,
justitieråden	AF TROLLE, BOMGRÉN.

Enligt lagrådet den 6 mars 1962 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 februari 1962, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *skollag*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen G. Ekblad.

Lagrådet yttrade:

I 10 § första stycket torde, med hänsyn till innehållet i 30 § andra stycket, icke behöva upptagas hänvisning till detta lagrum. Beaktas lagrådets hemställan vid 33 och 34 §§, kan även hänvisningen till 33 § andra och tredje styckena utgå.

Förbehållet »om ej annat är föreskrivet» i 10 § andra stycket lämnar öppet av vem sådana föreskrifter skola kunna meddelas. Ett förtydligande är därför påkallat. Därest avsikten är att föreskrifter av detta slag skola utfärdas av Kungl. Maj:t, bör uttrycket utbytas mot »i den mån Konungen ej annorlunda förordnar».

Gällande instruktion för länskolnämnderna (SFS 1958 nr 279) upptager särskilda behörighetsvillkor för ledamöterna. Avsikten torde vara att även i fortsättningen Kungl. Maj:t skall äga fastställa dylika behörighetsvillkor. Ett myndigande härutinnan bör lämnas genom bestämmelse i första stycket av 22 §.

Från systematisk synpunkt torde vara att föredraga, att 33 § begränsas att avse skolpliktens fullgörande i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola och att vad där stadgas om rätt att fullgöra skolplikten i annan, för ändamålet godkänd enskild skola samt angående meddelande och återkallande av sådant godkännande sammanföres med bestämmelsen i 34 §. I enlighet härmed hemställes, att andra och tredje styckena i 33 § upptagas såsom första och andra stycken i 34 §. Härav föranledes viss jämkning av hänvisning i 10, 15 och 36 §§.

Enligt 43 § kan i vissa fall först genom särskild prövning avgöras, om barn skall anses tillhöra visst elevområde. Med hänsyn härtill torde i 44 § ordet »hör» böra utbytas mot »finnes höra».

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 mars 1962.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, lagrådets den 22 mars 1962 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 23 februari 1962 remitterade förslaget till *skollag*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden, att de av lagrådet föreslagna ändringarna torde böra vidtagas samt att lagförslaget med vissa mindre redaktionella jämkningar därutöver synes böra genom proposition föreläggas riksdagen till antagande. Därjämte torde böra utverkas riksdagens godkännande av de i statsrådsprotokollet för den 23 februari 1962 förordade grunderna för inrättande av tekniskt råd vid länsskolnämnd.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer föredraganden, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

1. antaga det i föregående nämnda förslaget till *skollag*;
2. godkänna av föredraganden förordade grunder för inrättande av tekniskt råd vid länsskolnämnd samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda i anslutning härtill erforderliga bestämmelser.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Inga Bäcklin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
<i>Propositionen</i>	1
<i>Förslag till skollag</i>	3
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 23 februari 1962</i>	15
A. Huvudgrunderna för skollagen	15
Gällande bestämmelser och deras tillkomst	15
Skolberedningens förslag och remissyttranden	24
1. Skollagens huvudsakliga innehåll	24
2. Kommunernas skyldigheter	25
3. Regleringen av interkommunal samverkan	26
4. Skolstyrelsens kompetensområde	34
5. Regleringen av skolplikten	39
Departementschefen	52
B. Specialmotivering till lagförslaget	61
Skollagens disposition	61
1 kap. Inledande bestämmelser	62
2 kap. Om skolstyrelsen	64
3 kap. Om skolchefen m. m.	69
4 kap. Om länskolnämnden	69
5 kap. Om undervisningen	70
6 kap. Om skolplikt m. m.	78
7 kap. Om elevområden m. m.	81
8 kap. Om kommunens skyldigheter	85
9 kap. Särskilda bestämmelser	87
Övergångsbestämmelser	88
C. Författningssystemet i övrigt	91
D. Departementschefens hemställan	97
<i>Lagrådets utlåtande</i>	98
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 30 mars 1962</i>	99